

YABANCI SERMAYELİ BANKA GİRİŞLERİ VE ULUSAL BANKACILIK SEKTÖRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Vesile ÇAKAR

Danışman
Prof.Dr.Kürşat Aydoğan

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü
Ankara, Aralık 2003

ÖNSÖZ

Finansal serbestleşme politikaları ile ortaya çıkan global ekonomi olgusu, özellikle gelişmekte olan ekonomileri kırılgan ve kolay etkilenir bir hale getirmiştir. Finansal serbestleştirme çabaları, yabancı banka girişlerini önleyen engellerin kaldırılmasına yönelik düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Böyle bir yapı içinde, finansal istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla yönelik olarak mali sektörde faaliyet gösteren tüm bankalar gibi yabancı bankaların genel yapılarının incelenmesi ve bu bankaların taşıdığı olası risklerin izlenmesi, ayrıca ekonomi ve mali piyasalar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Bundan hareketle, bu çalışmada esas olarak dünyada ve Türkiye’de finansal liberalizasyon politikalarının yabancı bankalar açısından gelişimi gözönünde bulundurularak incelenmekte, yabancı bankaların ulusal finansal sisteme girişleri ve etkileri gözönüne alınmakta ve Türkiye’de yabancı bankalar incelenmektedir.

Bu amaçla hazırlamış olduğum çalışmamın başından itibaren beni birikimleriyle yönlendiren ve idari açıdan destek olan Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürü Sayın İ.Hakkı Arslan’a, Mali Sektör Değerlendirme Müdürü Sayın Çiğdem Koğar’a ve bilimsel konularda fikir, eleştiri ve anlayışı ile yardımını esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Kürşat Aydoğan’a teşekkür ederim. Ayrıca, beni bu günlere getiren aileme ve özellikle canım babam Mehmet Ali Çakar’a ve değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
KISALTMA LİSTESİ.....	ix
EK LİSTESİ.....	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xiii
GİRİŞ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI BANKALARIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE ARTAN ÖNEMİ.....	1
1.1. Finansal Liberalizasyon Süreci.....	1
1.1.1. Türkiye’de Finansal Liberalizasyon Gelişimi.....	4
1.1.1.1. Türkiye’de 1980 Sonrası Finansal Liberalizasyon Gelişimi.....	4
1.1.1.2. Türkiye’de Liberalleşme Sonrası Finansal Derinleşmenin İrdelenmesi ve Ulaşılan Sonuçlar.....	9
1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankaların Önemi.....	14
1.2.1. Doğu Avrupa.....	17
1.2.2. Asya.....	18
1.2.3. Latin Amerika.....	19

1.3. Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Piyasalarda	
Önemlerinin Artmasının Temel Nedenleri	20
1.3.1. Yabancı Bankaların Giriş Yapacağı Hedef	
Ülkelerin Beklentileri.....	21
1.3.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki	
Temel Nedenler.....	21
1.3.2.1. Finansal Hizmetlerin Globalleşmesi ve	
Artan Arbitraj İmkanları.....	22
1.3.2.2. Yabancı Sermayenin Ulusal Piyasalara Girişlerini	
Önleyen Engellerin Kaldırılmasına İlişkin Politikalar	23
1.3.2.3. Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Gelişmekte Olan	
Piyasalara Girişte Maliyetlerin Düşmesine Neden Olması.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI BANKA GİRİŞLERİNİN ULUSAL EKONOMİ ÜZERİNDEKİ	
ETKİLERİ.....	26
2.1. Ulusal Bankacılık Sisteminin Verimlilik ve	
İstikrarı Üzerindeki Etkileri.....	28
2.1.1. Verimlilik Etkisi.....	28
2.1.2. İstikrar Etkisi.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ YABANCI BANKA GİRİŞLERİ VE ETKİLERİ.....	40
3.1. Yabancı Bankaların Ülkemize Girişlerini Çekici Kılan Koşullar.....	40
3.2. Ülkemizde Yabancı Banka Girişlerinin Etkileri.....	42
3.3. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Genel Değerlendirmesi.....	44
3.3.1. Yabancı Bankaların Girişleri.....	44
3.3.2. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Bilanço Yapıları.....	47
3.4. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Davranışları	55
3.5. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı	
Bankaların Davranışları.....	68

3.6. Yabancı Bankalarının Net Faiz Marjına	
Etkilerinin Modellendirilmesi.....	82
3.6.1. Bankacılık Sektörünün Aracılık Faaliyetlerini	
Etkileyen Faktörler	82
3.6.2. Faiz Marjı İle İlgili Çalışmalar.....	84
3.6.3. Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Marjı.....	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	92
KAYNAKÇA.....	98
EKLER.....	103

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. Türk Bankacılık Sektöründeki Yoğunlaşma.....	12
Tablo 1.2. Bankacılık Sektörü Varlıkları Açısından Yabancı Banka Kontrolünün 1994-1999 Yıllarındaki Gelişimi.....	16
Tablo 1.3. Asya'daki Yabancı Bankaların Sektörün Toplam Aktifleri ve Mevduatları İçindeki Payları.....	19
Tablo 1.4. 2001 Yılı Latin Amerikada'ki Yabancı Bankaların Kredi, Mevduat, Varlık ve Sermaye Kontrol Payları.....	20
Tablo 2.1. Ülkelerin Yaşadıkları Son Ekonomik Durgunluk Dönemindeki Toplam Tüketici Kredilerinin Yüzdesel Değişimi.....	28
Tablo 2.2. 1996-1998 Yılları Arasında Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Asya'daki Yabancı Bankaların Performanslarını Gösterir Rasyolar.....	35
Tablo 3.1. 1980 Sonrası Banka Sayıları.....	46
Tablo 3.2. 1980 Sonrası Bankacılık Sektörünün Bilanço Yapısı	52
Tablo 3.3. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Bilanço Yapısı	55
Tablo 3.4. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Bilanço Yapısının Gelişimi.....	59

Tablo 3.5.	Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Toplam Menkul Değerleri.....	61
Tablo 3.6.	Ocak 1994 Krizinde Banka Grupları İtibariyle Net Karın Gelişimi.....	64
Tablo 3.7.	Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların ve Sektörün Gelir-Gider Yapısı	65
Tablo 3.8.	Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Karlılıklarında Etkili Olan Seçilmiş Kalemler.....	67
Tablo 3.9.	Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Bilanço Yapısının Gelişimi.....	72
Tablo 3.10.	Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Kullandıkları Kredi Türleri.....	73
Tablo 3.11.	Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Menkul Değerler Cüzdanı.....	75
Tablo 3.12.	Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Grupları İtibariyle Net Karın Gelişimi.....	79
Tablo 3.13.	Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların ve Sektörün Gelir-Gider Yapısı	80
Tablo 3.14.	Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Karlılıklarında Etkili Olan Kalemler.....	81
Tablo 3.15.	Faiz Marjı Denklemi Tahmin Sonuçları.....	88

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. Döviz Tevdiat hesaplarının (DTH) GSMH'ye, Toplam Mevduata ve Toplam Pasiflere Oranı.....	8
Şekil 1.2. 1980 Sonrası Mali Sistemin Derinliği.....	10
Şekil 3.1. Bankacılık Sektörünün Bilanço Büyükülüğü'nün Gelişimi.....	47
Şekil 3.2. Bankacılık Sektörünün Bilanço Büyükülüğü'nün GSMH İçindeki Payı	48
Şekil 3.3. 1980 Sonrası Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları.....	50
Şekil 3.4. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü İçindeki Payı	54
Şekil 3.5. Ocak 1994 Krizinde Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları.....	57
Şekil 3.6. Ocak 1994 Krizinde Banka Grupları İtibariyle TGA/Krediler.....	60
Şekil 3.7. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler/T. Aktifler Gelişimi.....	62
Şekil 3.8. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler/ (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar) Gelişimi.....	63
Şekil 3.9. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Aktif Karlılığı.....	68

Şekil 3.10. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları.....	70
Şekil 3.11. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Grupları İtibariyle TGA/Krediler.....	74
Şekil 3.12. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler/T. Aktifler Gelişimi.....	76
Şekil 3.13. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler/(Mevduat+ Mevduat Dışı Kaynaklar) Gelişimi.....	77
Şekil 3.14. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Yabancı Para Bilanço İçi Pozisyonlarının Tutarları ve Bilançoları İçindeki Payları.....	78
Şekil 3.15. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Aktif Karlılığı	82
Şekil 3.16. Bankacılık Sektörünün Faiz Marjı Gelişimi.....	86

KISALTMA LİSTESİ

ATM	: Automated Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
FED	: Federal Reserve System
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
MDC	: Menkul Değerler Cüzdanı
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
ROA	: Return On Assets
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

EK LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Ek: 1	Bankacılık Sektörünün Bilanço Yapısı 104
Ek: 2	Yabancı Bankaların Bilanço Yapısı 105
Ek: 3	Bankaların Yabancı Banka Grubunda Faaliyet Gösterdikleri Tarihler..... 106

ÖZET

Diğer birçok gelişmekte olan ÷lkelerde olduğu gibi, 1980'lerde Türkiye de finansal sektörün kapılarını açmaya ve liberalleşmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra, Türkiye'de yabancı banka girişleri artmıştır. Bu çalışma, gelişmekte olan ekonomiler ile geçiş ekonomilerinde ve Türkiye'de yabancı banka girişlerine odaklanarak bankacılık sektöründeki gelişmeler hakkında bilgi vermekte, ulusal bankalarla yabancı bankalar arasında bazı karşılaştırmalar sunmakta ve yabancı banka katılımlarının gelişmekte olan piyasalardaki önem ve etkilerini irdelemektir.

Yabancı bankaların ulusal ekonomiye olumlu etkileri ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Eldeki kanıtlar kısıtlı olmakla birlikte, genel olarak yabancı bankaların, yeni teknoloji ve bankacılık ürünlerinin kullanımını artıracığına, rekabeti büyüteceğine ve finansal sektörün verimliliğini artıracığına inanılmaktadır. Ancak, yabancı banka girişlerinin daha istikrarlı bir bankacılık sistemi sağlayacağı ve ulusal bankaların rekabet nedeniyle sıkıntıya düşüp düşmeyeceği hususlarının hala tartışılır bir konu olduğu ifade edilmektedir.

Ancak, konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalardan hareketle söylenebilecek en açık yargı, ulusal bankalara göre yabancı bankaların fonksiyonunun, gelişmekte olan ve gelişmiş ÷lkelerde farklılık arzettiği ve gelişmekte olan ÷lkelerde yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha karlı, gelişmiş ÷lkelerde ise daha az karlı olduğudur.

Amaç, yabancı banka katılımlarından getiri elde etmek olduğuna göre, finansal sektörün liberalizasyonunun zamanlaması da oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca, eğer bankacılık sistemi, global bankalarca kontrol ediliyorsa, ülke bu gelişimin rotasının kontrolünü kaybetmemelidir. Yani, söz konusu bankalar grubunun sektördeki payının büyümesi hususuna, bu bankaların sektör üzerindeki etkilerini artırabilmeleri ve ülkenin ulusal çıkarları doğrultusunda para ve kredi politikalarını çalıştırmalarını ve izlemesini zorlaştırması nedeniyle ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir.

Buna ek olarak, bu çalışmada Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların piyasaya giriş nedenleri ve etkileri irdelenmeye çalışılmış ve literatürde analizine sıkça rastlanan bankacılık sektörünün net faiz marjına etkisi incelenmiştir. Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların piyasadaki paylarının düşüklüğüne rağmen, gecikmeli de olsa net faiz marjı üzerinde etkilerinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Banka Girişi, Yabancı Banka Sahipliği, Yabancı Banka Katılımı, Finansal Liberalizasyon

ABSTRACT

Like in many other emerging countries, in Turkey the financial sector started to be opened up and liberalized in 1980. Since then, the foreign bank entries in Turkey have increased. This study provides information about the developments in the banking sector in both developing and transition economies and in Turkey as well, with a focus on foreign bank entry. Furthermore this paper offers some comparisons between local and foreign banks and indicates the role and the impacts of foreign bank penetration into emerging markets.

Foreign bank entry has several positive and negative consequences. Although there is only limited evidence, it is generally believed that foreign bank presence is an effective way of fostering greater competition, improving efficiency of financial sector and increasing the use of new technology and banking instruments. However, it is still open to discussion whether or not foreign bank entries provide more stable banking system or whether local banks will get into trouble because of competition.

The most clear conclusion that can be reached based on the empirical studies related to the subject is the functioning of foreign banks relative to domestic banks being different in developing and developed countries, with foreign banks achieving higher (lower) profits than domestic banks in developing (developed) countries.

Since the objective is to obtain return from foreign bank participation, the timing of the liberalization of the financial sector is crucial. Also, the country should not lose control over the course of development if the domestic banking system were taken over by global banks. That is, the

increase in the share of the foreign banks in the banking sector could be a threat for the country to implement and monitor its monetary and credit policies when the national interests of the country are taken into account, and for increasing its impacts on the sector. Therefore more emphasis should be placed on this issue.

In addition, in this paper, the impact of and reasons for market entry of foreign banks that operate in the Turkish banking sector and the impact of foreign entry on the net interest margin of the banking sector are examined thoroughly. However, the results presented here suggests that foreign banks have lagged effect on net interest margin, due to their low market share in the banking sector.

Keywords: Foreign Bank Entry, Foreign Bank Ownership, Foreign Bank Penetration, Financial Liberalization.

GİRİŞ

1980'lerden sonra, finansal sistemde trend liberalisyona yönelik olmuştur. Liberalizasyonla birlikte, finansal sistemde bir ölçüde derinleşme de sağlanmıştır. Ancak, tasarruflar ile yaratılan kaynakların, verimli alanlara, yatırımlara aktarılabilmesi de gerekmektedir. Türkiye'de finansal sisteminin liberalleşmesi politikasından bahsedildiğinde üzerinde en çok durulan konulardan biri, yabancı banka girişlerinin hızla artması olmuştur. Diğer bir ifade ile, finansal serbestleşme çabaları ve yabancı bankaların girişine izin verme şeklindeki düzenlemeler, birbirlerine paralel bir seyir izlemişlerdir.

Bu artışlar, bir ulusal banka ile birleşme şeklinde, bir bankayı satınalma veya yeni bir banka kurma yoluyla tam giriş yapma şeklinde gerçekleşebildiği gibi, sadece bir şube açma şeklinde de gerçekleşmiş ve yabancı bankalar sahibi oldukları bankada büyük ölçüde yüzde ellinin üzerinde bir paya sahip olarak kontrol sağlamak suretiyle sektördeki yerlerini almışlardır. Bundan hareketle, 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı, incelenen dönemler içinde yaşanan ekonomik çalkantılardan etkilenerek iniş çıkışlar kaydetmiş ve 2001 yılına gelindiğinde 15'e ulaşmıştır. Öte yandan, yabancı sermayeli mevduat bankalarını kapsayan söz konusu banka grubunun toplam aktifler içindeki payı aynı tarihler itibarıyla yüzde 2,9 ve yüzde 3 olarak gerçekleşmiştir.

Sayıları artmakla birlikte, yabancı bankaların bankacılık sektörü içindeki payları düşük seyretmiştir. Söz konusu pay, 1980 yılında yüzde 2,9 olarak gerçekleşmiş, 2000 yılında yüzde 5,4 olarak gerçekleşmiş (incelenen dönemler içinde en büyük paya bu dönemde sahip olmuştur) ve yaşanan Kasım 2000 ve ardından da Şubat 2001 krizi sonrası söz konusu pay yüzde

3'e gerilemiştir. Ancak, yabancı banka girişlerinde, sektörde bulunan yabancı bankaların sayısının, piyasadaki paylarından çok daha önemli olduğu, diğer bir ifade ile piyasa payları düşük, ancak sayıca fazla olan yabancı bankaların sektöre etkilerinin, tersi duruma göre daha büyük olduğu literatürde kabul görmüş bir düşüncedir.

Literatürde ayrıca, yabancı banka girişlerinin genel olarak bir ülkeye katkı sağlayacağıının da altı çizilmiştir. Özellikle, yabancı bankaların rekabet ortamı yaratması nedeniyle ulusal bankaların rekabete uyum çabası içinde verimliliklerinin arttığı, ancak söz konusu girişlerle daha istikrarlı bir bankacılık sistemine ulaşıp ulaşılmadığı konusunun çok net olmadığı ifade edilmiştir.

Türk bankacılık sistemi içindeki payıyla sektörün bilanço yapısını doğrudan ve tam ve eşanlı olarak etkileyemese de, yabancı bankaların ülkemizde ve diğer gelişmekte olan ülkelerde, rekabeti teşvik edebileceği, finansal beceriyi ve teknolojiyi artırabileceği, sektörün klasik bankacılıktan sıyrılmasına, hizmet çeşitliliğine gitmesine olanak sağlayabileceği ve ülkedeki gözetim, denetim ve düzenlemelere ilişkin altyapıyı kuvvetlendirebileceği ifade edilmiştir. Ancak, unutulmamalıdır ki, finansal piyasaların liberalleşmesi, ülke ekonomisinde, makroekonomik dengesizlikler ve denetimsel altyapının yetersizliği hallerinde, krizlerin büyümesini teşvik edici olabilir.

1980 sonrası gelişimi dikkat çeken, dünyada ve ülkemizde, ulusal bankacılığa ve dolayısıyla ulusal ekonomiye olumlu ya da olumsuz etkileri önem arzeden yabancı bankaları incelemeyi amaçlayan ve dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, ulusal bankacılık sistemine yabancı banka girişleri ve finansal liberalizasyon süreci hakkında bilgi verilmektedir. Bu amaçla, finansal liberalizasyon sürecinin ortaya çıkışının nedenleri ve sonuçları irdelenmeye çalışılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların önemine değinildikten sonra, bu banka grubunun ulusal bankacılıkta öneminin artmasında etkili olan faktörler üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde, yabancı banka girişlerinin ulusal bankacılık sistemi üzerinde yarattığı etkiler tespit edilmektedir. Burada, literatürde en çok üzerinde durulan, verimlilik ve finansal istikrar etkileri irdelenmektedir. Verimlilik etkisi incelenirken, doğrudan ve dolaylı etkiler üzerinde durulup, yabancı bankaların sektörün verimliliğini artıracacağı yönündeki ve bunun karşıtı görüşler yansıtılmıştır. İstikrar etkisi konusunda da, ülkelerdeki farklı koşullar baz alınarak, yine farklı görüşlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, konunun Türkiye açısından değerlendirmesi yer almaktadır. Öncelikle, yabancı bankaların ülkemize girişlerini çekici kılan koşullar ve etkileri, daha sonra da 1980 sonrası liberalizasyon ile birlikte yabancı bankaların sektörde sayılarının artışı ve finansal aracılık faaliyetlerini nasıl şekillendirdikleri üzerinde durulmaktadır. Ocak 1994, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde yabancı bankaların davranışları, sektörle karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve ortaya konulan bir ampirik çalışma ile de yabancı bankaların, sektörün faiz marjı üzerinde etkisi irdelenmektedir.

Son bölümde ise sonuç ve değerlendirmeler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI BANKALARIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE ARTAN ÖNEMİ

1980'li yıllarla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçiş çabaları kapsamında, sermaye hareketlerinin liberalleşmesi, dış ticaretin, yatırımların, ihracatın teşvik edilmesi ve ithalata serbestlik getirilmesi, faizlerin serbest bırakılması gibi değişimlere gidilmiştir.

Bu değişimlerden hareketle, çalışmanın bu bölümünde, ulusal bankacılık sistemine yabancı banka katılımlarının temel gerekçesi olan finansal liberalizasyon süreci hakkında bilgi verilecektir. Bu amaçla finansal liberalizasyon sürecinin ortaya çıkışının nedenleri ve sonuçları irdelenmeye çalışılacaktır. Daha sonra, Türkiye'de 1980 sonrası finansal liberalizasyon ortaya konulup, yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki önemi tespit edilecektir.

1.1. Finansal Liberalizasyon Süreci

İkinci dünya savaşından sonra kurulan yeni iktisadi düzende mali kesiminin temeli olan sabit kur sisteminin (Bretton Woods)'un 1973 yılında çökmesi, 1979 yılında ABD'de FED'in (Federal Reserve System) bundan sonra artık faiz oranlarını denetlemeyeceğini ve dalgalanmaya göz yumacağını açıklaması, 1973-1979 döneminde büyüme oranlarında ve verimlilikte ortaya çıkan azalmalar, birinci ve ikinci petrol şokları ve ardından yaşanan ticaret hacmindeki daralmalar, dünya iktisadi sistemindeki dalgalanmaların ciddi kanıtlarıydı. 1980'li yıllara gelindiğinde, tablo gelişmekte olan dünya ülkeleri açısından oldukça olumsuzdu; kapasite

kullanımları daralmış, artan bir fiyat yapısı ve beraberinde yaşanan yoğun bir işsizlik içine girilmiş ve bozulan dış ödemeler dengesi uluslararası ticaret için önemli bir engel durumuna gelmişti (Bordo, 1997).

Öte yandan, ekonomide kaynakların etkin dağılımı sağlanamamış, hedeflenen büyüme oranlarına ulaşılamamıştı. Bu problemlere çözüm olarak da, yabancı sermaye girişinin sağlanması, ülkeye para akışının artırılması yönünde bir çok önlem alınmış ve bunun yanı sıra da kredi kontrollerinin kaldırılması, faiz oranlarının yukarı çekilmesi yönünde politikalara başvurulmuştur.

Uluslararası alanda yabancı banka girişlerinin yaşanıyor olmasında en önemli itici güç olarak; gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkeleri yapacakları yatırımları için yeni ve karlı pazar olarak görmeleri ve gelişmekte olan ülkelerin ise büyüme ve kalkınma finansmanının sağlanabilmesi için, yurtiçi ve yurt dışı tasarruflara, giderek daha fazla ihtiyaç duymaları ve daha fazla fon talep etmekte olmaları gösterilmektedir.

Dünyada finansal piyasaların bütünleşme süreci özellikle 1980'lerin sonunda artmaya başlamıştır. Bu sürecin altını çizen en önemli faktör, yüksek getiri sağlayan yatırımların artan oranda globalleşmesi ve yatırımcıların riski uluslararası alana dağıtım isteğidir. Aynı zamanda, birçok ülke, sermaye hareketlerini teşvik için, kısıtlamaları azaltmış, ulusal finansal piyasalarda yeniden düzenleme yapılmış ve yeni piyasa bazlı reformlarla ekonomik çevre geliştirilmiştir. Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa'daki gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri uluslararası finansal işlemlerdeki kısıtlamaları kaldırmış ve öte yandan ulusal piyasalardaki operasyonlara ilişkin düzenlemeleri de gevşetmişlerdir. Bütün bu politikalar, elbette ki uluslararası piyasalara açık bir ulusal ekonomi yaratmayı amaçlamaktadır (Agenor, 2001).

Liberalleşme ile ülkeler finansal piyasalara kapılarını açmış ve bu yolla yatırımların ve büyümenin artacağı ve büyük kazançlar elde edileceği beklentisi söz konusu olmuştur. Dünyanın bütün finansal piyasaları ile bağlantı kurabilme fırsatı, yatırımcıların portföylerini dağıtmalarına olanak

sağlamıştır. Bu durum, risklerin portföyde dağılmasını ve aktif kalitesini artırmayı mümkün kılmıştır. Her ne kadar finansal liberalizasyon kazanç sağladıysa da, bu kazançlar maliyetsiz olmamıştır. Sermayenin serbestleşmesinden kaynaklanan, risklerin bulaşma etkisinin, oynaklık riskinin ve sermayenin hızlı hareketinden doğan maliyetlerin de artış kaydettiği göz ardı edilmemelidir. Nitekim, bir seri finansal krizin geçmişte yaşanması da bu kaygıya en iyi örnektir. 1994'te Meksika'da, 1997'de Asya'da, 1998'de Rusya'da ve 1999 yılında ise Brezilya'da yaşanan krizler, finansal liberalizasyonun maliyetlerini, daha kırılgan finansal sektörün ortaya çıktığını ve artık krizlerin globalleşme ile bulaşıcı etkisinin olduğunu ve sonuç olarak da düzenleme ve gözetim yapısının zayıf kaldığını göstermiştir (Agenor, 2001).

Bankacılık sektörüne gelince, finansal serbestleştirme sürecinde, ülkedeki politika yapıcılarının özellikle son dönemlerde kapılarını yabancı bankalara açtığı açıktır. Bu süreçte, bankacılık sistemini etkileyen unsurlardan birisi de, sermaye girişlerinin neden olduğu kredi genişlemesidir. Ancak bu durum, tahsili gecikmiş alacakların payının artması eğilimini de beraberinde getirebilmekte ve aktif kalitesinin bozulması nedeniyle mali piyasalardaki kırılganlık artabilmektedir. Başka bir deyişle, bankacılık sistemi, doğrudan ya da dolaylı olarak sermaye hareketleri için aracılık işlevi görmesi dolayısıyla birçok finansal risk ile karşı karşıya kalabilmektedir (Güven,2001).

Finansal liberalizasyon sürecinde altı çizilmesi gereken belki de en önemli konu, liberalizasyonun ekonomiye olumlu bir katkı sağlayabilmesinin, ancak ulusal ekonominin gidişatına, mevzuata ve yönetime ilişkin aksaklıkların giderilmesi sonrası liberalleşme sürecine giriş ile gerçekleşebileceğidir. Bankacılık sisteminin iyi yönetilmesi, etkili ve verimli düzenleme ve denetleme yapılabilmesi, artan banka likiditesiyle risksiz alanlara plasmanın sağlanabilmesi ile mümkün olabilmektedir. Liberalizasyon öncesi gerekli altyapının oluşturulmaması durumunda, yabancı banka girişleri piyasa riskini artırıcı bir rol oynayacaktır.

1.1.1. Türkiye’de Finansal Liberalizasyon Gelişimi

Bu bölümde, finansal liberalizasyon sürecinin başladığı 1980 sonrası finansal derinleşmeye ve bu bağlamda yabancı bankanın bankacılık sistemi içindeki yerine katkısı incelenecektir.

1.1.1.1. Türkiye’de 1980 Sonrası Finansal Liberalizasyon Gelişimi

1980 sonrasında, yeniden düzenleme, kambiyo düzenlemelerinde serbestleştirme, teknolojik gelişmeler ve tüm bu gelişmelere paralel olarak globalleşme eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu globalleşme süreci içinde, sadece Türkiye gibi gelişmiş ülkelerin finansal piyasaları değil, aynı zamanda çok sayıda gelişmekte olan ülkenin finansal piyasalarının da globalleşmeye yöneldiği gözlenmektedir. Burada, yeniden düzenlemeler sonucu yabancıların ulusal ekonomiye girişiyle ulaşılabileceği düşünülen liberalleşmenin rekabetçi ve etkin bir finansal sistemi sağlayacağı beklenmektedir (Denizer, 1997).

Türk ekonomisinin liberal ekonomiye geçiş çabaları sürecinde, finansal piyasalarda sermaye piyasası da yer almaya başlamış, taşıdığı risklere rağmen, mali derinleşme sürecini de beraberinde getiren bankacılık sektöründeki liberalleşme adımları oldukça önem arz etmiştir.

Türkiye de dünyada olduğu gibi, 1980 sonrasında dışa açık bir politika izleyip, kambiyo düzenlemelerinde serbestleşmeye giderken, 24 Ocak 1980’de ekonomide stabilizasyon ve serbestleşmeyi hedefleyen “24 Ocak Kararları” uygulamaya konulmuş ve yurtiçi tasarrufların artırılması, etkin kullanımı, yurt dışı tasarruflara da aracılık edilmesi hedeflenmiştir. Ancak, tüm bu önlemlere rağmen finansal piyasaların istenilen büyüklüğe ulaşamadığı ve yeterli derinliğe sahip olmadığı görülmektedir.

Kısaca, Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan finansal gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Temmuz 1980’de, mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır,
- Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılmıştır,
- Kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkanı tanınmıştır,
- Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ile buradan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergiler azaltılmıştır,
- Aracılık hizmetlerinin maliyetleri 1980 öncesine göre düşmekle birlikte hala yüksek bir seyir izlemeye devam etmiştir,
- Yabancı ve yerli bankaların mali sisteme katılmalarına ilişkin getirilen kısıtlamalar azaltılmış ve yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi cazip hale getirilmek istenmiş ve örneğin düzenlemelerle yabancı yatırımcıların Türkiye’deki faaliyetlerinden doğan, net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedellerini bankalar ve özel finans kurumları aracılığı ile yurtdışına serbestçe çıkarabilmeleri imkanı tanınmıştır,
- Menkul kıymet piyasaları oluşturularak, şirketlere yeni finansman kaynakları yaratılmıştır,
- 1986 İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Sermeye Piyasası Kurulu (SPK), Nisan 1986’da Merkez Bankası nezdinde Bankalararası Para Piyasası ve 4 Şubat 1987 tarihinde de Açık Piyasa İşlemleri, Eylül 1988’de Döviz ve Efektif Piyasası, Nisan 1989’da ise Döviz Karşılığı Altın Piyasası kurulmuştur,
- TL piyasasının oluşturulması ve benzeri gelişmeler olmuştur (Oksay, 2000).

1980 sonrası gerçekleştirilen düzenlemeler, bir çok yenilik ve gelişimi beraberinde getirmekle birlikte, faiz oranlarının hızlı artışına da neden olmuş ve bankalar çok yüksek orandaki reel faizlerde rekabet etmek zorunda kalmıştır. Bu durum, mevduatın yükselen maliyeti dolayısıyla kredi faizlerinin de yüksek arz etmesi, reel sektörü de sıkıntıya itmiştir. Merkez Bankası mevduat faizlerini yeniden ayarlamış ancak faizler yine de 1980'lere göre daha yükseklerde olmuştur (Denizer, 1997).

Bu gelişme, finansal istikrarı yeniden sağlamak amaçlı olduğu kadar, bankaların aralarında gerçekleştirdiği finansal mühendislik işlemlerini, mevduatlarını artırmak amacıyla faizleri önemli ölçüde artırma girişimlerini de kontrol etme imkanı vermiştir. Burada ifade edilmesi gereken önemli bir nokta da, liberalleşme çabaları içinde iken, ekonomik politikalarının ihtiyatlı belirlenmesi ve bankacılık açısından da etkin bir bankacılık denetime sahip olunması gerektiğidir (Denizer, 1997).

Nitekim, Gençkol'un (2002) çalışmasında da belirttiği gibi, finansal liberalizasyon ile yabancı banka girişleri başladıktan sonra, bu bankaların getirdikleri uluslararası işlemler, gözetim ve düzenleme eksikliğini ortaya koymuştur. Bu nedendir ki, yabancı bankaların büyük çaptaki bankacılık hizmetleri (başta türev enstrümanlar) düşünüldüğünde, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş gözetim tekniklerini uygulamak durumunda oldukları açıktır.

Temmuz 1984'te Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında kanuna ilişkin 30 sayılı kararla, kambiyo rejiminin liberalizasyonu doğrultusunda Türkiye'de yerleşik kişilerin dövize sahip olmaları suç olmaktan çıkartılmış, Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi yetkisi Merkez Bankası'na verilmiş, döviz tahsis ve transfer işlemleri bankalara bırakılmış ve bankaların döviz mevcutlarını bankacılık gelenekleri çerçevesinde serbestçe kullanmalarına izin verilmiştir. Ayrıca, bankaların yurtdışı muhabir bankalarında döviz ve efektif bulundurmalarına izin verilmiştir.

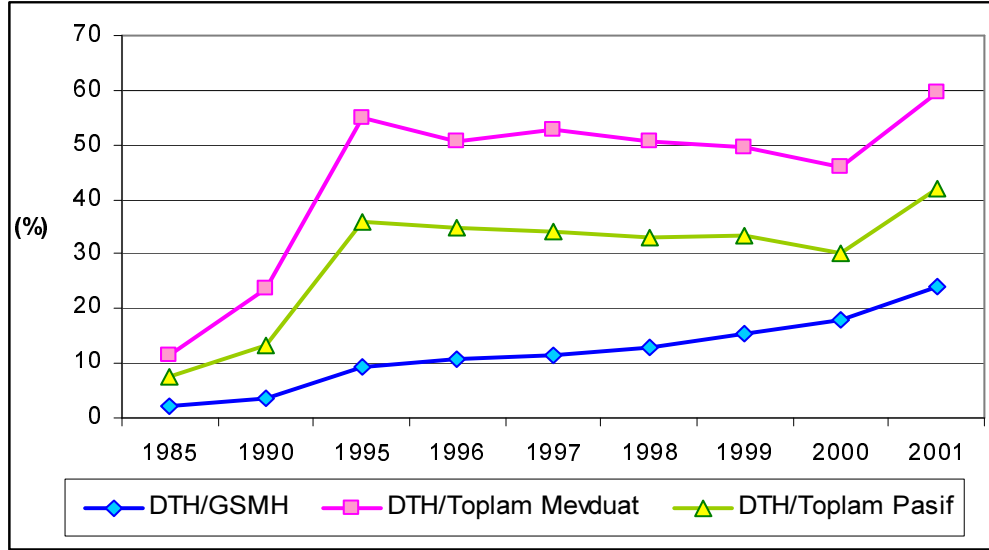

Diğer önemli bir gelişme ise, 1985 yılında serbest bölgelerde yerli ve yabancı sermayenin faaliyet göstermesine izin verilerek yabancı sermaye ve teknoloji çekilip, ithalat ucuzlatılıp, ihracat ve yatırımın artırılması amaçlanmıştır. Merkez Bankası, 1988 yılına kadar mevduat faizlerinde düzenleme yapmaya devam etmiş ve sonrasında da serbest bırakmıştır.

Ağustos 1989'da Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında kanuna ilişkin 32 sayılı kararla konvertibiliteye geçilmesi ve finans kesiminin dışa açılması yolunda liberalizasyon tedbirlerinin devreye sokulması;

- Bankaların döviz cinsinden işlemlerinde önemli gelişmelerin kaydedilmesini,
- Uluslararası piyasalara entegrasyonu sağlamayı ve
- Yerli yatırımcılarının yatırım alternatiflerini artırmasını ve yabancı yatırımcılara piyasada işlem yapmalarını sağlayarak etkin bir piyasa yapısına ulaşmayı hedeflemiştir.

Finansal piyasaların liberalizasyonuna yönelik, yabancı para işlemlere ilişkin gerçekleştirilen bu düzenlemeler sonrası, özellikle 1985-1995 yılları arasında Döviz Tevdiat Hesaplarının (DTH) GSMH'ya, Toplam Mevduata ve Toplam Pasiflere oranlarının yüksek artış kaydettiği, 1995-2000 yılları arasında DTH/GSMH rasyosunun artış, diğer incelenen rasyoların ise çok az düşüş kaydetmekle birlikte, 2001 yılına gelindiğinde de, bankacılık sektöründeki DTH'ın önemini koruduğu görülmüştür (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Döviz Tevdiat Hesaplarının (DTH), GSMH'ye, Toplam Mevduata ve Toplam Pasiflere Oranı

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html> ve TBB

Liberalleşme süreci devam ederken atılan bir başka adım, Ekim 1989'da Bankalara "Riske Dayalı Sermaye (risk based capital) Bulundurma Zorunluluğu" getirilmiş olmasıdır. Ayrıca, serbest bölgelerde "Kıyı Bankacılığı" dahil tüm bankacılık işlemlerini yapmak üzere banka kurulmasına ve yabancı bankaların şube açmasına izin veren düzenleme Ekim 1990 tarihinde yapılmıştır (Aksoy, 1998).

1988 sonrasında, liberalleşme çerçevesinde yeni piyasaların oluşturulması ve artan belirsizlik ortamı, bankaların fon yönetim tekniklerine daha fazla eğilmelerinde etkili olmuştur. Bu kapsamda, REPO, Vadeli işlemler, Opsiyon ve Swap opsiyonları başta olmak üzere çeşitli risk aktarım tekniklerinin kullanımı artmıştır (Aksoy, 1998).

Finansal liberalizasyon döneminde, yapılan diğer hataların yanı sıra, denetimsizlik ve hızla liberalleşme çabası ile gerekli düzenlemelerin ülke şartları dikkate alınmadan uygulanması sonucu 1994 yılında kriz yaşanmış ve bankacılık sektöründe de denetimin eksikliği nedeniyle 3 banka sistemde varlıklarını devam ettirememiştir. Dönemsel aksilikler yaratmasına rağmen, yüksek faiz oranları finansal sistemin önemli ölçüde büyümesi ile

sonuçlanmış ve yetersiz olmakla birlikte bir ölçüde finansal derinleşmeye katkıda bulunmuştur.

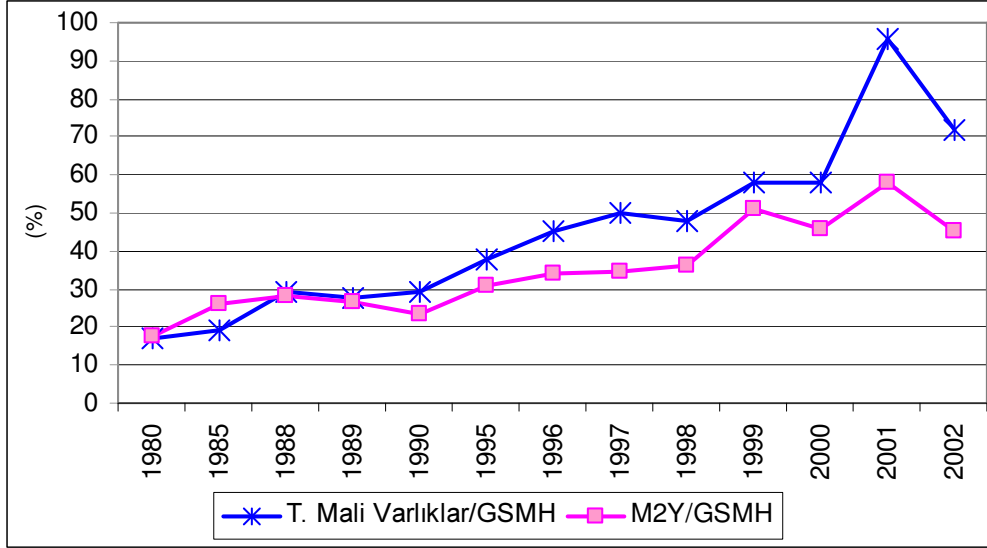
Yine, 1997 yılında Güneydoğu Asya ve 1998 Rusya krizleri globalleşmenin de etkisiyle ulusal ekonomiyi derinden etkilemiş, sürekliliği amaçlanan ihracat talepleri daralmış, arbitraj olanağı ile ekonomiye çekilmiş spekülasyon amaçlı sermaye çıkmıştır.

1.1.1.2. Türkiye’de Liberalleşme Sonrası Finansal Derinleşmenin İrdelenmesi ve Ulaşılan Sonuçlar

1980 sonrası uygulanan faiz serbestisi ve pozitif reel faiz politikası ile tasarruf eğiliminde artışın ve bunun belirtisi olarak mali piyasalarda derinleşmenin gerçekleşeceği öngörülmüştür. Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan pozitif reel faiz politikasının, “mali derinleşme” ile sınırlı olmak üzere bir ölçüde amacına ulaştığı söylenebilir (Aksoy, 1998). Ancak yine de, finansal liberalizasyon sonrası, finansal derinleşme istenilir seviyeye ulaşılamamıştır.

Finansal liberalleşme ölçütü olarak, Toplam Mali Varlıkların ve M2Y’nin GMSH’ya oranı kullanılmaktadır. M2Y büyüklüğü, toplam finansal varlıklar büyüklüğüne göre, finansal derinliğin açıklanmasında tek başına kısıtlı bir gösterge olarak algılanmaktadır. Bu nedenle ki, iki rasyonun gelişimini birlikte izlemek daha doğru olacaktır.

Toplam Mali Varlıkların ve M2Y’nin GMSH’ya oranı yıllar itibariyle incelendiğinde, 1980’lerden günümüze söz konusu oranların artış kaydettiği görülmektedir. Ancak, incelenen dönemler içinde, 1990 yılında Körfez krizinin de etkisiyle söz konusu derinlik göstergeleri az da olsa gerileme göstermiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra kamu ve TMSF bankalarına aktarılan DİBS’ler nedeniyle toplam mali varlıkların hızla arttığı görülmüştür. M2Y’nin GMSH’ya oranı ise, 1980-1990 yıllarında sabit bir yapı izlerken, bu tarihten sonra mevduat artışları (hem Türk lirası ve hem de yabancı para bazında) reel faizlere paralel yükseliş kaydetmiş ve söz konusu rasyo yaklaşık olarak yüzde 20’lerden, yüzde 50’lere gelmiştir (Şekil 1.2).

Şekil 1.2. 1980 Sonrası Mali Sistemin Derinliği¹

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB),
Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>;
SPK, Aylık Bültenler, <http://www.spk.gov.tr/HaberDuyuru/aylikbulten>

Bu inceleme yapıldığında akla gelebilecek olan sıkıntı, bu mali piyasalardaki derinleşme artışının yeterli ve istenildiği yönde olup olmadığıdır. Bunun için her şeyden önce, toplam mali varlıkların dağılımına bakmak gerekmektedir. Bu dağılımda, istenilen bankalar bankası kredilerinin payının yüksek olmasıdır. Türkiye’de, 1980’lerde bankalar kredilerinin payının toplam varlıklar içinde toplam menkul kıymetlere oranla yüksek olduğu görülmüş, ancak mali derinleşmenin arttığı 1990 yılı sonrası adım adım toplam menkul kıymetler artış göstermiş ve 2001 yılında geldiğinde ise payı bankalara aktarılan kağıtlar nedeniyle bankalar kredilerinin önüne geçmiştir. Öte yandan, unutulmamalıdır ki, sektörde yeni kredi kullanımı olmadığı gibi, kredilerin artan oranda tahsili gecikmiş alacaklara dönüştüğü görülmüştür. Türkiye’de bankacılık kesimi, tasarrufları finansal araçlardan en çok mevduat yoluyla çekmektedir. Yüksek enflasyon nedeniyle maliyeti yüksek fon kaynaklarının, reel sektöre kaynak aktarımı, yatırım ve büyümeyi teşvik etme yönünde kullanımı zorlaşmış ve yüksek

¹ Analizimize konu finansal varlıklar; mevduat bankalarının kamu kesimine, şirketlere kullandıkları kredileri, bireysel krediler ve diğer kredileri (tarım kredi kooperatiflerine açılan krediler hariç); kalkınma ve yatırım bankalarının kamu kesimine ve şirketlere kullandıkları banka kredileri (yurtdışı krediler hariç) ile Merkez Bankası’nın dolaysız kredilerinden (bankalara açılan krediler hariç) ve toplam kamu kesimi (devlet tahvilleri ve hazine bonoları) ve özel kesim (hisse senedi ve tahvil) menkul kıymetlerinden oluşmaktadır.

kamu borçlanma gereği nedeni ile de bankacılık sektöründe yukarıda sözedilen bilanço yapısına ulaşılmıştır.

Öte yandan, mali piyasalardaki derinleşmeyi finansal kurumların çeşitliliği ve bir o kadar da finansal araçların çeşitliliği göstermektedir.

Finans piyasalarındaki aracı kurumların çeşitliliğinin fazla olması, finansal piyasalarda, talep edilen fon kaynağının daha kolay karşılanmasını sağlayacaktır. Yaratılan rekabet ortamı ile, daha verimli kuruluşlar ve daha etkin bir finansal piyasa yaratılmış olacaktır. Bu nedenle, finansal derinleşmenin bir göstergesi olarak, finansal kurumların çeşitliliği bizim için büyük önem taşımaktadır (Oksay, 2000).

Finansal aracı kurumlar genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar;

- Mevduat kabul eden finansal araçlar ve
- Mevduat kabul etmeyen finansal araçlardır.

Ülkemizde de, aracı kurum olarak faaliyet gösteren kurumlar, Ticaret Bankaları, Yatırım Fonları, Yatırım Ortaklıkları, Portföy Yönetim Şirketleri, Bağımsız Denetim Şirketleri, Sigorta Şirketleri ve Finans şirketleridir. Ancak, Türkiye’de finansal piyasanın henüz kurumsal açıdan yeterince çeşitlilik arz etmediği görülmektedir.

Finansal derinleşmenin artış göstermesi, bankacılık sektörüne yeni banka girişlerinin gerçekleşmesi ve oluşacak rekabet ortamının piyasada yoğunlaşmayı azaltmasıyla mümkün olmuştur.

Ancak, 1990-2001 arası dönem incelendiğinde, 1990 yılında ilk beş bankanın sistemdeki toplam aktifler içindeki payı, yüzde 54 iken, 1998 yılına gelindiğinde bu oranın, yüzde 44’e düştüğü, ancak 1999 yılı itibariyle yoğunlaşma oranının ilk beş banka için yeniden artarak toplam aktifler açısından yüzde 46’lık bir orana ulaştığı görülmektedir (Tablo 1.1).

İlk on bankanın toplam aktifler içindeki payının ise, 1990 yılında yüzde 75 iken, 1998 ve 1999 yıllarında yüzde 68'lik bir oranda değişmeden kaldığı görülmektedir. 2001 yılına gelindiğinde, sektördeki ilk beş bankanın sektör aktif payı yüzde 56, mevduat payı yüzde 55, kredi payı ise yüzde 49 olmuştur. İlk on bankanın ise sektör aktif payı ve mevduat payı yüzde 80, kredi payı yüzde 82 olmuştur. Bankacılık sistemindeki banka sayısındaki azalmanın sonucu olarak hem ilk beş bankanın hem de ilk on bankanın paylarında dikkati çeken artış olmuştur (Tablo 1.1).

Bankacılık sektöründeki yoğunlaşmanın toplam aktifler, toplam mevduat ve toplam krediler açısından incelemesi yapıldığında, 1990 yılından sonra ilk beş banka ve ilk on banka için yoğunlaşmada önemli bir azalışın gerçekleşmediği görülmektedir. Bu durum, yani sektördeki söz konusu oligopolistik yapı, piyasanın işleyişini olumsuz etkilemekte, rekabetçi ortamın oluşturulamamasına ve risklerin de belli bankalarda toplanmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak, finansal sektörün² toplam aktifleri içinde bankacılık sektörünün yüzde 85-90 civarında paya sahip olduğunu da ifade edecek olursak, finansal derinleşmenin yeterince sağlanamadığı kolayca anlaşılacaktır.

TABLO 1.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YOĞUNLAŞMA¹

(%)	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
İlk Beş Banka								
T.Aktif	54	48	46	44	44	46	48	56
T.Mevduat	59	53	52	47	49	50	51	55
T.Krediler	57	50	46	46	40	42	42	49
İlk On Banka								
T.Aktif	75	71	69	67	68	68	69	80
T.Mevduat	85	73	72	70	73	69	72	80
T.Krediler	78	75	72	72	73	73	71	82

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)- www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm

¹ Toplam aktiflere göre ilk beş banka ve ilk on banka sıralaması yapılmıştır.

² Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğünü, bankalar, Özel Finans Kurumları (ÖFK), sigorta şirketleri, leasing şirketleri, faktoring şirketleri, tüketici finansman şirketleri, aracı kurumlar, yatırım fonları ve emeklilik fonları oluşturmaktadır.

Türkiye’de, finansal araçların çeşitliliği artış göstermekle birlikte, gelişmiş ülkelere göre sınırlı kalması ve mevcut araçların az sayıdaki kuruluşlarca kullanılması, mali derinleşmenin yetersizliğini göstermektedir. Ancak, finansal liberalleşme sonrası yabancı sermayeli kuruluşların sisteme girişi ile artış gösteren finansal araçların çeşitliliği finansal piyasaların derinliğine yetersiz de olsa katkı sağlamıştır (Oksay, 2000).

Liberalleşme çabaları ile yabancı ve ulusal bankaların bankacılık sistemine girişleri teşvik edilmiş ve banka girişlerini kolaylaştıran düzenlemelerle, toplam bankaların sayısı (özellikle yabancı bankalardan kaynaklanmıştır.) 1980’lerden 1990’lara kadar ani artış kaydetmiş ve 43’ten 66’ya yükselmiş, 1999 yılına gelindiğinde 81 olmuş ve Eylül 2002 tarihinde ise, yaşanan Kasım 2001 ve Şubat 2001 krizleri sonrası 56’ya gerilemiştir. 1980’lerin başında, yabancı banka girişlerinin, her ne kadar bireysel bankacılığa etkisi sınırlı da olsa, insan kaynaklarının kalitesini ve sektörün finansal teknolojisini artırmada yararlı olmuştur. 1990’lardan günümüze gelindiğinde ise, bu yararların yanı sıra bireysel bankacılık alanında da, yabancı bankaların etkili olduğu görülmüştür.

Ülkemizde, yabancı banka sayısının liberalleşmeye rağmen düşük seyretmesi, reel sektöre kaynak aktarmada kısıtlı kalmalarına neden olmuş, bu durum ve yine bu bankaların bilançolarında kağıtların zaman içinde öneminin artması, beklenenin aksine finansal derinliğin artışını sınırlandırmıştır.

Kısaca, mali sistemin derinleşmesi yıllar içinde artış göstermiş, ancak söz konusu derinleşmenin, reel sektöre kaynak aktarımı yönünde olmadığı, diğer bir ifade ile yatırım ve büyümeye katkı yönünde olmadığı görülmüştür. Bu durumda, finansal sektörün üretken varlıkların ağırlık kazandığı bir mali derinliğe ulaşamadığını söylemek doğru olacaktır.

1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankaların Önemi ³

Makroekonomik konjonktür, mevzuat ve artan globalleşme çabası, yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü içindeki payını ve önemini artırmıştır. Bankacılık sektöründeki değişim ve gelişimler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yurtiçindeki kaynak eksikliği ve ihtiyaç duyulan yabancı sermaye nedeniyle ve daha da önemlisi yaşanan krizler sonucu finansal sistem içindeki yeni çözüm arayışları sonucu ortaya çıkmıştır. Üretilmiş çözümler içinde, zor durumdaki bankalara sermaye girişleri sağlayabilmek amacıyla yabancı sermaye üzerindeki sınırlamaların azaltılması da bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da, banka birleşme ve satın almaları ABD, Avrupa ve gelişmekte olan piyasalarda ivme kazanmış, çok uluslu bankalar tüm ülkelerde bir rekabet ortamı yaratmıştır (Şahözkan, 2003).

Sınırların kaldırılması ile artan yabancı banka girişlerinin, bu artışlarının altında yatan sebepler, zaman içinde ve ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Eskiden, uluslararası bankaların sektörde pay almaları hususu, sadece ülkelerarası ekonomik entegrasyonu simgelemiştir. Bankalar, hizmetlerini yurtdışına açmakta kendi ülkelerinin uluslararası işlemlerini desteklemek amacını gütmüşler, ulusal finansal kuruluşlarla iletişim ağı kurmuşlardır. Bu özelliklerden hareketle, kredi operasyonlarını yürütebilmek, uluslararası alanda borçlanmayı sağlayabilmek için yabancı bankalar, ilk olarak temsilcilik kurmuşlardır. Daha sonra da, şubeler açarak kendi ülkelerinden bir ölçüde ayrılarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (BIS Papers, 2001).

Bugün ise, yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne giriş faktörleri çok daha farklıdır ve daha önceden olduğu gibi yabancı bankanın ulusal bankaya giriş derecesinden çok daha fazla önem arz etmektedir. Özellikle, giriş yapılan ülkedeki kar etme imkanı yabancı banka girişlerinde anahtar faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu girişleri çekici kılan ve yabancı ülkelerin giriş kararlarını etkileyen ülkeye özgü veya banka bazlı sebepler de olabilmektedir. Ülkeye özgü olanlar, dış ticarete açıklık, bankacılık sektörünün büyüklüğü, yine bankacılık sektörünün aktif karlılığı

³ Bu bölüm için, Mathieson ve Roldos (2000)'un çalışmasından yararlanılmıştır.

iken, banka bazlı sebepler ise bankanın büyüklüğü, faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payı gibi sebeplerdir (BIS Papers, 2001).

Birçok gelişmekte olan ülkede, yabancı banka girişlerine ihtiyaç duyulmasını sağlayan çok önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bunlar, sermaye eksikliği, ticari bankacılık becerilerinin eksikliği ve etkin çalışmayan bir bankacılık yapısıdır. İlk iki faktör, Doğu Avrupa'nın geçiş ekonomilerinde önemli iken, Asya ve Latin Amerika'da sermaye eksikliği ve etkin çalışmayan piyasa yapısı ülkelerin kapılarını dünyaya açmalarında önemli etken olmuştur. Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine girişlerine verilen izin, politik bir tercihtir. Ancak, unutulmamalıdır ki, genel olarak ülkeler her ne kadar kapılarını yabancı bankalara açmış olsalar da, sektördeki yabancı sahipliğine kısıt getirmişlerdir. Örneğin, Filipinler'de otoriteler yabancı bankaların piyasa paylarının yüzde 30'u geçemeyeceği kanunla belirlenmiştir.

Bu girişler, bir ulusal banka ile birleşme şeklinde, sadece belirli faaliyetleri gerçekleştirme hedefi kapsamında, bir bankayı satınalma veya yeni bir banka kurma yoluyla tam giriş yapma şeklinde gerçekleşebildiği gibi sadece bir şube açma şeklinde de olabilmektedir. Dünyada en çok ağ kuran uluslararası bankalar, Citibank, HSBC, ING, ABN-Amro, Deutsche Bank ve İspanyol bankaları olmuştur. Bu bankalar, zaman içinde önemi ve özelliği olan gelişmekte olan ülkelerin piyasalarına giriş yapma stratejisine yönelmişlerdir (BIS Papers, 2001).

Gelişmekte olan piyasalarda yabancı banka katılımları 1990'lı yılların başından beri oldukça hızlı bir şekilde devam etmektedir. Yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı bölgesel bazda incelendiğinde, Doğu Avrupa'daki yabancı banka katılımlarının Asya'ya göre daha büyük bir gelişme göstermekte olduğu görülmektedir. Latin Amerika'nın söz konusu katılımı da, 1999 yılı ile 1994 yılı karşılaştırıldığında hızlı yükseliş kaydetmiştir. Ülke bazında bakıldığında ise, Latin Amerika'da Şili ve Arjantin'in yabancı banka katılımında artış gözlenmiş ve sırasıyla yüzde 16,3'den, yüzde 53,6'ya ve yüzde 17,9'dan, yüzde 48,6'ya yükselmiştir (Tablo 1.2).

1990'lerden önce, Arjantin'de yabancı bankaların girişi oldukça azdır. Bu tarihten sonra, yabancı doğrudan yatırımlara yönelik kısıtlamalar kaldırılmış ve daha fazla yabancı kuruluş ulusal piyasalara giriş yapmıştır. Yine de, 1994 yılında yabancı katılım payı yüzde 20'nin altında gerçekleşmiştir. Şili, Arjantin ve Venezüela'nın yüksek katılım payları ile Latin Amerika'da katılım toplamda yüzde 13,15'den, yüzde 44,8'e yükselmiştir (Tablo 1.2) (Elosegui ve Pinteris, 2002).

Genel bir bilgi vermesi için, aşağıdaki tabloda yabancı bankaların bazı seçilmiş ülkelerde, finansal sistem içindeki konumlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu tablodan, liberalizasyonun etkilerini gösterdiği görülmüştür. Yabancı bankaların bu paylara sahip olmaları, olası olumlu ve olumsuz etkilerini de elbette beraberinde getirecektir (Graham, 2001).

TABLO 1.2. BANKACILIK SEKTÖRÜ VARLIKLARI AÇISINDAN YABANCI BANKA KONTROLÜNÜN 1994-1999 YILLARINDAKİ GELİŞİMİ⁴

	(%)	Ara.94	Ara.99
Doğu Avrupa	Çek Cumh.	5,8	49,3
	Macaristan	19,8	56,6
	Polonya	2,1	52,8
	TOPLAM	7,8	52,3
	Türkiye	2,7	1,7
Latin Amerika	Arjantin	17,9	48,6
	Şili	16,3	53,6
	Kolombiya	6,2	17,8
	Peru	6,7	33,4
	Venezuela	0,3	41,9
	TOPLAM	13,1	44,8
Asya	Kore	0,8	4,3
	Malezya	6,8	11,5
	Tayland	0,5	5,6
	TOPLAM	1,6	6,0

Kaynak: Mathieson ve Roldos, 2000

⁴ Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine katılımı bu bankaların küçük miktarda hisselerini almak suretiyle olabileceği gibi daha büyük miktarlarda hisselerini alarak tam bir hakimiyet sağlamak şeklinde de olabilir. Ulusal bir bankanın hisselerinin yüzde 50 ve üstünde bir payına sahip olmak söz konusu bankada efektif bir kontrol sağlandığını (foreign control over the domestic bank) yüzde 50'den daha düşük miktarda bir payın elde edilmesi ise ulusal bankaya katılımın (foreign participation over the domestic bank) sağlandığını ifade etmektedir. Tablo 1.2'de de, ulusal bir bankada yüzde 50 ve üzerinde paya sahip olan ya da tam hakimiyete sahip yabancı bankaların, toplam bankacılık sektöründeki paylarının gelişimi yer almaktadır.

1.2.1. Doğu Avrupa

1990'ların ikinci yarısında Doğu Avrupa'da yabancı banka girişleri artış göstermiş ve 1999 yılının sonuna gelindiğinde yabancı bankaların kontrolündeki bankacılık sektörü toplam aktiflerinin yüzde 50'sinden fazlasına ulaştığı görülmüştür. 1990'ların ilk yarısında yaşanan bankacılık krizlerinden sonra, kamunun sahip olduğu bankaların satışı, yabancı banka katılımını önemli ölçüde artırmıştır. Başlangıç olarak, satışların çoğu orta ölçekli bankalarda olmuş, ancak daha sonra büyük kamu bankaları ve yabancı ticari bankalar satılmıştır.

Doğu Avrupa ülkelerinde, yabancı bankaların ulusal ekonomiye girişlerinde, devletin olduğu kadar, sektöre giriş yapmayı planlayan yabancı bankaların da politikaları etkili olmaktadır. Doğu Avrupa'daki ülkelerde, büyük borç problemi yaşayan ve ekonomik çalkantı ve kısıtlardan kurtulmak isteyen, sermaye kısıtı altında olan, büyümelerini destekleyebilecek uzun vadeli fon ihtiyacını bulmakta zorlanan, finansal sektörde faaliyet gösterebilecek ve yönetim kapasitesine ve gerekli tecrübeye edinmiş beyinlere sahip olmayan ulusal bankacılık sektörü bulunmaktadır. Böyle bir yapıda, devlet finansal ihtiyaçlarını karşılayabilme ihtiyacı içine girmekte ve yabancı kaynaklara ve dolayısıyla yabancı bankalara ihtiyaç duymaktadır. Öte yandan, yabancı bankalar da zayıf ve problem yaşayan bankaları ucuza alarak, piyasa paylarını artırma fırsatını yakalamaya çalışmaktadırlar. Söz konusu ülkelerde, yabancı bankalar öncelikle temsilcilik ya da şube açma yoluyla piyasaya girmekte ve sonrasında da ekonominin gelişme potansiyelini görerek piyasa paylarını artırma yolunu seçmektedirler. Yani, hem ulusal ekonomide karar vericilerin, hem de giriş yapmayı planlayan yabancı bankaların politikaları doğu avrupa ülkelerinde girişleri şekillendirmiştir (BIS Papers, 2001).

Macaristan özelleştirmede önder olmuş ve 1999 sonunda yabancı katılımı toplam aktiflerin yüzde 60'ına ulaşmıştır. Polonya'daki özelleştirme, 1999 ve 2000 yıllarında yükselmiş ve Bank Pakeo'nun 1999 yılı ortasında satışı ile yabancı kontrolünde bankacılık sektörü aktifleri yüzde 53'e yükselmiştir. Polonya'da yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payının

geç artış göstermesinin arkasında yatan neden, önceleri geçerli olan politik karşı çıkmaların adım adım azalmış olmasıdır. Ülkenin hızlı büyüme kaydetmesinin ardından karşı karşıya kaldığı borç sorunu, bankacılık sektöründeki bu son gelişmelerin temel nedeni olarak görülmektedir. Çek Cumhuriyeti ise, başka bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkede, devletçe yönetilen özelleştirme ve yeniden yapılandırmadaki başarısızlık, yabancı bankaların ulusal bankacılığa girişini bir ölçüde zorunlu kılmıştır. Uzun zaman tartışılan ve yıldan yıla ertelenen kamu bankalarının özelleştirmesi, 1998 yılında başlamış ve 2000 yılı başlarında büyük ölçekli kamu bankalarının dörtte üçü satılmıştır. Sonuç olarak, 1999 yılı sonunda yüzde 46 oranında yabancı kuruluşlarca elde tutulan toplam aktifleri, 2000 yılı başında büyüklük açısından ikinci sırada olan bankanın satışı ile yüzde 60'lara yükselmiştir.

1.2.2. Asya

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemi içindeki önemleri Latin Amerika ve Orta Avrupa ile karşılaştırıldığında çok daha düşük seviyelerde bulunmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise bölgedeki hükümetlerin bugüne kadar kendi bankacılık sistemlerini korumaya yönelik oluşturdukları korumacı ekonomi politikalarıdır. Ancak Asya'da yaşanan ekonomik krizin ardından Malezya dışındaki birçok ülke finansal liberalizasyonun gerektirdiği dışa açılma politikalarını gündeme getirmiş, bu politikalar Kore ,Tayland ve birçok Asya ülkesinde yabancı banka katılımlarının ciddi düzeylere ilerlemesini sağlamıştır. Çin de aynı şekilde ulusal bankacılık piyasasını yabancı finansal kuruluşlara açma kararı almıştır. Bu karar sonrası, uygulamada dört ana aşama ile yabancı bankaların ulusal piyasalara girişine, ihtiyatlı bir yaklaşımla olanak sağlanmıştır. 1980'lerin başında, temsilcilik açmaya izin verilirken, daha sonra belli bölgelerde şube açma kısıtı altında yabancı bankaların faaliyet göstermesine izin verilmiş, 1996 yılından sonra ise tüm Çin'de şube açmaya izin verilmiştir.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere, yabancı bankaların bankacılık sektörü içindeki mevduat payı baz alındığında en yüksek paya sahip ülke, yüzde 32,8'lik mevduat payıyla Hong Kong ve toplam aktifler baz

alındığında ise yüzde 76 oranıyla da Singapur olmuştur (Tablo 1.3).

TABLO 1.3. ASYA'DAKİ YABANCI BANKALARIN SEKTÖRÜN TOPLAM AKTİFLERİ VE MEVDUATLARI İÇİNDEKİ PAYLARI

Tarih	Ülke	Yabancı Banka Sayısı	Aktifler İçindeki Payları (%)	Mevduat Payı (%)
Haz.99	Çin ¹	65	1 ²	2,1
Ara.98	Hong Kong	153	72 ²	32,8
Eyl.99	Malezya	14	18 ²	22,8
Mar.99	Filipin	20	15 ²	10
Eyl.99	Singapur	132	76 ³	10
Ara.98	Kore	28	3 ³	9,7
Eyl.99	Tayland	9	12 ³	8,6

Kaynak: Pomerleano ve Vojta, 2001 ve BIS Papers, 2001

¹ Çin için, mevduat payı değil, kullandığı kredi payı kullanılmıştır.

² Veriler, 2000 yılı itibariyledir.

³ Veriler 1999 yılı itibariyledir.

1.2.3. Latin Amerika

Yabancı banka katılımları diğer gelişmekte olan bölgelerle karşılaştırıldığı zaman daha eski tarihlere dayanmaktadır. Çünkü bölgedeki finansal sistemde yabancı banka katılımlarının, 1990'lı yıllarda İspanyol finans kurumlarının uyguladığı satınalma Programı ile yükselişe geçtiği bilinmekle birlikte, bu programdan önce de ciddi bir yabancı banka girişi vardır.

Arjantin ve Şili'de 1994 yılı sonu itibariyle yabancı bankaların ulusal bankacılık sisteminin varlıkları içinde önemli bir paya sahip oldukları ancak bu payların özellikle 1996-1997 yıllarında yabancı finans çevrelerince uygulanan programlarla yüzde 50 düzeylerine çıktığı görülmektedir. Meksika'da 2000 yılında ülkenin 2. ve 3. en büyük bankalarının satılmasıyla yabancıların sektörün varlıkları içindeki paylarının yüksek oranlara ulaştığı bilinmektedir (Bu ülkede yabancı banka kontrolü 1994 yılında yüzde 1 olarak gerçekleşmiştir). Bölgenin diğer önemli ekonomisi olan Brezilya'nın ise Latin Amerika'daki ülkeler içinde yabancıların sektörde baskın olamadığı tek ülke olduğu görülmektedir. Bu ülkede, yabancı banka girişlerine son yıllara kadar oldukça muhafazakar bakılması nedeniyle diğer ülkelere göre daha düşük bir

yabancı banka katılımı gözlemlenmektedir (Tablo 1.2 ve Tablo 1.4).

2001 yılına gelindiğinde ise, kredi, mevduat, varlık ve sermaye açısından yabancı banka kontrolü aşağıdaki Tablo 1.4'te gösterilmektedir. Bu tablo açıkça, Latin Amerika'daki uluslararası bankaların hangi kıstas kullanılarak ölçüm yapılırsa yapılsın, varlıklarının büyük olduğunu göstermektedir (Negro ve Kay, 2002). Buna ilaveten, Peek ve Rosengren (2000) çalışmalarında uluslararası bankaların Latin Amerikada'ki önemlerinin bu tür tablolarda az hesaplandığını, toplam varlık ve krediler içindeki paylarının offshore'ları kapsamadığı için düşük hesaplandığını ifade etmektedirler. Öte yandan, yabancı banka grubu içerisine kalkınma ve yatırım bankalarının ilave edilip edilmediği bilinmemekle birlikte, Türkiye'de de olduğu gibi kalkınma ve yatırım bankalarının yabancı bankalardan ayrı değerlendirildiğini düşünecek olursak, aşağıdaki tabloda yer alan rasyoların daha da düşük hesaplandığını ifade edebiliriz.

TABLO 1.4. 2001 YILI LATİN AMERİKA'DAKİ YABANCI BANKALARIN KREDİ, MEVDUAT, VARLIK VE SERMAYE KONTROL PAYLARI

(%)	Kredi Kontrolü	Mevduat Kontrolü	Varlık Kontrolü	Sermaye Kontrolü
Arjantin	46,5	46,4	53,1	43,1
Brezilya	22,4	16,3	27,0	30,1
Şili	44,9	44,5	48,0	54,1
Meksika	72,9	76,2	45,4	74,8

Kaynak: Negro ve Kay, 2002

1.3. Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Piyasalarda Önemlerinin Artmasının Temel Nedenleri

Yabancı bankaların ulusal piyasalarda önemlerinin artma nedenleri, diğer bir ifade ile bankacılık sektöründe paylarının artma nedenleri, beklentilerle paralel bir seyir göstermektedir. Bu artışlar, bir yandan giriş yapılan ülkenin beklentileri, dolayısıyla yasal düzenleme ve çabalarıyla şekillenirken, diğer yandan da hedef ülkeye giriş yapacak yabancı ülkelerin beklentileri de önem arz etmektedir. Kısaca, yabancı banka girişlerindeki gelişimi, ülkelerin politikası ve ekonomisiyle ortaya çıkan arz ve talepler belirlemektedir.

1.3.1 Yabancı Bankaların Giriş Yapacağı Hedef Ülkelerin Beklentileri

Liberalleşme çabaları ile ülkeler, yaşadıkları krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara daha geniş ifade ile yabancı sermayeye kapılarını açmışlardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, ülkenin beklentileri bu değişimde önemlidir. Giriş yapılan ülkenin beklentilerine ana hatlarıyla değinecek olursak;

- Ülkeye yabancı sermaye girişini artırmaları,
- Yatırımları ve dolayısıyla büyümeyi çeşitli şekillerde, mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmeleri,
- Uluslararası ticareti kolaylaştırmaları ve geliştirmeleri,
- Yabancı doğrudan yatırımların artması için yardımcı olmaları,
- Bankacılık teknolojisi ve yönetim sağlayarak ve öncülükte bulunarak, ürün, çeşit, verimlilik, hizmet, otomasyon, örgütsel ve donanımsal anlamda ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları,
- Tasarruf teşviki ve
- Uluslararası ve bölgesel finansman faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi hususları yerine getirmeleridir (Aksoy,1998).

1.3.2 Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler

Yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalara artan oranlarda girmelerinin altında aşağıda açıklanacak temel 3 nedenin varolduğu düşünülmektedir. Bu nedenlerden ilki finansal hizmetlerin globalleşmesi ve artan arbitraj imkanı, ikincisi yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişlerini önleyen engellerin kaldırılmasına ilişkin politikalar ve üçüncüsü ise yaşanan

bankacılık krizlerinin geliřmekte olan piyasalara giriřte maliyetlerin dūřmesine neden olmasıdır.

1.3.2.1 Finansal Hizmetlerin Globalleşmesi ve Artan Arbitraj İmkanları

Aslında finansal hizmetlerin globalleşmesi finansal liberalizasyon sürecinin bir sonucudur. Önceki yıllarda, gelişmekte olan ũlkeler için yabancı sermaye, teknolojiyi geliştirmek, sermaye açığıını kapamak, işsizliğe çözümler getirmek, döviz rezervlerini genişletmek ve ucuz hammadde kullanmak amacıyla getirilirken, bugün bunlara ek olarak, dışı açılmak, ũlke içinde dengeli bir rekabet ortamı yaratmak v.s. gibi hedefler de benimsenmiştir. Bu hedefler bağlamında, gelişmekte olan ũlkelere yönelik sermaye girişi, borçlanma yolu ile gelir yaratarak talebi etkilemekte ve dünya ticaretindeki gelişmeyi hızlandırarak küreselleşmeyi artıran bir rol üstlenmektedir.

Sürekli büyüyen küreselleşme sonucu, finansal sektörde de ciddi yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Finansal hizmetlerin globalleşmesi finansal sektörde, finansal ürün farklılaştırmasına ve riski yaymaya olanak vermiş, rekabeti artırmıştır. Bu rekabet, banka dışı kaynaklar ve finansal hizmetlerden kaynaklanmış (özellikle hisse senedi piyasaları) ve bu durum da faiz marjları ile karlılık üzerinde baskı yaratmıştır. Öte yandan, bankacılık sektörü, özelliği gereği enformasyon, teknoloji ve iletişime duyarlı bir sektör olduğu için, sunulan hizmet ve ürünlerin fiyatının dūřmesi, diğer bir ifade ile maliyet azalışı, bankaların ölçek ekonomisinden yararlanmasını mümkün kılmıştır. Bahsi geçen ölçek ekonomisinden faydalanmak bankaların birinci önceliği haline gelmiş, bu nedenle sektörde bankaların paylarını büyötmeleri rekabeti daha da fazla teşvik etmiştir. Faaliyet göstermekte oldukları gelişmiş ũlkelerde söz konusu rekabet ile ciddi bir karlılık kaybı ile karşı karşıya kalan bankalar için en güzel yol farklı coğrafyalara açılmak olarak belirlenmiştir. Yabancı bankaların önemli uluslararası merkezlerle bağlantıları olduğundan, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili detaylı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmekte ve fon hareketlerinden önemli avantaj elde etmektedir. Bu faktörler, yabancı bankalara büyük bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Örneęin, ulusal bankacılık sektörüne girişlerinde yabancı

bankaların telefon ve elektronik bankacılık tekniklerini kullanmaları, Avrupa piyasalarında ve gelişmekte olan piyasalarda (özellikle Asya'da) önemli paya sahip olmalarında dikkat çekicidir. Ancak, şunu da vurgulamak gerekir ki, böyle bir yapı ve üstünlüğe sahip yabancı bankaların karşısında ulusal bankaların varlıklarını devam ettirebilmeleri ve rekabet edebilmeleri oldukça zordur. Farklı bölgelerde gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerinin yanı sıra yeni finansal enstrümanlar sunarak karşılaştırılmalı üstünlüklerden faydalanmak isteyen yabancı bankalar için en ciddi sorun ise, yerel bilgiler konusunda ulusal bankalar kadar güçlü olmamalarıdır.

1.3.2.2 Yabancı Sermayenin Ulusal Piyasalara Girişlerini Önleyen Engellerin Kaldırılmasına İlişkin Politikalar

Yabancı banka girişlerinin artmasında finansal hizmetlerin globalleşmesi oldukça önemli olmakla beraber yeterli değildir. Söz konusu globalleşme hareketlerinin gelişmekte olan piyasalarca kabul edilmesi, başka bir ifadeyle yabancı girişlerin önündeki engellerin kaldırılması da gerekmektedir. Yabancı bankalarda dışa açılmak için yoğun bir istek olduğu halde, çok yakın zamanlara kadar gelişmekte olan ülkelere girişlerinde güçlü ve caydırıcı engellerle karşılaşmışlardır. Birçok ülkede bankacılık faaliyetlerine başlamak için gerekli olan lisansların finansal liberalizasyon sürecinden önce yabancı bankalar söz konusu olduğunda daha katı bir biçimde bazı kısıtlamalar konularak uygulandığı bilinmektedir. Örneğin, birçok Asya ülkesinde yaşanan krizler öncesi, yabancı bankaların yalnızca tek şubeleri olması veya yabancı bankaların lisans sürelerinin belli bir süre ile sınırlandırılması uygulamaları mevcuttur. Finansal merkez olarak bilinen Singapur ve Hong Kong'da bile, yabancı bankaların toptan bankacılık ve sermaye piyasası işlemlerine olanak verilirken, bireysel bankacılık yapılarını kısıtlanmıştır.

Bu sınırlamalar birçok gelişmekte olan ülkenin 1990'lı yıllarda yaşadıkları krizlerin ardından daha istikrarlı bir finansal sistem oluşturma çabaları sonucu azalmıştır.

1.3.2.3 Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Gelişmekte Olan Piyasalara Girişte Maliyetlerin Düşmesine Neden Olması

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, yabancı şube açma yoluyla ülkede bulunan bankaların kriz anında yaşadığı ekonomik problemlere rağmen ülkelere dönüş yapmadıklarını ve hatta tam tersi bu durumu bir fırsat olarak gördüklerini göstermiştir. Yabancı bankalar, bu süreç içinde ya ulusal bankalarla düşük maliyetlerle birleşme, ya da mevcut şubelerinde büyüme yoluna gitmişlerdir. Tabiidir ki, yabancı bankaların o ülkede şube açma yoluyla var olması gelişmekte olan ekonomik durumu izlemeleri açısından da önem arz etmektedir. Yabancı bankaların, kriz döneminde problem yaşamış ancak öncesinde büyük banka olma özelliği olan bankaları ya da elden çıkarılması planlanan bankaları çok da ucuza mal ederek alma stratejileri, Türkiye’de ve bunun yanısıra Arjantin, Brezilya ve Meksika’da da ekonomik problemlerin yaşandığı dönemlerde görülmüştür (Peek ve Rosengren, 2000). Bu stratejideki yabancı bankalar, elbette ki giriş yaptıkları kriz döneminde kar etmeyi beklememekte, ancak ucuz aldıkları bankaların kriz sonrasında hızla getiri sağlayacağını düşünmektedirler. Kriz dönemlerinde zaten ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalar ise, yüksek likiditeyle zor durumdaki bankalara yüksek faizlerden fon aktararak, diğer bir ifadeyle krizleri körükleyerek yüksek gelir de elde edebilmişler ve taşıdıkları ve bir ölçüde realize olan risklerini böylece yönetebilmişlerdir.

Yabancı banka girişlerinin etkileri sonraki bölümde incelenecek olmakla birlikte, kriz dönemlerini fırsat bilen söz konusu bankaların sektöre olumlu ve olumsuz etkilerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda, kriz dönemlerinde ekonomik çalkantılar yaşamakta olan Latin Amerika ülkelerine giriş yapan yabancı bankaların, krize rağmen azalış kaydetmediği görülmüştür. Ancak, bu durum offshore’lar için geçerli değildir. Yaşanan ekonomik problemler süresince, yabancı fon kaynakları offshore’lara değil, gözetiminin daha iyi yapılabildiği alanlara kaymaktadır. O nedenlerdir ki, kriz dönemlerinde yabancıların offshore’lara sermaye aktarımında bulunmadığını ve bunun gözönüne alınarak risklerin analiz edilmesi gerektiğini ifade etmek doğru olacaktır.

Polonya'da, yabancı bankalar kriz öncesinde zaten faaliyet göstermekte idiler. Buna ilaveten, minimum sermaye ve likidite ihtiyacı tutulmasına ilişkin düzenlemeler de yapıldığı ve oturmuş, iyi işleyen bir gözetim sistemi olduğu için ülke krize güçlü bir yapıyla girmiştir.

Öte yandan, yabancıların giriş yaptıkları hedef ülke kriz yaşamasa bile, globalleşmeyle ortaya çıkan krizlerin bulaşma etkisi ile giriş yapan ülkenin ekonomik problem yaşaması da hedef ülkeyi krize götürebilmektedir. Latin Amerika gibi yabancıların bankacılık sektöründe payının yüksek olduğu ülkelerde, bu tür krizlerin bulaşıcı etkisi önemli risk teşkil etmektedir. Şöyle ki, önemli fon kaynağı aktaran yabancı banka, ülkesinde yaşanan ekonomik problemler nedeniyle fonlarını kendi ülkesine yönlendirebilmekte ya da küçülme politikası ile şubelerini ve temsilciliklerini kapatma, sayılarını azaltma stratejisine girebilmektedir. Tecrübelerden hareketle, yabancı sermayenin girişini hedefleyen gelişmekte olan ülkelerin, yabancı bankaların uyruklarında çeşitliliğe gitmeleri, ulusal bankacılık sektöründe beklenmedik finansal problemlerin üstesinden gelmelerinde önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI BANKA GİRİŞLERİNİN ULUSAL EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yabancı bankalar faaliyette buldukları ülke ekonomilerine çeşitli etkilerde bulunmaktadır. Bu bankaların gelişen ülkelerde ne tür etkiler yaratacağı, özde iki faktör grubuna bağlıdır. İlk grup, yabancı bankaların amacı ve özellikleriyle, ikinci grup ise ev sahibi ülkenin amaç ve özellikleriyle ilgilidir.

Bankacılığın küreselleşmesi, gelişen ülkelerde banka sisteminin hizmet yapısının ve teknolojisinin modernizasyonuna ve dışa açılmasına yardımcı olabilir. Yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan, en yeni hizmet ve ürünleri sunan bankalardır. Bu bankalar, ulusal bankaların hizmetlerini hem ulusal, hem uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye yöneltirler. Böylece ulusal bankacılık sistemi yapısal değişim süreci sonunda etkinlik kazanır ve uzun dönemde yabancı bankalarla maliyet, çeşit, etkinlik, verimlilik gibi birçok açıdan rekabet edebilecek düzeye gelir (Aksoy,1998).

Birçok ülkede faaliyette bulunan çok uluslu bankalar, önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmesi ve yabancı sermaye piyasalarına girişi kolaylaştırabilmeleri çoğu zaman dış piyasalarda borçlanmakta zorlanan ve taze, sıcak fonlara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler için önemli bir avantaj olabilmektedir. Ancak, söz konusu yabancı bankalar bu avantajları sayesinde girdikleri piyasalarda,

asimetrik enformasyon koşullarını oluşturmakta ve bunun sonucunda ortaya çıkan ters seçim ve ahlâki çöküntü ile birlikte mali sistemi istikrarsızlaştırabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ulusal bankacılık sisteminin yabancı banka katılımlarına açılmasının doğuracağı etkiler üzerinde bir çok fikir üretilmiştir. Yabancı banka girişleri, birçok gelişmekte olan ülkede bankacılık sisteminin son yıllardaki sistemik bankacılık krizlerine çözüm olarak artış göstermiştir. Dünya Bankası da 2001 yılındaki çalışmasında, saygın yabancı bankaların ulusal piyasalara girişlerinin kolaylaştırılmasının memnuniyetle karşılanması gerektiğini, bu durumun rekabeti beraberinde getireceğini, verimliliği ve kaliteyi artıracaklarını vurgulamıştır. Günümüzde, yabancı banka girişlerinin rekabetçi bir baskı oluşturmak suretiyle bankacılık sisteminin verimliliğini artırdığı, ancak daha istikrarlı bir bankacılık sistemi ve daha az değişken kredi arzı yaratmaya katkıda bulunması hususunun daha az açık olduğu ifade edilmektedir (Elosegui ve Pinteris, 2002).

Verimlilik, yabancıların gelişmekte olan ülkeye girişleriyle getirdikleri yeni, kaliteli ve çok sayıdaki finansal ürünlerle, teknolojiyle, bilgi ve tecrübenin yansıtılmasıyla ve yabancı bankalarla ulusal bankaların rekabete girmesiyle sağlanabilirken, istikrarın sağlanması, hem ulusal hem de uluslararası ekonomik ve finansal koşullara bağlı olduğundan, ulaştırılması daha uzun vadeli ve daha zordur. Öte yandan, kredi arzı diye ifade edilen fon kaynaklarının gelişmekte olan ülkeye akması da yine biraz evvel değinilen ekonomik ve finansal koşullara bağlıdır. Ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, Macaristan, Polonya ve Estonya'da ekonominin kötü gittiği dönemlerde yabancı bankaların kredi daralmasına gitmedikleri görülmüştür. Bu dönemlerde, sınırötesi yabancı kaynakların azalışı, ülkede faaliyet gösteren yabancı bankaların kredi kullandırımıyla karşılanmıştır. Latin Amerika ülkelerinde de benzer durum görülmüş ve offshore kredileri hariç kriz döneminde yabancı bankaların ulusal bankalardan çok daha az değişken bir kredi kullandırımı söz konusu olmuştur. Asya ülkelerinde ise, genel olarak yabancı bankaların kredi kullandırmaları ekonomideki durgunluk dönemlerinden olumsuz olarak etkilenmiştir (Tablo 2.1).

TABLO 2.1. ÜLKELERİN YAŞADIKLARI SON EKONOMİK DURGUNLUK DÖNEMLERİNDEKİ TOPLAM TÜKETİCİ KREDİLERİNİN YÜZDESEL DEĞİŞİMİ

Ülkeler	Yıllar	Ulusal Bankalar	Kamu Bankaları	Yabancı Bankalar
Kore	1998	-2	-18	-27
Malezya	1998	-3	-1	2
Filipin	1997-98	-12	2	-15
Tayland	1996-98	8	10	7
Arjantin	1999	6	5	8
Brezilya	1997-98	15	24	2
Şili	1999	17	23	2
Kolombiya	1999	-38	-8	-3
Meksika	1995	-17	-	6
Çek Cumhuriyeti	1997-99	6	-15	23
Türkiye	2000-2001	-52	-44	-54

Kaynak: BIS Papers, 2001

2.1. Ulusal Bankacılık Sisteminin Verimlilik ve İstikrarı Üzerindeki Etkileri

Yabancı banka girişlerinin ulusal ekonomiye etkileri konusunda üzerinde en çok durulan etkiler verimlilik ve finansal istikrar etkileridir. Bu bölümde, yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımının verimlilik ve finansal istikrar üzerindeki katkılarına ilişkin görüşlerin daha detaylı bir incelemesi yapılacaktır.

2.1.1. Verimlilik Etkisi

Yabancı bankaların piyasalardaki verimliliği artırma imkanları hem direkt hem de dolaylı yollardan olabilmektedir. Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki müşterilerine daha üstün teknoloji, yeni, kaliteli ve ucuz finansal ürünler sunarak doğrudan bir verimlilik katkısında bulunurken, söz konusu piyasalarda rekabetin artırılması suretiyle diğer bankaları teşvik ederek toplam verimlilik üzerinde de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Şöyle ki, yabancı bankaların sunduğu yeni finansal ürünler, klasik bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmış ve bilançolarında risklerini çeşitli işlemlere dağıttıklarını göstermekte ve bu durum da finansal gelişim sürecine hız

kazandırmaktadır. Yine, yabancı bankaların ulusal piyasalara bankacılık sektörünün gelişmesinde en önemli etkenlerden olan teknoloji altyapısını taşımaları ve modern bankacılık tekniklerini uygulamaları da verimliliğin artmasında rol oynamaktadır. Yabancı bankaların yönetim tecrübesi ve bilgi teknolojisi ulusal bankaların etkinliğini, doğrudan ya da dolaylı olarak ulusal bankalarla rekabet ederek artırabilir (Haas ve Lelyveld, 2002).

Dünyada, yirmi kadar büyük uluslararası oyuncu global finansal hizmetleri elinde tutmaktadır. Bu kuruluşlar, çok sayıda ürün ve hizmeti sağlayabilme, en büyük yatırımı yapabilme ve bilgiyi yönetebilme ve risk-maliyet etkinliğini rasyonalize etme imkanına sahiptir. Ayrıca, bu kuruluşlar, daha iyi kredi tahsis etme ve büyük global sermayeyle desteklenen riskleri yayma ve kişi ve bilgileri organize etme yetisine de sahiptir (Pomerleano ve Vojta, 2001).

Bu gerçekten hareketle, yabancı bankaların girişinin gelişimine yardımcı olduğu gelişmekte olan ülkeler, sonuç olarak daha sağlıklı sektöre sahip olacaktır. Yabancı bankaların yerli piyasaya girince daha yüksek katma değerli hizmet sunmaları, yerel bankaların birleşme yoluyla daha ucuza hizmet sunmalarını teşvik ederek, yani yabancı banka girişi ulusal bankaların birleşme yoluyla maliyetlerini düşürerek hizmet sunmalarına olanak sağlayacaktır (Pomerleano ve Vojta, 2001).

Yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelerde ulusal bankalara göre yüksek faiz marjı ve karlılığına sahipken, gelişmiş ülkelerde bu durum tersidir. Yabancı bankaların sektör içindeki büyük payı ulusal bankaların karlılıklarını düşürmektedir. Şöyle ki, ucuz fon kaynaklarına sahip yabancı banka, ulusal banka ile aynı ve bazen de daha düşük faiz oranında kredi kullandırımına giderek faiz marjını kendi lehine yükseltmektedir.

Aslında, yabancı banka girişlerinde yabancı bankaların sayısı piyasadaki paylarından daha önemlidir. Diğer bir ifade ile, piyasadaki payı çok yüksek az sayıdaki yabancı bankanın sektöre etkisiyle, piyasa payları düşük çok sayıdaki yabancı bankanın sektörün işleyişine, modernizasyonuna etkisi daha büyüktür. Ne kadar piyasa payları düşük çok sayıda yabancı

banka sektöre giriş yaparsa, rekabet o kadar daha çok artacak, farklı tecrübe ve beceriyle gelen yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne etkisi o denli büyük olacaktır. Burada önemli olan diğer bir nokta da, söz konusu yabancı bankaların piyasada belli bir sınırın üstünde çok büyük paylara sahip olmamalarıdır. Çünkü, yabancı bankalar sektörde büyük paya sahip olduktan sonra ulusal bankalarla yarış geride kalır ve ulusal kredi ve para politikalarının etkin çalışabilmesi açısından söz konusu bankaların sektör içindeki paylarının büyüklüğünün önem taşıdığı düşünülmektedir (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1998).

Graham (2001) da, Claessens ve arkadaşlarının ifade ettiği gibi, bir çok ülkede ulusal bankaların yabancı bankalarla yarışabilir olduklarını ifade etmiştir. Kısa vadede, ulusal bankaların yabancı bankalarla rekabet etmede sıkıntı çekmektedir. Bunun nedeni, gelişmekte olan ülkelerdeki bankaların klasik, dışa kapalı bankacılık faaliyetleriyle varlıklarını devam ettirmekteyken, kendilerinden teknoloji, hizmet ve tecrübe açısından ileri olan yabancı bankalarla rekabet etmek ve daha düşük karlarla çalışmaya başlamak zorluk yaratmaktadır. Ancak, uzun vadede yabancı bankaların ulusal bankalara etkisi pozitif olmakta, ancak elbette ki bu etki, söz konusu rekabet sonucu varlıklarını sürdürebilen ulusal bankalarla olabilmektedir.

Yabancı bankalar genellikle kredi dağılımı ve kredi riski fiyatlamasında ulusal bankalara göre daha elverişli ölçme ve değerlendirme imkanlarına sahiptirler. Bununla birlikte yabancı bankaların gelişmiş ülkelerde kullanımı son derece yaygın olan türev enstrümanları konusundaki ihtisasları da ulusal piyasalarda önemli bir risk yönetimi anlayışını beraberinde getireceğinden, söz konusu ülkelerde finansal sistemin daha güçlü olması yönünde katkılar sağlayabilecek başka bir unsurda kendiliğinden güçlenecektir.

Öte yandan, yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişi, daha gelişmiş düzenlemeleri, muhasebe standartlarını ve finansal ve kanuni yapıyı daha geniş kapsamlı bir şekilde teşvik edebilir (Haas ve Lelyveld, 2002). Bu durum, gerçekleştirilen düzenlemelerle ulusal bankacılık sisteminin daha verimli bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlayacaktır.

Yabancı banka katılımlarının ulusal piyasalarda sektörün verimliliğini artıracığı yönünde yukarıda yaptığımız açıklamalara karşın bazı görüşler böyle bir durumda verimliliğin artmayacağı görüşünü savunmaktadırlar. Söz konusu görüşlere göre yabancı banka katılımları kredilerin rasyonel dağılımı üzerinde beklenen olumlu katkıyı yapmayacak başka bir deyişle yabancı bankaların piyasaya girmesi ulusal bankaların kredi kalitesini düşürecektir. “Cherry Picking” adı verilen bu durumda, kredi kalitesi yabancı bankalar lehine gelişecektir. Yabancı bankalar, kötü kredi kullandırımını ve aynı şekilde bireysel piyasaları ulusal bankalara bırakarak sadece büyük ölçekli ya da yabancı sahipli firmalara kredi sağlayacaktır. Ancak, bu durumda yabancı bankaların da risk ölçüm tekniklerini ulusal piyasalara transfer etmesi zorlaşacaktır. İstatistiksel puanlamaya dayanan gelişmiş kredi risk ölçüm tekniklerinin ulusal piyasalardaki durumda uygulanması imkanı daralacaktır. Ayrıca, bu tür gelişmiş kredi riski ölçüm tekniklerinin uygulanması küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi verilmesini kısıtlayacağından, ve dolayısıyla yabancı bankaların faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki uluslararası alanda faaliyet gösteren firmalara kredi kullandırmayı tercih ettiklerinden, bu tür teknikleri kullanan yabancı bankalar buldukları bölgede oligopolistik ve monopolistik yapılanmalarda teşvik edici rol oynayacaklardır (Mathieson ve Roldos, 2000).

Aslına bakılırsa, gelişmekte olan ülkelerde, yabancı bankaların operasyonlarına imkan vermedeki beklenti, söz konusu bankaların sermaye girişlerini ve rekabet yoluyla daha fazla verimliliği ve ulusal finansal sektörde modernizasyonu artıracığı yönündedir. Ancak, hiçbir durum bu potansiyel kazancı garanti etmemiştir (Pehlivan ve Kirkpatrick, 1993).

Aslında göz ardı edilen bir durum vardır ki o da, ulusal bankaların ülke ekonomisinin gerçeklerini, ihtiyaçlarını daha iyi bildiği ve bunlara daha kolay cevap verebildiğidir. Oysa ki, yabancı bankalar bankacılık faaliyetlerine daha dünya gözüyle bakar ve bu faaliyetlerini daha standartlaşmış bir yapıda sürdürürler. Yıllardır süregelen ve oturmuş iş ilişkileriyle yürütülmeye alışılan, reel sektörle bankacılık sektörü faaliyetlerini kırmak ve verimliliği artırmak bazen yabancı bankaların gerçekleştiremediği hedefleri olabilmektedir. Hatta,

geçmişte bazı durumlarda yabancı bankaların kriz anında kredilerini yeniden düzenlemede çok da başarılı olamadıkları görülmüştür (BIS Papers, 2001).

Yabancı banka girişlerinin verimliliğin artmasında olumlu etkisinin olamayacağına dair bir başka endişe ise, yabancı bankaların fonlarını interbank piyasasında kullandıklarında, yerel bankaların da bu piyasaya fonlarını yönlendirmeleri sonucu, daha az yurt içi kredi vermeleridir. Bu durum ise, büyük şirketlerin, küçük ve orta ölçekli şirketlere göre daha kolay kredilere erişmesine olanak sağlayacaktır. Bu endişe gerçekleşmesi zor gözükse de, bir çok gelişmekte olan ülkede devam etmektedir. (BIS Papers, 2001).

Doğu Avrupa'da, ülkelere giriş yapan yabancı bankaların, artan oranda küçük ve orta ölçekli firmalara ve hanehalklarına artan oranda odaklanmışlardır. Bununla birlikte, birçok gelişmekte olan ülkede, ulusal sektörle ilgili bilgilerinin kısıtlı olması nedeniyle hassas gördükleri sektörlere kredi vermekte temkinli davranmışlardır. Latin Amerika'da, örneğin İspanyol bankalar, Brezilya'daki ekonomik krizlerden sonra, bireysel kredi kullandırmada ve orta ölçekli firmalara kaynak aktarma planlarında, kredi riskine maruz kalmamak istedikleri, kişi ya da firmaların kredi geçmişlerini tam olarak analiz edemedikleri ve de sektörde şeffaf bir bilanço yapısı olmadığı için vazgeçmişlerdir. Bunun yerine, piyasalarda işlem yapmak ve hatta interbank işlemleriyle garantili kazanç sağlamak tercih sebebi olmuştur. Türkiye'de de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 kriz dönemlerine bakılacak olduğunda, yabancı bankaların en çok bankalardan, interbank piyasalarından ve DİBS'lerden gelir elde ettikleri görülmektedir. Bu durum bize, özellikle kriz dönemlerinde, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların beklenenden farklı olarak yatırımı ve tüketiciyi teşvik amacından zaman zaman farklılık arzettiğini göstermektedir.

Verimlilik etkisinin olumlu ve olumsuz tarafları hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra bu konu ile ilgili bazı ampirik çalışmaların ne sonuçlar doğurduğunu görmek faydalı olacaktır.

1993-1998 yılı verileri kullanılarak Berger tarafından Fransa, Almanya, İspanya ve İngiltere için yapılan çalışmada yabancı bankaların maliyet ve karlılık verimlilikleri analiz edilmiştir. Söz konusu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında yabancı bankaların faaliyet gösterdikleri ulusal piyasalarda, yerel bankalara göre daha verimsiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca bazı Amerikan bankalarının buldukları bölgedeki yerel bankalardan daha verimli oldukları sonucuna varılmıştır. Bu durumun ise ulusal bankaların sahip oldukları yerel bilgilere daha kolay ulaşabilme avantajlarının, Amerikan bankalarınca uygulanabilen risk yönetimi ve yeni finansal ürünlerle zenginleştirilmiş portföy yönetim tekniklerinin kullanılması suretiyle dengelenmiş olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Başka bir ampirik çalışma ise Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizingra (1998) tarafından yapılmıştır. 1988-1995 yılları arasında 80 gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin verileri kullanılarak yapılan çalışmada yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde yerel bankalara göre daha yüksek faiz marjı ile karlılığa sahip oldukları ve yine yerel bankalara göre daha fazla vergi ödemesinde buldukları belirlenmiştir. Ancak aynı verimlilik göstergelerinin gelişmiş ülke piyasaları ele alındığında yukarıdaki sonuçların tam tersini doğurduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak yapılan çalışma ile verimlilik artışının ancak yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalarda faaliyet göstermeleri sonucu mümkün olabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı çalışmada gelişmekte olan piyasalarda yabancı banka katılımlarının yerel bankalarda ciddi bir karlılık kaybına neden olduğu ve yerel bankaların maliyetlerinde büyük bir artışın yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca, yabancı banka girişlerinin gelişmekte olan ülkelerdeki verimlilik etkisinin, söz konusu bankaların piyasaya girmeleri ile hemen ortaya çıktığı ve bu durumun yabancı bankaların piyasa paylarının büyüklüğü ile alakalı olmadığı belirtilmiştir.⁵

---

⁵ Bu ampirik çalışmada bulunan sonuçlar, Arjantin (Clarke, Cull, D'amato ve Molinari, 1999), Kolombiya (Barajas, Steiner ve Salazar, 1999a), Türkiye (Denizer, 1999) ve sekiz Asya ekonomisine (Claessens ve Glaessner, 1998) ilişkin bulgularla paralellik arz etmiştir.

Aşağıda yabancı bankaların gelişmekte olan ÷lkelerde ne derece verimli olabilecekleri konusunda daha somut bilgiler verilebilmesi için bazı performans kriterlerinin bu ÷lkelerdeki seyrine ilişkin bir tablo sunulmaktadır.

Tablo 2.2'de, 1996-1998 dñnemi için, gelişmekte olan piyasalarda işlem yapan yabancı bankaların, ulusal bankalardan daha verimli oldukları gör÷lmüştür. Doğru Avrupa'da, ortalama olarak yabancı bankaların daha yüksek ortalama sermaye karlılığı, ve düşük gelir/maliyet rasyosu ile Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) rasyosu bulunmaktadır. Benzer durum, yabancı banka girişlerinin erken başladığı Latin Amerika için de gör÷lmektedir (özellikle Arjantin, Kolombiya, Peru ve Venezuela). Asya ÷lkelerinde ise, yabancı bankaların performans göstergeleri, ulusal bankalardan kötü göz÷kmekte ancak bu durum, yabancı bankaların ulusal bankaları yeni almış olmalarından ve bu ulusal bankaların da alımlarından hemen önce oldukça zayıf bir yapıya olmalarından kaynaklanmaktadır (Mathieson ve Roldos, 2000).

Öte yandan, şili'nin performans göstergelerini incelediğimizde, bu ÷lkenin ulusal bankalarının ve yabancı bankaların söz konusu göstergelerinin hemen hemen eşdeğer oldukları göze çarpmaktadır. Bunun nedeni, şili'nin 1980'lerin başında yaşadığı bankacılık krizinden sonra, gelişmekte olan ÷lkeler arasında en ciddi ve en güçlü düzenlemeleri yürürlüğe koymuş olması ve ulusal bankaların da verimliliklerini artırmış olmasıdır. Buna ek olarak, 1996-1997 yıllarında yabancı bankaların ulusal bankalarla birleşmeleri nedeniyle birleşmeye ilişkin harcamalarının olması da, yabancı bankaların performans göstergelerini olumsuz yönde etkilemiştir.

TABLO 2.2. 1996-1998 YILLARI ARASINDA DOĞU AVRUPA, LATİN AMERİKA VE ASYA'DAKİ YABANCI BANKALARIN PERFORMANSLARINI GÖSTERİR RASYOLAR

(%)	Özkaynak Karlılığı		Maliyet/Gelir Rasyosu		TGA/Krediler	
	Yabancı Bankalar	Yerel Bankalar	Yabancı Bankalar	Yerel Bankalar	Yabancı Bankalar	Yerel Bankalar
Doğu Avrupa						
Çek Cumh.	14,4	-1,6	70,9	40,5	18,8	28,5
Macaristan	16,1	-26	62,4	113	10,6	15,1
Polonya	24,1	-0,1	50,9	59,9	11,1	9,2
TOPLAM	19,3	-5	59,9	62,1	13,7	17,1
Türkiye	68,3	29,8	39	48,2	6,1	4,1
Latin Amerika						
Arjantin	5,8	-0,7	73,4	76,9	5,7	17,3
Şili	10,9	14,9	59,8	64,4	1,9	1,5
Kolombiya	2,7	1,7	70,6	69,1	5,4	6,8
Peru	14,9	10,8	64,8	80,5	6	13,2
Venezuela	40,6	38,2	56,3	64,6	3,9	4,1
TOPLAM	9,9	7,5	67,5	71,9	4,5	10,4
Asya						
Kore	-44,2	-20	53,7	69,2	15,1	8,6
Malezya	16,4	7,8	34,7	42,6	6,8	8,4
Tayland	-66,1	-20,2	128,9	72	46,2	36,5
TOPLAM	-35,7	-14,3	63,8	64,2	19,2	13,8

Kaynak: Mathieson ve Roldos, 2000

2.1.2. İstikrar Etkisi

Yabancı bankaların ulusal piyasalarda faaliyet göstermelerinin ilk etkisi olan verimlilik etkisi yanında bir de istikrar etkisi vardır. Genel kabul görmüş bir kanıya göre yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımı ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından yerel ülkenin bankacılık sisteminin şoklara karşı direnci artmaktadır. Bu mantık, yabancı bankaların o ülkede açacağı şubeler sayesinde ihtiyaç duyulduğu anda ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Herhangi bir kriz ortamında yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha az kırılgan olmaları, bu bankaların portföy bileşimlerinin yerel bankaların portföy bileşimlerinden daha fazla çeşitlendirilmiş olması ile de direkt olarak ilişkilidir.

Ayrıca, yabancı bankalar faaliyette buldukları ülkenin hükümetinden daha bağımsız ve ulusal firmalarla daha az zarar verici ilişkiye girecektir ki bu durum söz konusu bankaların özellikle kredi kullandırımında risk doğurucu yani ahlaki çöküntüye neden olucu faaliyetlerden uzak durmalarını sağlayacaktır. Güçlü bir sermayeye sahip yabancı bankaların, buldukları ülkenin ekonomik durumu kötü gittiği zamanlarda ulusal firmalara kaynak aktarmaları, bu firmaların kredi bulma çabalarını azaltacaktır (Haas ve Lelyveld, 2002).

Nitekim, yabancı banka katılımlarının finansal istikrar ya da kredi arzının devamlılığı üzerinde yoğunlaşan ampirik çalışmalardan hareketle, yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediğinin altı çizilmektedir. Çünkü, yabancı bankalar güçlü kredi arzı ile birlikte yüksek karşılık politikasını birleştirmiş ki bu arada risk ağırlıklı sermaye seviyesini diğer bir deyişle sermaye yeterliliği rasyosunu da tutturmuştur (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 2001).

Örneğin, 1998-1999 Hırvatistan bankacılık krizi süresince, yabancı banka şubeleri mevduat sahipleri için güvenli bir sığınak olmuş ve bu bankalar kredi arzlarını kriz sonrasında genişletmişler ve kriz sonrası yaşanan kredi sıkışmasının etkisini azaltmışlardır (Kraft, 2002).

Latin Amerika'da ise, yabancı bankalar kredi arzlarını ekonomi bozulduğunda azaltmamışlar, tam tersi bu durumu bir fırsat olarak görüp büyüme ya da birleşme yoluna gitmişlerdir. Ancak, bu durumun aynısını, ana merkezden kredi kullandıran bankalar için söylemek mümkün değildir. Bu durumda, eğer bir ülke finansal istikrarsızlıktan ekonomisinin büyük zarara uğrayacağını baştan görebiliyorsa, yabancı banka girişlerinin fiziksel olarak gerçekleşmesini yani şube açma yoluyla ya da daha geniş anlamıyla doğrudan yatırımlarla yapılmasını sağlamalıdır (Peek ve Rosengren, 2000).

Aslında, ister ulusal isterse yabancı banka olsun, eğer düşük sorunlu kredi rasyoları varsa, bu bankalar benzerdirler. Bundan hareketle, bankanın sahipliğinin kimde olduğunun değil, sağlıklı olup olmadığının büyümede,

volatilitede ve kredinin kullandırım periyodunda önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir (Dages, Goldberg ve Kinney, 2000).

Yabancı banka katılımlarının finansal istikrara olan katkısında önemli olan başka bir husus ise bu bankaların denetim ve gözetim alanında yatırım yaptıkları ülkelere taşıdıkları bilgilerdir. Bu konuda Mishkin, gelişmekte olan ülkelerde risk yönetim tekniklerinin yetersiz, bankacılık sisteminin denetlenmesinden sorumlu otoritelerinin ise denetim konusunda daha eski bilgilere sahip olduklarını belirterek bu ülkelerde yapılacak finansal yatırımlarla yeni gözetim ve denetim tekniklerinin transfer edilebilmesi imkanlarının artacağını ifade etmiştir (Mishkin, 2001). Özellikle, ülkemizde olduğu gibi son yaşanan krizlerle, risk yönetim tekniklerinin bilinmesinin gerekli olduğunun da anlaşılması ve söz konusu teknikleri uygulayan yabancı bankalardan yararlanılması ile önemli bir aşama kaydedileceği düşünülmektedir.

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine katılımları gelişmekte olan ekonomilerde sıcak para etkisi olarak bilinen etkinin de azaltılmasında etkin rol oynayabilmektedir. Sıcak para, yabancı sermayenin uzun vadeli ve üretim amaçlı, teknoloji transferi sağlayabilecek yatırımlarına engel olan ve onun yerine, ülkeye çoğu kez enflasyonun yarattığı spekülasyon kazanç olanaklarını değerlendirmek için girip kar realizasyonları sonrası ülke dışına çıkararak dengelerin bozulmasına yol açan sermaye tipidir. Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemi içinde dominant olması halinde sermaye çıkışları ülke dışına olmayacak bunun yerine aynı ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalara doğru bir yönelim söz konusu olacaktır, hatta diğer yabancı doğrudan yatırımları teşvik edebilecektir.

Özellikle de, kriz zamanlarında güvenli bir sığınak gibi çalışabilir, ve böylece ulusal fonların dışarıya kaçışını azaltabilirler. Bu durumda ülke içinde kalan sermayenin makro dengeleri bozucu etkisi sınırlanabilecektir. Türkiye’de, yabancı bankaların paylarının oldukça düşük olduğu bilinmektedir, yaşanan son krizlerden de görüldüğü üzere, spekülasyon amaçla ülkeye gelen yabancı yatırımcıların, yapısal reformların gecikmesi ve dolayısıyla uygulanmakta olan programın geleceğinden endişe edilmesi

nedeniyle ÷lkemizden çıkmak istedikleri gr÷lm÷ş ve sistemden çıkışlarıyla da likidite sıkışıklığı doğmuştur.

Yabancı banka katılımlarının ulusal piyasalarda finansal istikrarı artıracığı yönündeki açıklamalara karşın bazı görüşler aksini savunmaktadırlar. Bu görüşlere göre, yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemlerine katılımlarındaki en önemli unsur finansal liberalizasyondur. Ancak, ÷lke ekonomileri için stratejik bir öneme sahip olan bankacılık sektörünün finansal liberalizasyon süreci içinde yabancı bankaların ellerine geçmesinin sistemik riski artırabilme ihtimali de göz ardı edilmemelidir. BIS'in (2001) çalışmasında konuya ilişkin altı çizilen bir görüş yer almaktadır. İster ulusal olsun, isterse yabancı bir banka, sektörde çok büyük paya sahipse, bu banka başarısızlığa uğrayamayacak kadar büyük bir bankadır (too big to fail) ve varlığını sürdürmemeye gibi bir problemle karşı karşıya kalırsa bu durum sistemik riske sebep olabilir. Bu nedendir ki, liberalleşme sürecinde olunsada, ekonominin kalkınmasında bankaların önemi büyük olsa da, ulusal ve yabancı bankaların sektördeki faaliyet izinlerine ihtiyatla yaklaşılmalıdır.

Aynı çalışmada finansal hizmetlerin globalleşmesi ile 1970'li yıllarda yaşanan ve Arjantin, Brezilya ve Şili'yi ciddi biçimde etkileyen bankacılık krizi arasında ileri düzeyde bir ilişkinin tespit edildiği, aynı şekilde Meksika'da 1994-1995 yılları arasında yaşanan ve diğer bölge ÷lkelerine de sıçrayan para krizinin de söz konusu finansal hizmetlerin globalleşmesi ile doğrudan bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Bunlara ilave olarak, daha önce de değinilen "Cherry Picking" etkisi de finansal istikrarsızlığı körükleyen başka bir unsurdur. Bunun nedeni, yabancı bankaların kredi arzında büyük ölçekli ya da yabancı firmalara kredi kullandırırken, ulusal bankaların ya risk tekniklerini uygulayarak aynı türde firmalara kaynak aktarmaları seçmeleri ya da tamamen risk ölçümü yapmadan sektörde geriye kalan ve hatta riskli olduğu bilinen firmalara ve belki de kendi gruplarına kredi kullandırımında bulunmaları nedeniyle bankacılık ve reel sektörün kısa zamanda bir çok sorunla karşı karşıya kalmasıdır. Yabancı bankalar giriş yaptıkları ÷lkelere kredi aktarımına daha az meyilli olabilirler, örneğin bu durum kendi ÷lkelerindeki ekonomik daralma dönemlerinde olabilir. Eğer, yabancı banka büyük fon kaynağına sahipse, kredi kullandırımını kısmen ya da tamamen

sınırlaması ÷lkede özellikle de ekonomik problem yaşanıyorsa bñy÷k istikrarsızlığa sebep olabilir (Haas ve Lelyveld, 2002).

McKinnon ve Pill'e (1997) g÷re, bir ÷lkenin ulusal piyasalara sınırsız bağlantısı olduğunda ÷rneğin bir ÷ok sınır ötesi kredi olanağı olduğunda ve ÷stelik ulusal borçlular ahlaki ç÷küntüye konu olduğunda, bu durum aşırı krediye ve aşırı yatırıma sebep olur. Yabancı bankaların riskleri ve potansiyel dezavantajları, kredi riskinin o ÷lkede büyük tehdit olmasına neden olur ki bu durum etkinlikle ÷ok fazla ilişkili olsa da, daha da fazla ulusal bankacılık sisteminin istikrarı ile ilişkilidir (McKinnon ve Pill 1997).

Ayrıca, sınır ötesi ya da bölgesel şubeler kurma yoluyla yabancı banka katılımları, daha az gelişmiş ulusal bankaların pozisyonunu zayıflatabilir. Yabancı bankalarla yarışamayan ulusal bankalar başarısızlığa uğrayabilir ve ciddi finansal istikrarsızlığa sebep olabilir (Peek ve Rosengren, 2000).

Ulusal bankalar, bölgesel bilgilerini ve bireysel ve küçük ölçekli firmalarla ilişkilerini yükselterek yararlanacaklardır. Bu piyasaya çok az yabancı bankanın, bu piyasaya girmesi muhtemeldir. Ancak, gelişmekte olan ÷lkelerdeki ulusal bankacılık sektörünün kaynak ve hizmet kısıtı nedeni ile kalan küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermemesi, bu tip işletmelerin büyüme performanslarını etkileyecektir. Burada gerekli olan, ulusal bankaların kapasitelerini arttırma gerekliliğidir (Clarke, Cull, Peria ve Sanchez, 2002).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ YABANCI BANKA GİRİŞLERİ VE ETKİLERİ

Finansal liberalizasyon süreci ve gerçekleştirilen reformlar incelendikten sonra, bu bölümde, yabancı bankaların ülkeye girişlerini kolaylaştıran faktörler, girişlerinin olumlu ya da olumsuz etkileri irdelenmiştir. Daha sonra, yabancı bankaların sayıları, sektör içindeki payları, önemleri, bilanço yapıları, likidite durumları ve karlılıkları, 1980 sonrası dönem, 1994 krizi dönemi ve özellikle yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 dönemleri açısından incelenmiştir.

3.1. Yabancı Bankaların Ülkemize Girişlerini Çekici Kılan Koşullar

1980 öncesi yaşanan döviz darboğazı, dış borçların yüksekliği gibi ülkenin karşı karşıya kaldığı ekonomik sıkıntılar, ekonomide çıkış yolu bulunması konusunu zaruri kılmış, bu aşamada IMF istikrar programı gündeme gelmiştir. Öte yandan, enflasyonu önleme birincil amaç olarak belirlenirken, piyasa ekonomisine dayalı dışa açılımı esas alan bir politika da belirlenmiştir (Saraç, 2002).

1980 yılı ve sonrası Kambiyo mevzuatındaki serbestleşme, ekonominin serbest piyasa koşullarına uydurulması çabası, gelişmekte olan, istikrar kazanmaya başlayan ve piyasaya girişleri kolaylaştırıcı tüm düzenlemeleri gerçekleştirmeye çalışan bir anlayışla Türkiye, ekonomide yabancı sermayeyi de artırmıştır. Bu paralelde, yabancı bankaların kurulmasına ilişkin engellerin azaltılması veya kaldırılması şeklinde serbestleştirme politikası neticesinde, Türkiye'ye yönelerek şube açan yabancı banka sayısında da önemli bir artış gözlenmiştir.

1980 yılında piyasaya girişleri kolaylaştırıcı düzenlemelerin⁶ detayına girmemekle birlikte, ülkenin liberalleşmeye yönelik yaklaşımından bahsederken, 24 Ocak 1980 tarihli ve 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi'nde yabancı bankaların şube açabileceklerini açıkça belirten düzenlemenin yabancı banka girişlerini çekici kılan koşullardan belki de en önemlisi olduğunun altını çizmek yerinde olacaktır. Bu düzenlemeyle 1980'li yıllarda, yabancı bankaların Türkiye'de şube açmalarına 6224 sayılı 18.1.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 70 sayılı ve 1983 tarihli Kararname çerçevesinde faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Yine, 1980'lerden sonra, 25.04.1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 6. maddesi ile Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalara ilişkin düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, aynı kanunda 76. madde ile yabancı bankaların mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapmamak kaydıyla Türkiye'de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur.

Türkiye, 1980 sonrası dönemde liberalleşmeye yönelik gerçekleştirdiği değişimlerle, yabancılar için yeni ve karlı bir pazar haline gelmiştir. Yüksek gelişme hızına sahip olan ülkemiz, gelişimini finanse edecek bir dış kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Dünyadaki sermaye hareketlerindeki serbestleşmeye paralel Türk bankacılık sektörü de finansal serbestleşme yaşamıştır. Bankalar, o güne kadar sadece klasik bankacılık olarak adlandırılan mevduat bankacılığı yapmış, ancak 24 Ocak 1980 kararları ile daha önce hiç karşılaşmadığı rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmıştır.

Daha da önemlisi, yabancıların Türkiye'yi karlı bir pazar olarak görmeleri, yabancı bankalarla ulusal bankaların ortak iş yapma imkanı bulma arayışlarını da artırmış ve ulusal pazarı çekici kılmıştır. Yabancı bankalar, finansal liberalizasyon sonrası ülkenin uluslararası para ve sermaye piyasalarına entegre olma gereksinimini karşılamak suretiyle yüksek kar marjıyla çalışarak bu değişim sürecinden yararlanmak istemişlerdir.

---

⁶ Detaylı bilgi için bakınız, "Öner, Erdoğan, "Mali Olaylar ve Düzenlemeler Işığında Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare", T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara, Haziran 2001".

Ayrıca, ülkenin bulunduğu coğrafi yapısı, Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması, ülkenin büyüklüğü ve demografik yapısı da göz önüne alındığında ülkeyi çekici kılan faktörler daha da netleşmektedir.

3.2. Ülkemizde Yabancı Banka Girişlerinin Etkileri

Yabancı bankaların farklı yapıları gereği, Türk bankacılık sektörünün üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Söz konusu etkiler üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Her ne kadar yabancı bankaların, bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki payı az olsa da, sektöre girişleri bankacılık sektörünün yapısını değiştirmiş ve bankaların klasik bankacılıktan bir ölçüde sıyrılarak bireysel bankacılığa yönelmelerine, teknoloji transferine ve hizmet çeşitlendirmesine katkıda bulunmuştur. Son yıllarda Türk bankaları da, bireylerin finansal hizmet ihtiyaçlarının önemini farketmeye ve sektördeki rekabet arttıkça bireysel bankacılığı ilgi odağı haline getirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, Türk bankacılık sektöründe, internet bankacılığı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Burada, daha önce değinilmekle birlikte tekrar vurgulanması gereken bir konu da, yabancı banka girişlerinde, sektörde bulunan yabancı bankaların sayısının, piyasadaki paylarından daha önemli olduğunun da literatürde kabul görmüş bir düşünce olduğudur. Ülkemizde de, sektördeki payları az olmakla birlikte ulusal bankaları etkiledikleri görülmüştür.

Risklerine rağmen elektronik bankacılığın son dönemlerde önemi, ulusal bankaların kullandığı finansal enstrümanlarda çeşitlilik, yaşanan krizler sonrası risk analizine verilen önem ve hassasiyet artmışken, finansal ürünlerin çeşitliliği ile riskin dağıtılması, ulusal bankaların modernizasyon, rasyonalizasyon ve hizmetlerini hem ulusal, hem uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye götürmüştür.

Bu bankalar, sahibi oldukları teknolojileri hızla transfer edebilmekte, yeni finansal araçları piyasada kullanmakta ve kullanımını özendirmekte, hızlı hizmet sunabilmekte ve pazarlama gücüyle fiyat ve kalite rekabetine neden

olmaktadırlar. Artan rekabet ortamı ile Türk bankacılık sektörü de kendisini yenilemek ve oluşan rekabet ortamında yerini almak durumunda kalmıştır.

Yabancı bankaların beraberinde getirdiği en önemli olumlu etki, az personel ve yoğun teknoloji ile daha verimli çalışma ortamını sağlamaktır. Bu pozitif etki ile birlikte, Türkiye’de uluslararası bankacılık teknikleri, bankacılık zihniyetinde farklılık yaratmıştır.

Öte yandan, yabancı bankalar, Türk bankaları gibi büyük müşteri kitlesine aracılık etme yolunu seçmemiş, az müşteriyle büyük meblağlı işlemler yapmış ve müşteri seçiminde riske girmemişlerdir.

Yabancı bankaların sektöre katılımı, ödemeler dengesi üzerinde sektördeki payları paralelinde olumlu etki yaratmıştır. Bu etkiyi, ülkeye sağladıkları yabancı sermaye girişi ve ülkede gerçekleşen büyük projeleri finanse ederek sağlamışlardır. Yabancı bankalar, uluslararası finansal piyasalarla yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmekte ve ülkenin de yabancı sermaye piyasalarına girişini kolaylaştırabilmektedirler. Bu durum da, fon ihtiyacı olan ülkemize avantaj sağladığı gibi, gelişmekte olan tüm ülkeler için de önemli bir avantaj olabilmektedir.

Yabancı bankalar, getirdikleri yeniliklerle beraber, ulusal bankacılığa eğitim konusunda da önemli katkıda bulunmuştur. Bu bankalar, sektördeki elemanları kendilerine çekerek, bu kişilerin birikim ve tecrübelerini artırarak, onlara yüksek ücret ve iyi sosyal statüler sağlamışlardır. Bu durum, ilk etapta ulusal bankaları eleman sıkıntısı ile karşı karşıya bırakmakla birlikte, uzun vadede sektörde birikimli insan gücüne sahip bir bankacılık sektörü oluşturmaktadır (Aksoy, 1998).

Ancak, Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bankaların ekonomiye ve bankacılık sektörüne olumlu katkıları yanında, olumsuz etkileri de olabilmektedir. Şöyle ki, yabancı bankaların her ne kadar piyasa içindeki payları az da olsa, ulusal bankaların bir miktar piyasa kaybına neden olmuşlardır.

Yabancı bankaların sektöre girişlerinin ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkilerinden yukarıda bahsetmiştik. Ancak, bu bankaların Türkiye'ye giriş yapıp şube açmaları ve kar söz konusu olduğunda da, karlarını yurtdışına aktarmalarının ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etki yaratabileceği ve özellikle kriz dönemlerinde varlıklarını kendi ülkelerine çekmelerinin krizi körükleyici etkiye sahip olabileceği düşünülmekle birlikte, yabancı bankaların bankacılık sektörü içindeki payı düşünüldüğünde, söz konusu etkilerin yabancı banka girişleri açısından minimal olacağı açıktır.

Şu noktada olmasa da, söz konusu bankalar grubunun sektördeki payının büyümesi, bu bankaların sektör üzerindeki etkilerini artırabilecek, ve ülkenin ulusal çıkarları doğrultusunda para ve kredi politikalarını çalıştırmalarını ve izlemesini zorlaştıracaktır.

3.3. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Genel Değerlendirmesi⁷

1980 sonrası liberalleşme çabaları ile birlikte yabancı banka girişleri de artış göstermeye başlamıştır. Bu aşamada, yabancı banka girişlerinin nasıl bir seyir gösterdiği ve bu gruptaki bankaların ve sektörün bilanço yapılarının nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır.

3.3.1. Yabancı Bankaların Girişleri⁸

Yabancı banka sayılarındaki artışlar, büyük ölçüde şube açma yoluyla olduğu gibi, satınalma yoluyla da gerçekleşmiştir. 1980 sonrası, yabancı bankaların Türk bankalarında pay sahibi olmak istemeleri, Türk bankalarının yabancı ortak aramaları ve Türk sermayesinin ve bankalarının yabancılarla ortak banka kurma yönündeki gayretleri bu gelişmelere örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan, Türkiye'de uygulanan ekonomi politikalarının batılı ülkelerce genel kabul görmesi ve desteklenmesi, ülkemizin özellikle ortadoğu pazarlarına yakınlığı, yabancı bankaların halen Türkiye'de faaliyet gösteren çoğu uluslararası nitelikteki yabancı sermayeli şirketlere hizmet verme amacı ve Türkiye'nin dış ticaret potansiyeli gibi nedenlerle de 1980 yılından sonra

⁷ Enflasyon muhasebesi uygulanmış ve üçlü denetime tabi tutulmuş bilanço verilerinin mukayese edilebilirliği ortadan kalktığı için, bu çalışmada analize genel olarak 2001 tarihine kadar yer verilmiştir.

⁸ Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların sektöre giriş-çıkış tarihleri Ek: 3'te yer almaktadır.

yabancı bankaların Türkiye’de şube açma girişimlerinde bir hızlanma görülmüştür.

Ayrıca, önceleri sektöre ulusal bir bankayı satınalma yoluyla gerçekleştirilen girişler, ya küçük miktarda hisse sahibi olmak yoluyla ya da yüzde ellinin üzerinde paya sahip olma yoluyla gerçekleşmiştir. Günümüze gelindiğinde ise, söz konusu yabancı bankalar, yüzde ellinin üzerinde bir paya sahip olarak banka üzerinde kontrol sağlamak suretiyle sektördeki yerlerini almışlardır. Örneğin, 1990’larda, Osmanlı Bankası A.Ş.’nde yabancı banka payı yüzde 50’nin altında iken, 2000’li yıllarda yabancıların en düşük paya sahip olduğu Araptürk Bankası A.Ş. ve BNP-Ak Dresdner Bank A.Ş.’de bile yüzde ellinin üzerinde paya sahip oldukları görülmüştür. Günümüzde diğer yabancı bankaların payları da yüzde yüze tekabül etmektedir.

Sonuç olarak, Bankacılık sektörünün tümüne bakıldığında, 1980 yılında yabancı banka sayısı 4 iken, 1994 yılında yaşanan kriz hariç tutulursa (TYT Bank, Marmara Bankası ve İmpexbank’ın faaliyet izni iptal edilmiştir) 2000 yılına kadar banka, şube ve personel sayılarının artış gösterdiği görülmüştür. Kasım 2000 ve Şubat 2001 yılında yaşanan krizler sonrası banka sayısı birleşme, devir ve tasfiye, ayrıca kamu bankalarının yeniden yapılandırılması⁹ sonucu gerilemiş ve buna paralel olarak şube ve personel sayılarında da düşüş gözlenmiştir. Eylül 2003’e gelindiğinde bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 51’e gerilemiştir (Tablo 3.1).

⁹ Birleşme ve Devirler: Bank Ekspres A.Ş., Tekfen Bank A.Ş. ile birleştirilmiştir. Egebank A.Ş., Yaşarbank A.Ş., Bank Kapital A.Ş., Yurtbank A.Ş. ve Ulusalbank A.Ş., Sümerbank A.Ş. altında birleştirilmiştir. İnterbank A.Ş. ve Esbank A.Ş., Etibank A.Ş.’nin altında birleştirilmiştir. Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş. tüm alacak, borç ve yükümlülükleriyle ve tüzel kişiliği sona erdirilmek suretiyle Osmanlı Bankası A.Ş.’ye ve Osmanlı Bankası A.Ş. de Garanti Bankası A.Ş.’ye devredilmiştir. Morgan Guaranty ile The Chase Manhattan ve Denizbank A.Ş. ile Tarışbank birleşmiştir. EGS Bank A.Ş. ve Toprakbank A.Ş., Bayındırbank A.Ş.’ye devredilmiş, Milli Aydın Bankası T.A.Ş., Denizbank A.Ş.’ye devredilmiştir. Sümerbank A.Ş.’nin Oyak Bank A.Ş.’ye, Sitebank A.Ş.’nin Novabank’a satış ve devir işlemleri tamamlanmıştır. Sınai Yatırım Bankası A.Ş. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.’ye devredilmiştir. Fiba Bank A.Ş. Finansbank A.Ş.’ye devredilmiştir. Demirbank A.Ş., HSBC A.Ş.’ye devredilmiştir. Sümerbank A.Ş. daha sonra Oyakbank A.Ş.’ye satılmıştır.

Tasfiye Edilenler: Türk Ticaret Bankası A.Ş.’nin tasfiyesine ilişkin karar tescil edilmiştir. ING Bank N.V. tasfiye edilmiştir. Atlas Yatırım Bankası A.Ş. ve Okan Yatırım Bankası A.Ş.’nin bankacılık işlemleri yapma izni kaldırılmıştır. İmar Bankası’nın bankacılık lisansı 4.7.2003 itibariyle kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Türkiye Emlak Bankası A.Ş.’nin aktif ve pasiflerinin T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’ne devri tamamlanmış ve Türkiye Emlak Bankası A.Ş.’nin bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni sona ermiştir.

Ayrıca, Çukurova Grubunun Pamukbank ve Yapı ve Kredi Bankasına olan borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin sözleşme 31.01.2003 tarihinde imzalanmıştır. Pamukbank A.Ş.’nin satış süreci devam etmektedir.

Ayrıca, 1980 yılında 105 olan şube sayısı, zaman içinde değişkenlik gösterse de, Eylül 2003'e gelindiğinde 211'e yükselmiştir. Burada, 2001 yılında Demirbank'ın HSBC tarafından satın alınması ile şube ve personel sayısında ani bir yükseliş görülmüştür. Personel sayısına bakıldığında ise, her ne kadar artış görülse de, gözden kaçırılmaması gereken nokta banka ve şube başına düşen personel sayısında azalış olduğudur. Burada, elektronik bankacılığının gelişim göstermesi ile internet kullanımının ve "Automated Teller Machine" (ATM) sayısının artmasının personel ihtiyacını bir ölçüde azalttığına altının çizilmesi doğru olacaktır (Tablo 3.1).

TABLO 3.1. 1980 SONRASI BANKA SAYILARI

	Yabancı Bankalar			Toplam Sektör		
	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
1980	4	105	1.842	43	5.954	125.312
1981	6	123	2.034	45	6.244	126.564
1982	9	127	2.453	48	6.353	131.396
1983	10	113	2.603	45	6.281	133.455
1984	13	117	2.769	47	6.202	134.656
1985	15	120	2.652	50	6.268	138.201
1986	17	117	2.901	55	6.348	143.376
1987	17	104	2.721	56	6.417	148.995
1988	19	106	2.810	60	6.528	151.262
1989	21	106	2.929	62	6.593	153.067
1990	23	113	3.012	66	6.560	154.089
1991	21	108	3.011	65	6.477	152.901
1992	20	109	3.010	69	6.206	146.823
1993	20	108	2.408	70	6.212	143.983
1994	20	105	3.256	67	6.087	139.046
1995	18	104	2.985	68	6.241	144.793
1996	18	104	3.170	69	6.442	148.153
1997	18	116	3.799	72	6.819	154.864
1998	18	115	4.051	75	7.370	166.492
1999	19	121	4.185	81	7.691	173.988
2000	18	117	3.805	79	7.837	170.401
2001	15	233	5.395	61	6.908	137.495
2002	15	206	5.416	54	6.106	123.271
Eyl.03	15	211	5.430	51	5.968	122.964

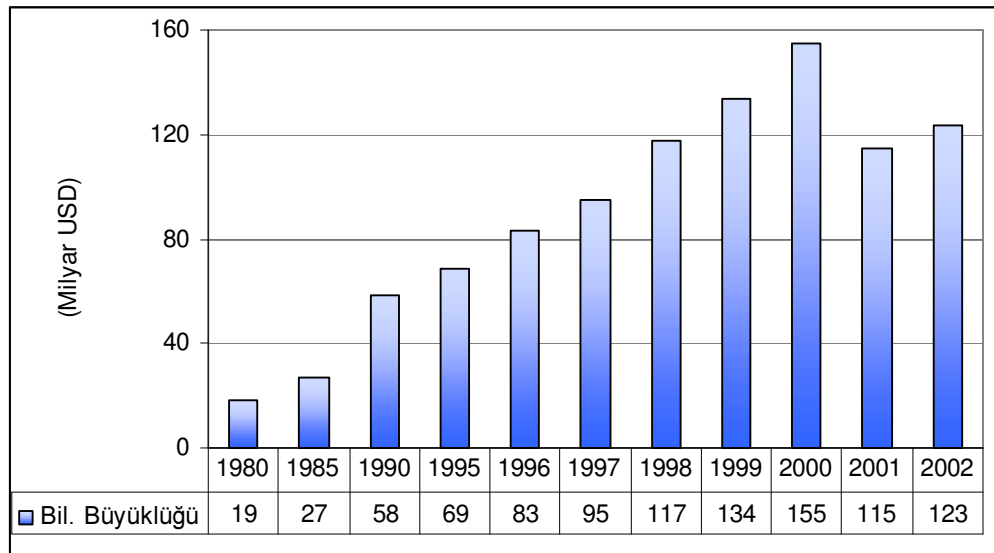
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)- www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm

3.3.2. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Bilanço Yapıları

Tasarrufları artırmak ve mali sistem içine çekebilmek için 1980'den sonra benimsenen pozitif reel faiz ve esnek kur politikaları, sektöre yeni banka girişlerine izin verilmesi, sektörün yabancı banka rekabetine açılması, ve döviz işlemleri ile sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi, sektörün hızla büyümesine neden olmuş, bankacılık sektöründe bilanço büyüklüğü büyüme kaydetmeye başlamıştır.

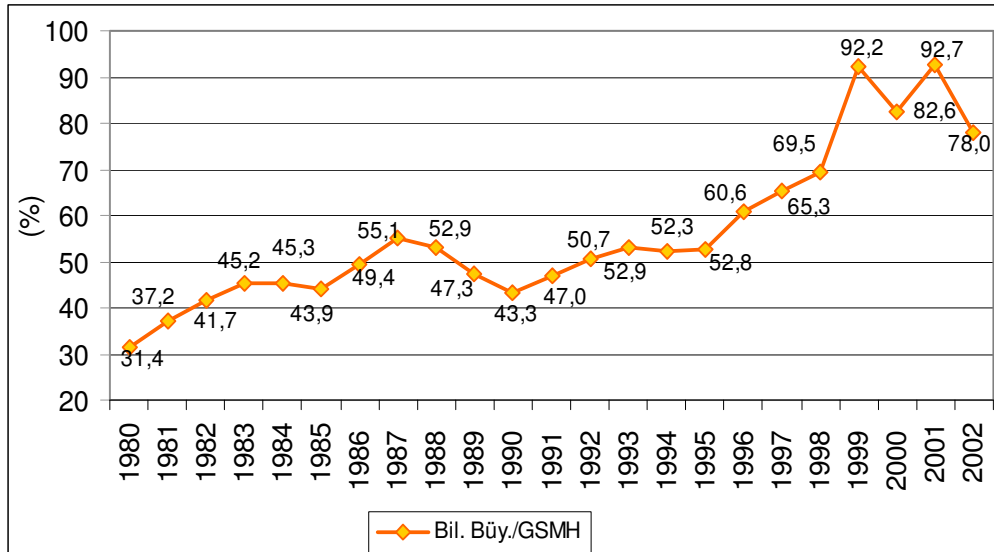
1980 yılında 18,6 milyar USD olarak gerçekleşen bilanço büyüklüğü, artma eğilimi göstererek, 1990 yılında 58,2 milyar USD, 1995 yılında 68,9 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. İncelenen dönemler içinde bazı yıllarda az da olsa azalış kaydeden bilanço büyüklüğü, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin de etkisiyle 2000 yılında 154,9 milyar USD (104.283 trilyon Türk lirası) iken , 2001 yılı sonu itibariyle 115 milyar USD (166.393 trilyon Türk lirası) olarak gerçekleşmiştir. Bilanço büyüklüğünün bu daralışında, başta fona aktarılan bankalar olmak üzere, bankacılık sektöründeki bazı bankaların birleşme, devir ve tasfiyelerinin ve döviz kurunun ani artışının etkili olduğu görülmektedir. 2002 yılına gelindiğinde ise, bilanço büyüklüğü tekrar artış kaydederek 123 milyar USD'ye yükselmiştir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Bankacılık Sektörünün Bilanço Büyüklüğünün Gelişimi

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

Bankacılık kesiminin, bilanço büyüklüğünün Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) oranına bakacak olduğumuzda, 1980 yılında yüzde 31,4 olan söz konusu oran, 1985 yılında yüzde 43,9 olarak gerçekleşmiş, 1990 yılında ekonomiye yansıyan olumsuzluklar nedeniyle (Körfez Krizi, vb.) yüzde 43,3'e gerilemiştir. Bankacılık sektörü toplam bilançosunun GSMH içindeki büyüklüğü, 1999 yılına gelindiğinde tarihinin en yüksek seviyelerine ulaşmış ve yüzde 92,2 olarak gerçekleşmiş, ancak 2000'e gelindiğinde yaşanan Kasım 2000 krizinin de etkisiyle söz konusu oran yüzde 82,6'ya gerilemiştir. 2001 yılına gelindiğinde, her ne kadar bilanço büyüklüğü gerilemiş olsa da, söz konusu oran yine yüzde 92,7'ye yükselmiş, GSMH'de görülen ani büyüme nedeniyle de 2002 yılında yüzde 78'e gerilemiştir. (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Bankacılık Sektörünün Bilanço Büyüklüğünün GSMH İçindeki Payı

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

Bilanço büyüklüklerinin gelişimi ve milli gelir içindeki payına bakıldıktan sonra, bir de banka gruplarının, toplam bilanço büyüklüğü içindeki payının incelenmesi, sektör içindeki etkilerinin anlaşılması açısından yerinde olacaktır (Şekil 3.3).

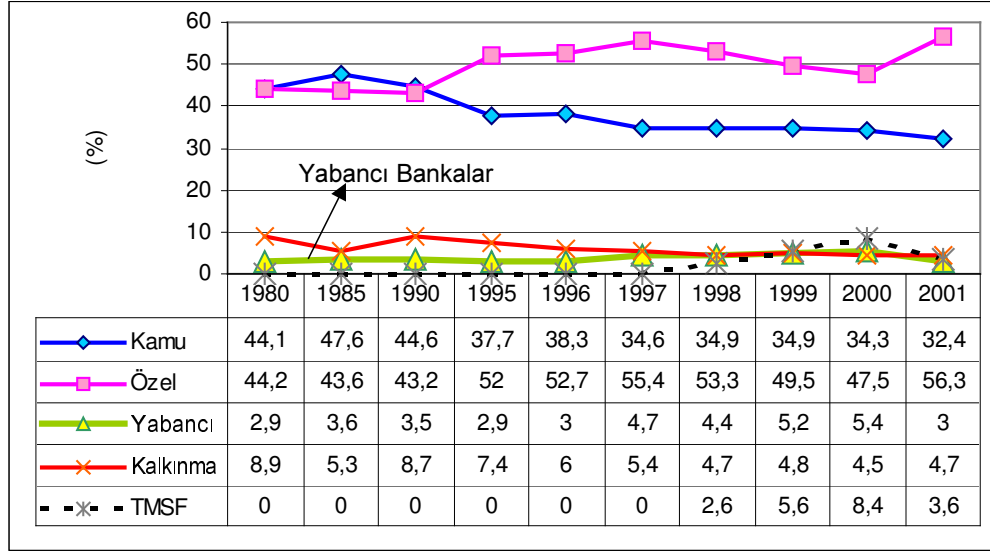
Özel bankalarla kamu bankalarının payları 1980'lerin başında hemen hemen aynı olmakla birlikte 1995 yılından itibaren kamu bankalarının sektör içindeki payı, özel bankaların gerisinde kalmıştır. 1980 yılında, kamu bankalarının payı yüzde 44,1 ve özel bankaların payı ise 44,2 iken, 2001 yılına gelindiğinde söz konusu paylar sırasıyla 32,4 ve 56,3 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı bankalar grubunun payının düşük olmakla birlikte özellikle 1980 sonrasında, ekonomideki liberalleşme anlayışı ile paylarının yükselme eğilimine girdiği bilinmektedir. 1980 yılında söz konusu pay yüzde 2,9 iken, 2000 yılında en yüksek seviyesine gelerek yüzde 5,4'e ulaştığı ve 2001 yılına gelindiğinde ise yüzde 3'e gerilediği görülmektedir.¹⁰

Kalkınma ve yatırım bankalarının, kuruluş amaçları dışında, ticari bankacılık faaliyetlerinde bulunamamaları ve mevduat kabul edememeleri nedeniyle kaynak sağlama imkanlarının sınırlı olması, bu bankaların rekabet gücünü sınırlamış ve sektör içindeki payları düşük kalmıştır. Şöyle ki, 1980 yılında pay yüzde 8,9 iken, 2001 yılına gelindiğinde yüzde 4,7'ye gerilediği görülmektedir. Yabancı bankalar grubunda değerlendirilmemekle birlikte, kalkınma ve yatırım bankaları içinde yer alan yabancı bankaların (Credit Agricole Indosuez Bank, Deutsche Bank ve Taib Yatırım Bank) 2001 itibariyle sahip olduğu toplam aktifler içindeki payın yüzde 5'ine bu bankalar sahiptir.

---

¹⁰ Bu çalışmada bahsi geçen yabancı bankalar, aksi ifade edilmediği sürece mevduat kabul eden yabancı bankalar olup, mevduat kabul etmeyen, yani kalkınma ve yatırım bankaları arasında yer alan yabancı bankalar, yabancı bankalar grubu altında analize dahil edilmemiştir.

Şekil 3.3. 1980 Sonrası Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

Yine incelenen 1980-2001 döneminde, bankacılık sektörünün bilanço yapısına bakacak olursak (Tablo 3.2);

- Sektörün fon kaynak ihtiyacının büyük bir bölümünü mevduattan, bir ölçüde de yurtdışı bankalara borçlar kaleminden sağladığı görülmektedir. İncelenen dönemlerde, özel bankalar sektör ortalamasının üzerinde mevduat kaynaklarına yönelmekte, yabancı bankalar fon ihtiyaçlarını artan oranda mevduattan ve 1990 sonrası da yurtdışı bankalara borçlar kaleminden sağlamakta, kamu bankalarının ise pasiflerinde diğer pasifler kaleminin incelenen dönemler içinde büyük paya sahip olduğu bilinmektedir.
- Aynı dönemler itibariyle, plasmanlara bakıldığında ise, krediler kaleminin aktifler içinde birinci sırada yer aldığı, ancak özellikle 1997 sonrası azalış kaydettiği görülmüştür. Bununla birlikte, kur çıpası politikasının uygulandığı 2000 yılında, faiz oranları hızla düşmüş, bankacılık sektörü kredilerinin ve özellikle tüketici kredilerinin, toplam aktifler içerisindeki payı artış kaydetmiştir. Ancak yaşanan krizlerle, bankaların kaynak

maliyelerinin artması, kaynak sağlama imkanlarının daralması ve kredi geri dönüşlerinde yaşanan güçlükler karşısında bankaların likit kalmayı tercih etmeleri, kredi arzını olumsuz etkilemiş, kredi portföyü tekrar gerilemiştir (TCMB, 2001b).

- Menkul Değerler Cüzdanı (MDC) ve Bağlı Menkul Değerler Portföyü, 1990'lardan sonra artan kamu borçlanma gereğine bağlı olarak, yükselen reel faizler, getirisi yüksek ve riski bulunmadığı kabul edilen DİBS'ler sebebiyle artış kaydetmiştir. Bunun sonucu olarak bankacılık sektörünün risk yapısı hızla değişmeye başlamış ve artan kamu borçlanması sonrasında, bankacılık sektörü kolay yoldan gelir sağlamaya alışmıştır. Ancak, 2000 yılında kur belirsizliğinin ortadan kalkması, dış finansman sağlanabilirliğine yönelik olumlu beklentiler ile Hazine'nin iç borçlanma ihtiyacının azalmasına da bağlı olarak iç borçlanma faiz oranlarının gerilemesi dolayısıyla payının azaldığı görülmektedir. MDC'ler, yaşanan ikiz krizler sonrası 2001'de temel olarak görev zararları karşılığı kamu bankalarına ve mali yapılarını güçlendirmek ve sermaye ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Fon bankalarına verilen DİBS'ler nedeniyle, en büyük aktif kalemi haline geldiği görülmektedir (TCMB, 2001b). Öte yandan, 2001 yılında bağlı menkul değerler kaleminin hızla artış göstermesi, yılın son çeyreğinde, özellikle kamu bankalarının portföyünde yer alan menkul kıymetlerin büyük bir çoğunluğunun yapılan düzenlemeyle, bağlı menkul kıymetler olarak sınıflandırılmasından kaynaklanmıştır.
- Sektörün diğer önemli bir plasman aracı ise bankalardan alacaklar kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

TABLO 3.2. 1980 SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BİLANÇO YAPISI¹¹

(%)	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Aktifler										
Bankalardan Alacaklar	4,4	11,1	9,4	14,7	12,2	12,2	10,6	10,6	12,9	10,1
MDC	6,4	9,4	10,3	10,6	15,2	13,2	14,1	17,2	11,5	10,2
Bağlı Menkul Değ	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	1,8	2,0	4,5	8,4	27,5
Krediler	53,7	41,9	47,0	42,5	43,1	45,5	38,3	30,1	32,8	24,6
TGA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	2,8	3,2	3,8	5,7
Pasifler										
Mevduat	49,0	64,2	56,0	65,0	68,6	64,7	65,7	66,9	65,6	70,4
Yurtdışı Bank. Borçlar	0,0	3,2	5,9	4,6	6,2	7,9	7,2	9,0	10,5	7,3
Fonlar	0,0	0,0	5,2	1,5	1,6	1,5	0,2	2,1	2,5	2,0

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

Genel itibariyle mevduat toplayıp, kredi vererek klasik bankacılık yapan Türk bankacılık sektörünün, yabancı banka girişiyle alternatif yatırım araçlarına yöneldiği, adım adım teknolojik gelişmeleri sağlama yolunda ilerleme kaydettiği ve az da olsa bankacılık sektöründe verimliliği artırıcı yönde rekabetin arttığı söylenebilir. Ancak, şu da gerçektir ki bankacılık sektörünün kamu iç borçlanmasını finanse etmesi dolayısıyla asli fonksiyonu olan “aracılık” a bütünüyle döndüğünü söylemek mümkün değildir. Nitekim sektörde, MDC’lerin ve bağlı menkul değerlerin aktif içindeki payı büyürken, kredilerin payı ise küçülmeye devam etmiştir. MDC’lerin payının büyümesi aktif-pasif arasındaki vade uyumsuzluğu problemini daha da bozmuş, kredi kanallarının etkinliğini yitirmesine neden olmuş ve bankaların gerçek bankacılık faaliyetleri yapmamları reel ekonomiye katkılarını sınırlı tutmaktadır. Ortalama vadesi kısa olan mevduatlar yolu ile sağlanan kaynaklar, büyük ölçüde DİBS’lere plase edilmektedir. Dolayısıyla, bankacılık sisteminin faiz riskine olan kırılganlığı hala çok yüksektir. Böyle bir yapı içinde yabancı bankaların ulusal bankacılığa katkıları ve girişleri sınırlı kalmaktadır.

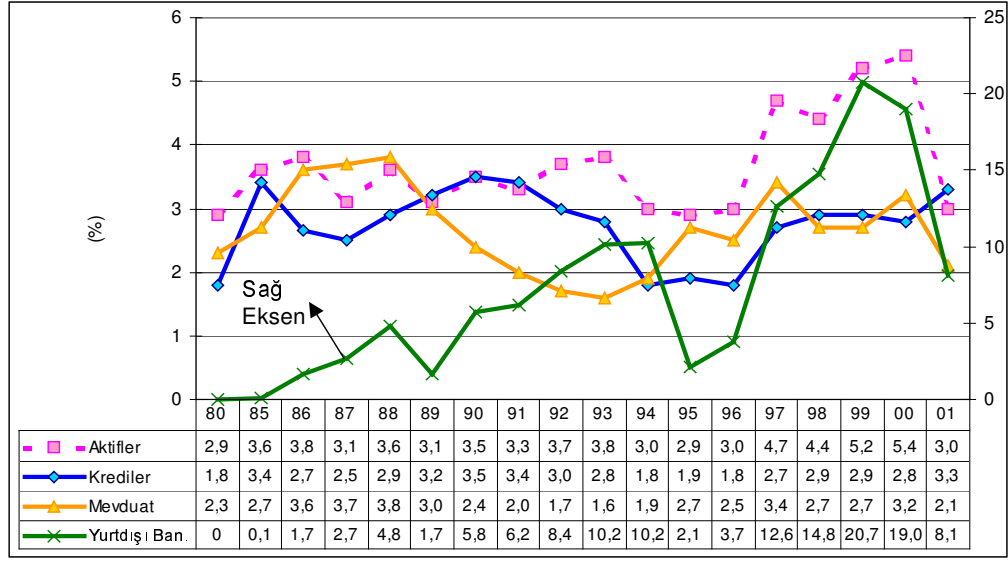
1980’lerden itibaren yabancı bankaların karlı bir pazar olarak gördüğü Türk finansal sisteminde sayıları artan bu bankaların, bir de bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğü, kredileri ve mevduatı içindeki paylarının

¹¹ Bankacılık sektörünün bilanço yapısını gösterir detay kalemlere ilişkin tutarlar Ek: 1’de yer almaktadır.

büyükliğini incelemek, sektördeki etkinliklerini göstermek açısından yerinde olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki, yabancı bankaların liberalizasyona rağmen sektör içindeki paylarının düşük olması; bankacılık sektörünün kamunun finansman aracı olarak görülmesine, ülkede sınırlı tasarrufu mevduata dönüştürmenin zorluğuna ve yüksek enflasyona ve finansal istikrarsızlığa bağlanılabilir (Şekil 3.4).

Yabancı bankaların aktifler içindeki payı incelendiğinde, 1980 yılında söz konusu bankaların yüzde 2,9'lık paya sahip olduğu, devam eden yıllarda bu payın artış gösterdiği görülmektedir. 2000 yılına gelindiğinde, söz konusu grubun payı yüzde 5,4'e yükselmiştir. 2001 yılında yabancı bankaların bilançolarında daralma olmamakla birlikte Osmanlı Bankası, Körfezbank ve Turkishbank'ın yabancı banka grubundan özel banka grubuna geçmesi nedeniyle, bu gruptaki bankaların toplam aktifler içindeki payı azalmıştır.

Yabancı bankaların krediler, mevduatlar ve yurtdışından sağladıkları kredilerinin bankacılık sektöründeki payına baktığımızda ise, zaman içinde dalgalanmalar görülmekle birlikte, 1980'lerden sonra genel olarak artış trendi izlenmektedir. Ancak, krediler kalemi özellikle 1994 yılındaki bankacılık krizi döneminde azalış kaydetmiştir. İncelenen dönemlerde, yabancı bankaların fon kaynağı olan mevduatın payındaki değişim ise, büyük ölçüde yabancı banka sayısındaki artış ve azalışlardan kaynaklanırken, diğer fon kaynağı olan yabancı bankalara borçlar kaleminin payındaki değişkenlikten de etkilenmektedir. Yine, 2001 döneminde mevduatın payındaki ani azalış yukarıda bahsedilen bankaların grup değişmesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 3.4. 1980 Sonrası Yabancı Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü İçindeki Payı

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

Yabancı bankaların fon kaynaklarını ve plasmanlarını oluşturan kalemler incelendiğinde en büyük fon kaynağının mevduat olduğu, bu kalemi yurtdışı bankalara borçlar kaleminin izlediği, 1999 yılında bu kaynağın mevduattan daha yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3.3).

Yabancı bankaların aktif yapısı incelendiğine ise; bankalardan alacak kaleminin, menkul değerler portföyünün ve krediler kaleminin önemli plasman kalemleri olduğu görülmektedir. Özellikle, Kasım 2000 krizinde likidite sıkıntısı yaşayan diğer bankaları yüksek faizle fonlayarak bankalardan alacak kalemlerinin payını 2000 yılında yüzde 35,7'e yükseltmişlerdir. Bu durum, yabancı bankaların davranışı ile ilgili somut bir göstergedir. Krediler kaleminin payının ise, her dönemde sektördeki diğer gruplara oranla çok daha düşük olduğu görülmektedir.

TABLO 3.3. 1980 SONRASI YABANCI BANKALARIN BİLANÇO YAPISI¹²

(%)	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Aktifler										
Bankalardan Alacaklar	16,7	31,8	17,2	32,2	29,1	35,1	28,2	25,8	35,7	18,9
MDC	6,3	4,8	10,9	12,8	23,8	16,6	23,2	31,3	12,9	7,9
Bağlı Menkul Değ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,5	0,7	1,5	10,0	16,0
Krediler	33,3	39,3	48,2	27,9	25,3	26,3	25,6	16,5	17,1	26,8
Pasifler										
Mevduat	39,6	48,3	38,6	61,0	58,5	47,0	40,2	34,8	39,3	47,6
Yurtdışı Bank. Borçlar	0,0	0,0	9,9	3,4	7,7	21,2	24,1	35,9	36,8	19,6

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

3.4. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Davranışları

1994 krizi öncesinde de hızlı bir büyüme yaşanmış, artan cari açık ve reel olarak değerlendirilen Türk lirası nedeniyle döviz kuru üzerindeki baskı artmış, buna hükümetlerin gerekli reformları yapmakta yavaş kalması olarak ve gittikçe kısalan iç borç vadeleri eklenmiştir. 1994 krizi öncesi hükümetin faizleri suni düşürme isteği, borcun parasallaşma olasılığının artması, döviz talebini artırmıştır. Bu ani ve yüksek talep sonucunda gerçekleşen kontrollü devalüasyon sistemi, Türk lirasından kaçmaya, hızlı bir sermaye çıkışına sebep olmuştur. Çok kısa sürede Türk lirası büyük ölçüde değer kaybetmiştir. 5 Nisan kararları ve IMF ile anlaşma geçici de olsa ekonomiyi darboğazdan çıkarmıştır (Alkin, 2001).

Söz konusu dönemde bankalar, döviz kurunun artmasıyla hem kur riskine, hem de ekonomik daralma nedeniyle kredi riskine maruz kalmışlardır. Bu dönemde bankalar, yeterli düzeyde sermaye ile faaliyet göstermemiş ve yetersiz teknik alt donanımla çalışmışlardır. Bankacılık için liberal düzenlemeler getirilmesine rağmen, gerekli gözetim ve denetimin yapılamamış olması, bankacılık sisteminin risklerinin daha da artırılmasına göz yumularak sistemdeki paylarının korunmasına neden olunmuştur. Ekonomik koşullarda ve finans sektöründeki tüm bu olumsuz gelişmeler 1994

¹² Yabancı bankaların bilanço yapısını gösterir detay kalemlere ilişkin tutarlar Ek: 2'de yer almaktadır.

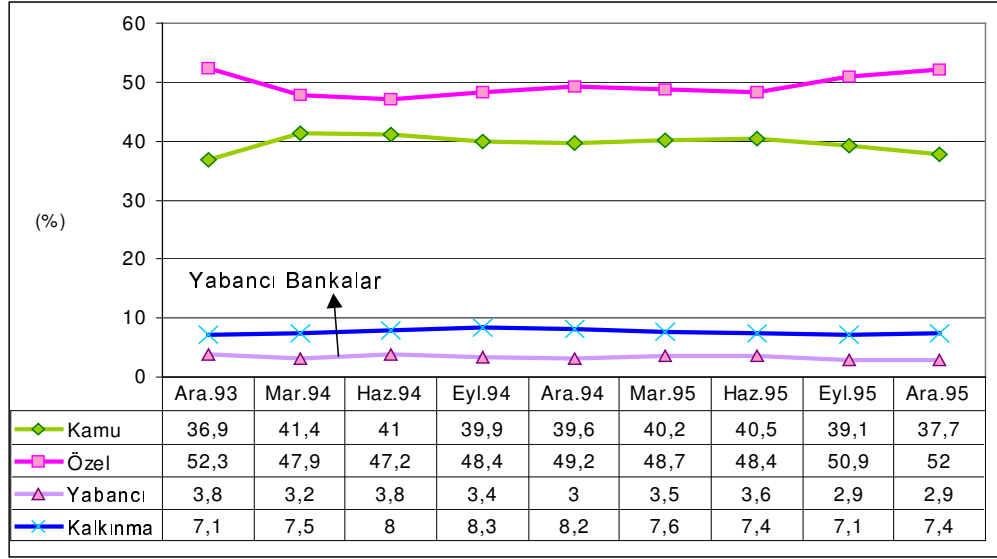
krizinin arkasındaki en önemli nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Saraç, 2002).

Neticede, yüzde 39 devalüasyon, 4 milyar USD'dan fazla sermaye çıkışı ve sektörün hazırlıksız yakalanması sonucunda küçük ölçekli 3 bankanın (11 Nisan'da TYT Bank, 24 Nisan'da Marmara Bankası ve İmpexbank) faaliyet izinlerinin iptali ile sonuçlanan bankacılık krizinden finansal serbestleşme süreci olumsuz yönde etkilenmiştir (Saraç, 2002).

5.5.1994 tarihinde mevduat sahiplerinin de paralarını çekmek istemeleri sonrası sistemde güvenin yeniden tesis edilmesine yönelik olarak mevduata tam güvence sağlanması ve 1994 krizi sonrasında söz konusu bankaların sistem dışına çıkarılması, krizin bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkilerini giderememiş, Hazine faizlerindeki artış, özellikle problemli bankalar, ve kamu bankalarının faiz yarışı, faizlerin makul düzeyler üzerinde seyretmesine ve dolayısıyla da kaynak maliyetlerinin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Nitekim, 1993 yılı sonlarında yüzde 60-70 civarında olan interbank gecelik ortalama basit faiz oranı, 1994 Ocak ve Şubat aylarında artma eğilimini belli etmeye başlamış ve yüzde 190 ve yüzde 450'lere kadar çıkmış ve Mart ayında yüzde 700'lere yükselmiştir (Saraç, 2002). Diğer yandan sektör, DİBS plasmanları üzerinden reel getiriler sağlarken, aktif yapılarının ekonomik büyümeye katkı sağlayacak şekilde oluşmasını engellemiştir.

Yaşanan Ocak 1994 krizi süresince yabancı bankaların bilanço yapıları ve söz konusu krizden ne şekilde etkilendikleri aşağıda kısaca incelenecektir.

Kriz ile gelen şok, bankacılık sisteminin toplam varlıklarını ciddi biçimde etkilemiştir. İncelenen Aralık 1993-Aralık 1995 yılları arasında, bankacılık sektöründe en yüksek paya özel bankalar sahip iken, ikinci sırada kamu bankaları grubu gelmektedir. Yabancı bankalar grubunun payı az da olsa değişim göstermekle birlikte, oldukça düşük paya sahip olmaya devam etmektedir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. Ocak 1994 Krizinde Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Bilanço içinde düşük paya sahip olan, söz konusu yabancı banka grubunun, öncelikle pasif yapısı incelendiğinde (Tablo 3.4), fon kaynaklarının Aralık 1993 tarihinde yurtdışı bankalar ağırlıklı olduğu görülmekte, ancak yaşanan kriz sonrası söz konusu kaynak çekilerek 13.162 milyar TL'den (910 milyon USD), Aralık 1995'te 3.976 milyar TL'ye (65 milyon USD) gerilemektedir. Buna karşılık, bankacılık sektöründe en önemli fon kaynağı mevduat olmuştur.

Yurtdışı bankalar kaleminde görülen bu hızlı azalışa karşın, mevduat kalemi hızla artış kaydetmiş, Aralık 1993 tarihinde 8.632 milyar TL (597 milyon USD) olan mevduat kalemi, Aralık 1995'te 72.411 milyar TL'ye (1.186 milyon USD) yükselmiştir. Ancak, Ocak 1994 krizi ve kriz dönemlerindeki belirsizliklerin etkisiyle, fon kaynaklarında ve özellikle payı büyük olan yurtdışı bankalar ve mevduat kaleminde (düşüş yabancı para bazında görülebilmektedir), Mart 1994 tarihinde ani düşüş söz konusu olmuştur.

Bankacılık sektöründe ise, yurtdışı bankalar kaleminde 1994 yılı içinde çekişmeler görülmüş ve mevduatta da özellikle mevduata getirilen sigortadan sonra artışlar görülmüştür. Mevduat sigorta limitindeki sınırın kaldırılması ile bankacılık sektöründe güven tesis edilmeye çalışılmış (Bu uygulama zayıf

gözetim ve denetimin de etkisiyle ahlaki çöküntü problemini ve bankaların daha fazla risk alma eğilimini artırmıştır) ve 1995 yılından itibaren mevduatta artış görülmüştür.

Yabancı banka grubunun diğer fon kaynakları ise, interbank ve yurtiçi bankalar kalemleridir. 1994 krizinin en belirgin özelliği faiz oranlarının yükselmesi olmuştur. Özellikle Interbank'ta gecelik faizler çok yüksek düzeylere yükselmiş ve bu durum da fon ihtiyacı olan bankaların borçlanma maliyetlerini yükseltmiştir. Yabancı bankaların söz konusu dönemde likidite ihtiyaçlarının olmaması nedeniyle, interbank ve yurtiçi bankalardan yüksek faizlerle fon kaynağı sağlamadıkları görülmüştür. Aksine, likidite sıkışıklığı olan diğer bankaları fonlamışlardır. Nitekim, daha sonra ifade edileceği gibi yabancı bankaların özellikle interbank faiz gelirlerinin bu dönemde artış kaydettiği görülmüştür.

Öte yandan, yabancı banka gruplarının aktif yapısına yine Tablo 3.4'ten bakacak olursak, krediler ve bankalardan alacak kalemlerinin önemli paya sahip olduğu görülmektedir. Yükselen faizler sonucu, geri dönüşü zor olması muhtemel yeni kredi kullandırımından çekinilmesi ve azalan tüketim ve yatırıma paralel kredi talebinin de daralması sonucu, sektörde yabancı bankaların kredi kullandırımı daralmıştır. Ancak, Mart 1995 tarihinden itibaren MDC kaleminin, özellikle Hazine bonolarına yapılan plasman nedeniyle ani artış gösterdiği görülmektedir. Bankacılık sektöründe ise, en önemli plasman kalemi söz konusu dönemde kredilerdir. Bu kalemi, bankalar ve MDC izlemektedir. Aralık 1993'te 12.193 milyar TL olan yabancı bankalar grubunun kredi tutarı, Mart 1994'te 13.329 milyar TL'ye ve Aralık 1995'te ise 33.110 milyar TL'ye yükselmiştir. Ancak, söz konusu dönemlerde Türk lirası bazında bakıldığında artış kaydettiği görülen krediler tutarının devalüasyon nedeniyle, reel olarak da ifade edilmesi doğru olacaktır. Nitekim, Türk lirası bazında bakıldığında, Mart 1994 tarihi itibarıyla Aralık 1993'e göre artış gösteren toplam kredi tutarının, yabancı para bazında 843 milyon USD tutarından 602 milyon USD'ye gerilemiş olduğu görülmektedir.

Öte yandan, yabancıların, bankalardan alacaklar kaleminden de görüldüğü üzere diğer bankalara yaptıkları plasmanlar azalmıştır. Özellikle Aralık 1993'te 16.135 milyar TL (1.116 milyon USD) olan söz konusu kalem, Ocak 1994 krizinin etkisiyle Mart 1994'te hızla gerilemiş ve 11.799 milyar TL (533 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir. Devam eden dönemlerde, yabancı bankalar grubunun bankalara yaptığı plasmanlar dalgalanma göstermekle birlikte, Haziran 1994 tarihinden itibaren artış göstermektedir.

TABLO 3.4. OCAK 1994 KRİZİNDE YABANCI BANKALARIN BİLANÇO YAPISININ GELİŞİMİ

(Milyar TL)	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Eyl.94	Ara.94	Mar.95	Haz.95	Eyl.95	Ara.95
Aktifler									
Krediler	12.193	13.329	17.190	15.103	14.488	18.890	24.130	28.626	33.110
B. Alacaklar	16.135	11.799	11.045	16.259	18.723	18.229	22.496	21.007	38.146
MDC. (Net)	4.828	5.720	13.750	13.503	9.460	27.910	26.439	19.374	15.213
Reeskontlar	1.278	2.552	3.747	3.076	3.334	4.858	7.533	6.797	9.662
Pasifler									
Mevduat	8.632	10.361	18.756	22.915	24.437	29.105	34.133	46.098	72.411
Interbank	0	93	1.125	515	222	3.734	3.729	1.690	1.310
Yurtiçi Bankalar	1.075	898	1.023	1.180	1.359	1.431	7.053	3.498	5.134
Yurtdışı Bankalar	13.162	11.366	10.644	11.774	10.513	15.829	15.095	7.912	3.976
Bil. Büyüklüğü	39.487	40.670	56.678	59.752	60.987	84.864	99.748	94.240	118.620

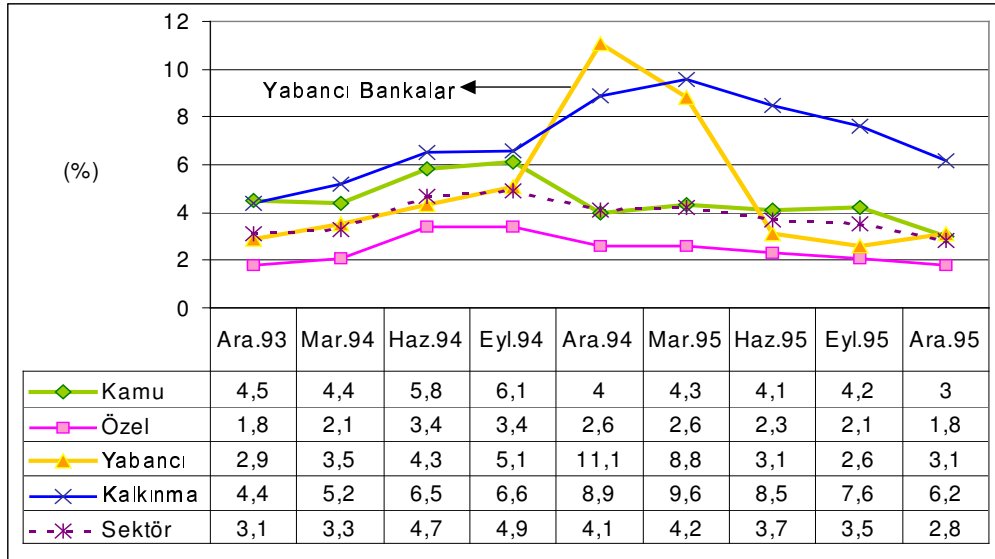
Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

TGA tutarı ve kredilerin tahsili gecikmiş alacaklara dönüşüm oranı, bankaların kredi risklerinin ölçümünde en önemli ve kabul görmüş göstergeleridir.

Kredilerin TGA dönüşüm oranına banka grupları bazında bakıldığında, incelenen dönemlerde, söz konusu oranı sektör ortalamasının yukarısında gerçekleşen banka gruplarından, sektör içindeki payları da gözönüne alındığında ilk göze çarpan grubun kamu bankaları olduğu görülmektedir.

Yabancı bankaların, donuk kredi olarak da adlandırabileceğimiz TGA oranları incelendiğinde, Aralık 1993’de yüzde 2,9 olan kredinin TGA dönüşüm oranı, Mart 1994’te artarak yüzde 3,5’e yükselmiştir. 1994 yılı içinde artan söz konusu oran, Aralık 1994’te incelenen dönemler içinde ve diğer gruplarla karşılaştırıldığında en yüksek seviyeye ulaşmış ve yüzde 11,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu yükseliş, TGA tutarının artışından değil, kredi kullanımının daralmasından kaynaklanmıştır. Devam eden dönemde, söz konusu oran büyük ölçüde gerileme eğilimine girmiştir. Ancak, şunu vurgulamak gerekir ki, yabancı bankaların TGA’larının yüksek olmadığı açıktır (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Ocak 1994 Krizinde Banka Grupları İtibariyle TGA/Krediler

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Yabancı bankaların MDC’si incelendiğinde, Türk lirası bazında 1993 yıl sonundan, Haziran 1994’e kadar artış gösteren, Aralık 1994’te ise gerileme kaydedip, Mart 1995’te aniden yükseliş kaydeden ve yine devam eden dönemde gerileyen, kısaca dalgalanmalar kaydeden bir plasman kalemi karşımıza çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün toplam aktifleri içinde, söz konusu yıllarda MDC’nin payı oldukça düşük seyretmekte (Yüzde 10-15’lik bir payla dalgalanma göstermektedir) ve kredi tutarının çok gerisinde kalmaktadır .

Dolar bazında incelendiğinde ise, Mart 1993 tarihi itibarıyla 425 milyon USD olan MDC kalemi, Mart 1994 döneminde aniden gerileme kaydetmiş ve 323 milyon USD'ye gerilemiştir. Bu dönemden sonra en göze çarpan yükseliş dönemi Mart 1995'tir ki bu dönemde toplam menkul değerler kalemi 754 milyon USD'ye yükselmiş ve bu yükselmeye de, bağlı menkul değerler değil, MDC etkili olmuştur. Nitekim, bu dönemde ve bu dönemi takip eden Haziran 1995'te, krediler kalemini geride bırakarak, dünyada risksiz bir yatırım aracı olarak görülen ve bankaları likidite sıkışıklığına itebilecek bir kalem olan toplam menkul değerler kalemi, toplam aktifler içinde en büyük paya sahip olmuştur (Tablo 3.5).

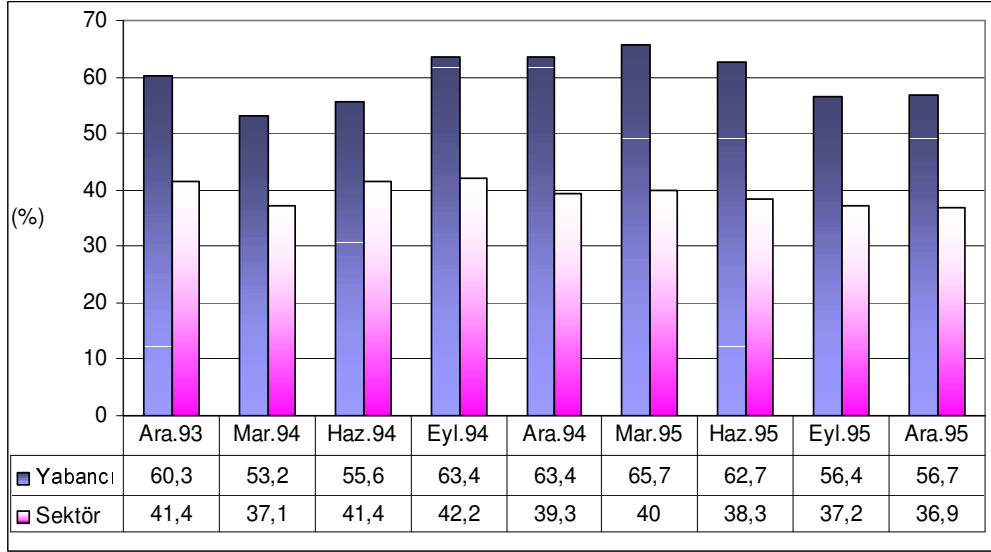
TABLO 3.5. OCAK 1994 KRİZİNDE YABANCI BANKALARIN TOPLAM MENKUL DEĞERLERİ

(Milyar TL)	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Eyl.94	Ara.94	Mar.95	Haz.95	Eyl.95	Ara.95
MDC	4.829	5.720	13.750	13.503	9.461	27.910	26.439	19.374	15.213
Devlet Tahvilleri	1.286	1.335	3.067	2.253	1.774	5.795	6.195	5.417	4.941
Hazine Bonoları	318	222	3.439	3.100	2.424	12.849	12.761	10.888	7.156
Diğer	3225	4163	7244	8150	5.263	9.266	7.483	3.069	3.116
Bağlı M.D.	1.321	1.420	1.717	1.677	3.198	3.478	2.894	3.189	5.812
TOP. MENKUL DEĞ.	6.150	7.140	15.467	15.180	12.659	31.388	29.333	22.563	21.025

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Bankacılık sektörünün likiditesine yönelik ortaya çıkabilecek baskının incelemesi yapıldığında, kullanılabilir rasyolardan bazıları, likit aktiflerin, toplam aktiflere oranı ve likit aktiflerin yükümlülüklerle ilişkilendirilmesidir. Bu çerçevede, yabancı bankaların likit aktiflerin toplam aktiflere oranı, Aralık 1993 tarihinde yüzde 60,3 olarak gerçekleşmiştir. Mart 1994 tarihine gelindiğinde ise yüzde 53,2'ye gerilediği görülmektedir. İncelenen dönemlerde, likit aktiflerin toplam aktiflere oranının dalgalanma kaydettiği ve Aralık 1995'e gelindiğinde yüzde 56,7 oranına ulaştığı görülmüştür. Şekil 3.7'den de anlaşıldığı üzere, bu dönemde yabancı bankaların likiditesi, sektöre oranla çok yüksek seyretmektedir.

Şekil 3.7. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler / T.Aktifler Gelişimi

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

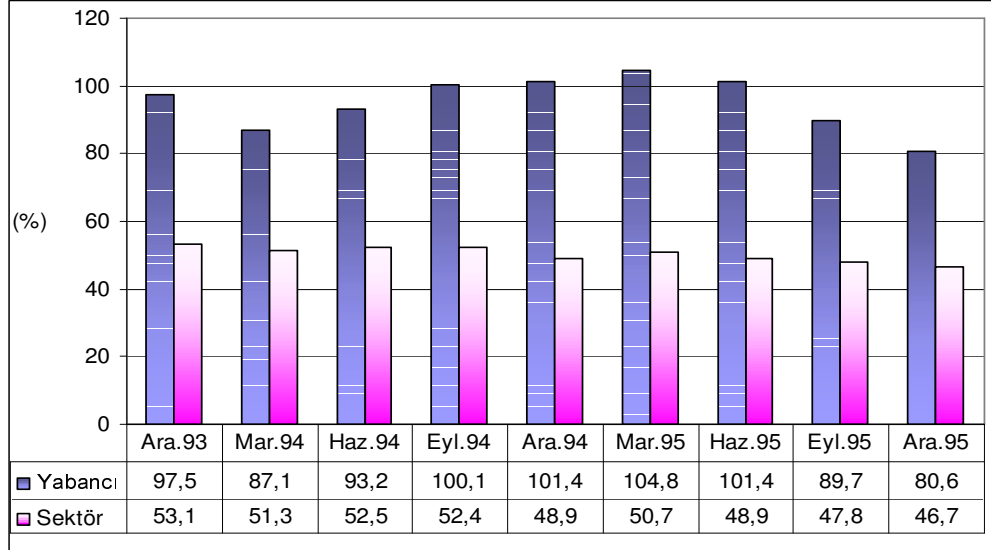
Likit aktifleri yükümlülüklerle ilişkilendirmek, bankaların elde ettikleri fon kaynaklarını aktif kalemler içinde plase ederken, ne kadar likit varlıkları tercih ettiklerini görmemizi sağlamaktadır. Bu analizin önemi, kriz dönemlerinde bankaların likiditeye ihtiyaç duyabilmeleri ve likidite sıkışıklığı yaşayan bankaların bankacılık sektöründe baskı unsuru olarak ortaya çıkabilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Bankacılık sektörünün likiditesini gösteren “likit aktifler/mevduat+mevduat dışı kaynaklar”ın gelişim rasyosunu incelediğimizde de, yine yabancı bankaların sektöre oranla çok daha fazla likit olduğu görülmüştür.

Nitekim, yabancı bankalar, Aralık 1993 tarihi itibarıyla yüzde 97,5 oranında bir “likit aktifler/mevduat+mevduat dışı kaynaklar” rasyosuna sahipken, toplam sektörün söz konusu rasyosu çok daha aşağıda seyretmiş ve yüzde 53,1 olarak gerçekleşmiştir. Yaşanan kriz sonrası, Mart 1994’te bu oran yabancı bankalar için yüzde 87,1 ve sektörde yüzde 51,3 olarak gerçekleşmiştir. Aralık 1994’te ise, sırasıyla yüzde 101,4 ve yüzde 48,9 olarak gerçekleşmiştir. Aralık 1995 yılına gelindiğinde ise, yabancı bankalar

grubu yüzde 80,6 oranına sahipken, sektörün söz konusu oranı yabancı bankalar grubunun altında kalmış ve yüzde 46,7 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar) Gelişimi

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Yaşanan Ocak 1994 krizinden bankacılık sektörünün nasıl etkilendiğini en iyi yansıtan, bankaların yaptıkları işlemler sonrası elde ettikleri kar durumları ya da tam tersi katlanmak zorunda oldukları zararlarıdır.

Burada, yabancı bankaların karlılıklarını etkileyen, başta kredilerden elde edilen faiz gelirleri olmak üzere toplam faiz gelirlerinde görülen büyük sıçramadır. Bu gelişimleri detaylı olarak inceleyecek olmamıza rağmen, net karın oluşumunda etkili olmaları nedeniyle kısaca değinilmesi uygun görülmüştür. Aralık 1993'te 6.905 milyar TL (478 milyon USD) olan toplam faiz gelirleri, Aralık 1994'te 19.977 milyar TL'ye (520 milyon USD) yükselmiştir. Aralık 1995'te ise söz konusu gelir, 28.529 milyar TL (467 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3.6).

Sonuç olarak, Aralık 1993'te 28.182 milyar TL (1.949 milyon USD) olan bankacılık sektörünün net karı, Aralık 1994'e gelindiğinde 33.077 milyar TL (861 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir. Reel bazda bakıldığında 1993-1994 yılları arasında bankacılık sektörünün karlılığı azalmış ve bu azalışta en etkili grup, başta özel bankalar grubu ve sonra da kamu bankaları grubu olmuştur (Tablo 3.6).

Bahsedilen söz konusu dönemlerde, yabancı bankaların net karlılık durumuna bakıldığında ise, sektör içinde payları az olmakla birlikte, krizden kar ederek çıktıkları ve hatta reel bazda bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında, Aralık 1993'te 46 milyon USD olan net karlarının, Aralık 1994 tarihinde yüzde 46 oranında artarak 158 milyon USD'ye ulaştığı görülmektedir. Aralık 1995'e gelindiğinde ise, yabancı bankaların net karı 6.762 milyar TL (111 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir. Sektörün net karı ise, bu dönemde 104.796 milyar TL (1.716 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3.6).

TABLO 3.6. OCAK 1994 KRİZİNDE BANKA GRUPLARI İTİBARIYLA NET KARIN GELİŞİMİ¹³

(Milyar TL)	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Eyl.94	Ara.94	Mar.95	Haz.95	Eyl.95	Ara.95
Kamu	9.584	-4.770	-15.024	-27.316	-405	10.278	8.436	5.648	2.148
Özel	15.739	3.277	4.360	11.532	29.469	15.472	33.741	55.437	89.755
Yabancı	1.567	1.014	4.290	5.844	6.080	3.415	6.442	6.031	6.762
Kalk ve Yatırım	1.292	-1.762	-2.933	-2.391	-2.066	44	1.716	7.620	6.131
Sektör	28.182	-2.242	-9.308	-12.332	33.077	29.210	50.335	74.736	104.796

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/araklik2001/grupkumule/default.asp>

Yabancı bankaların karlılık performanslarının gelişimini diğer banka gruplarıyla karşılaştırmalı olarak izledikten sonra, yabancı bankalarla toplam sektörün gelir-gider durumunu bazı rasyoları kullanarak karşılaştırdığımızda; dönemler içinde değişiklik göstermekle birlikte yabancı bankalar grubunun faiz, faiz dışı ve toplam gelirlerinin, giderlerine oranının, sektör ortalamasının üstünde yer aldığı görülmektedir. Bu göstergeler, yabancı bankaların karlılık

¹³ Karlılık rakamlarını içerir tablolar, bilanço gibi kümülatif olarak hesaplanmamakta, bu nedenle analizinin dönemlik olarak yapılması gerekmektedir.

performanslarının faiz ve faiz dışında sektöre göre daha yüksek olduğunu yansıtmaktadır.

Yabancı bankaların, Aralık 1993 yılında toplam gelirlerinin, toplam giderlerine oranı yüzde 149,5 iken, yaşanan krizle birlikte söz konusu rasyo artış kaydetmiş ve Eylül 1994'e gelindiğinde yüzde 212,6'ya yükselmiştir. Bu tarihten sonra, söz konusu rasyo bir ölçüde azalış kaydetmiş ve incelenen süreç içinde dalgalanma göstermekle birlikte Aralık 1995'te yüzde 155,8 olarak gerçekleşmiştir. Aralık 1993'ten Aralık 1995'e kadar incelenen süreç içinde yabancı bankaların söz konusu rasyosu, sektörün çok üzerinde seyretmiştir (Tablo 3.7).

TABLO 3.7. OCAK 1994 KRİZİNDE YABANCI BANKALARIN VE SEKTÖRÜN GELİR-GİDER YAPISI¹⁴

Yabancı Bankaların Gelir-Gider Yapısı									
(%)	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Eyl.94	Ara.94	Mar.95	Haz.95	Eyl.95	Ara.95
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	227,6	229,7	245,2	277,4	305,8	324,9	394,5	368,3	308,5
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler	16,9	58,2	104,2	122,7	2,0	-16,9	-94,2	-184,6	-43,0
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	149,5	168,5	192,8	212,6	176,6	189,9	204,3	163,1	155,8
Sektörün Gelir-Gider Yapısı									
(%)	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Eyl.94	Ara.94	Mar.95	Haz.95	Eyl.95	Ara.95
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	140,3	135,9	136,7	150,5	150,5	140,4	162,2	188,1	167,4
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler	44,7	56,2	51,8	24,6	-12,6	-69,6	-93,5	-138,5	16,0
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	118,3	118,6	118,3	122,1	112,4	98,5	97,4	99,5	120,5

Kaynak: TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

¹⁴ Faiz Gelirleri, kredilerden alınan faizler, takipteki alacaklardan alınan faizler, bankalardan alınan faizler, para piy. işl. alınan faizler, alım-satım amaçlı menkul değerlerden alınan faizler, satılmaya hazır menkul değerlerden alınan faizler, VKET menkul değerlerden alınan faizler, ters repo işlemlerinden alınan faizler, finansal kiralama gelirlerinden alınan faizler, diğer faiz ve faiz benzeri gelirlerden oluşmaktadır.

Faiz Giderleri, mevduata verilen faizler, bankalara verilen faizler, para piy. işl. verilen faizler, ihraç edilen menkul kıymetlere verilen faizler, repo işlemlerine verilen faizler, finansal kiralama giderleri, diğer faiz ve faiz benzeri giderlerden oluşmaktadır.

Faiz Dışı Gelirler, kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, alınan kar payları, bankacılık hizmet gelirleri, aktiflerimizin satışından elde edilen gelirler, diğer faiz dışı gelirlerden oluşmaktadır.

Faiz Dışı Giderler, personel giderleri, genel karşılık provizyonu, kıdem tazminatı provizyonu, menkul değerler değer azalma provizyonu, iştirakler ve bağlı ve birli. kont. ed. orf. değer azalma provizyonu, diğer provizyonlar, verilen ücret ve komisyonlar, amortisman giderleri, vergi, resim, harç ve fonlar, diğer faiz dışı giderlerden oluşmaktadır.

Yabancı bankalar grubunun karlılığında etkili olan kalemlere Tablo 3.8'den bakacak olursak, Aralık 1994 tarihinden de görüleceği üzere, yabancı bankalar karlılıklarını bir önceki yıla göre artırmıştır. Bu dönemde, karlılıklarının artmasında, net faiz gelirlerinin yüksek seyretmesinin etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu faiz gelirinin kaynağı, bankalararası işlemlerden elde edilen faiz gelirlerindeki artıştır. Öte yandan, söz konusu dönemde toplam faiz gelirleri içerisinde kredilerden alınan, bankalardan alınan, Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)'lerden alınan ve bankalararası işlemlerden elde edilen faizler yüksek paya sahiptir.

Net faiz dışı geliri (gideri) kalemi ise, Mart 1995 ve Haziran 1995 tarihleri dışında negatif seyretmiştir. Söz konusu gelişim, büyük ölçüde kambiyo karının (zararının) gelişimiyle şekillenmektedir. Şöyle ki, incelenen dönemler içinde, yabancı bankalar grubu, toplam bazda kar etmekle birlikte, kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmıştır.

Aralık 1993 yılında, -1.698 milyar TL (-117 milyon USD) tutarında kambiyo zararı eden söz konusu yabancı bankalar grubu, Aralık 1994 tarihinde -3.263 milyar TL (-85 milyon USD) zararla karşılaşmış ve Aralık 1995 tarihine gelindiğinde ise söz konusu zarar -2.668 (-44 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir. Ancak, net faiz dışı gelirin oluştuğu Mart ve Haziran 1995 tarihlerinde, kambiyo karı da sırasıyla 425 (10 milyon USD) ve 115 milyar TL (3 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir.

TABLO 3.8. OCAK 1994 KRİZİNDE YABANCI BANKALARIN KARLILIKLARINDA ETKİLİ OLAN SEÇİLMİŞ KALEMLER

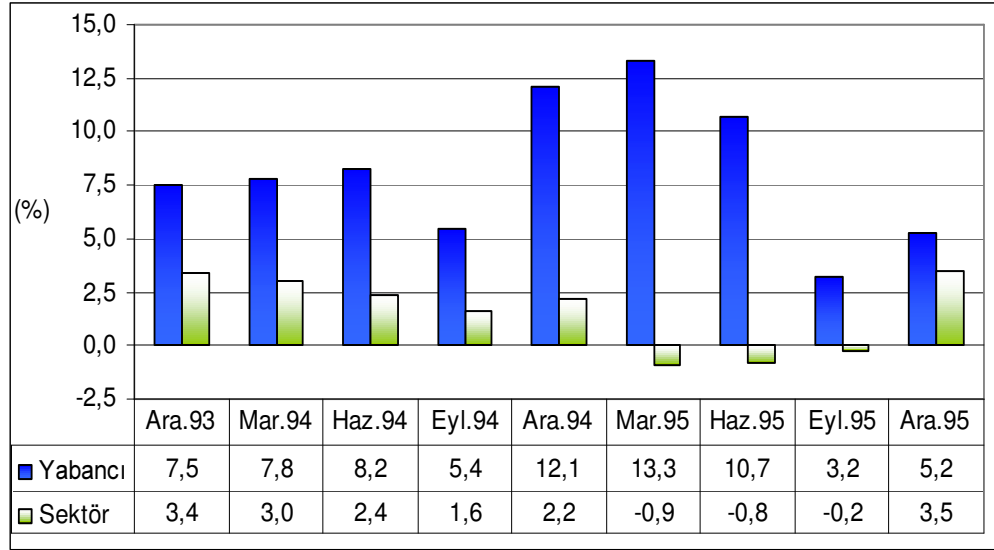
(Milyar TL)	Ara.93	Mar.94	Haz.94	Eyl.94	Ara.94	Mar.95	Haz.95	Eyl.95	Ara.95
Toplam Faiz Gelirleri	6.905	5.123	12.248	15.716	19.977	5.855	12.965	17.958	28.529
Kredilerden Alınan Faiz	3.792	2.777	5.845	7.377	9.142	1.764	3.643	5.337	8.984
Bankalardan Alınan Faiz	1.290	1.560	2.475	2.932	3.767	1.906	2.285	3.485	6.531
İnterbank Piy.İşl.Al Faiz	176	334	2.438	2.663	3.012	145	848	1.090	1.394
DİBS'lerden Alınan Faiz	1.588	337	1.210	2.321	3.511	2.525	5.791	7.577	11.012
Toplam Faiz Giderleri	2.238	1.391	3.105	4.836	6.532	2.111	5.288	7.819	12.533
Net Faiz Geliri (Gideri)	4.667	3.732	9.143	10.880	13.445	3.744	7.677	10.139	15.996
T. Faiz Dışı Gelirler	-739	-1.515	-1.864	-535	95	1.866	3.260	2.524	1.246
T. Faiz Dışı Giderler	1.720	821	1.979	3.158	4.836	1.521	3.128	4.337	7.389
Net Faiz Dışı Gel. (Gider)	-2.459	-2.336	-3.843	-3.693	-4.741	345	132	-1.813	-6.143
Net Ser.Piy.İşl Kar(Zarar)	397	57	767	1.375	1.611	847	1.920	2.086	1.569
Net Kambiyo Kar(Zarar)	-1.698	-1.844	-3.260	-3.065	-3.263	425	115	-1.216	-2.668
VER. ÖN. KAR (ZARAR)	2.110	1.364	5.235	7.054	8.121	3.986	7.777	8.266	9.611
DÖN. NET KAR(ZARAR)	1.567	1.014	4.290	5.844	6.080	3.415	6.442	6.031	6.762

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Yukarıda da bahsedilen karlılık, bir de ROA¹⁵ rasyosu ile analiz edilebilir. Şekil 3.9'da görülen söz konusu rasyo, banka grubunun karlılık performanslarını gösterecektir. Yaşanan kriz ortamında, bankacılık sektörünün taşıdığı risklerin realize olmasına paralel olarak pozitiften, negatife dönmüş ve Aralık 1994'te sonra tekrar pozitif olarak gerçekleşmeye başlamıştır. Yabancı bankalar grubu ise, yine yukarıda bahsettiğimiz gibi, yüksek karlılık performansı sergilemiş ve Aralık 1993'te yüzde 73,9 iken, Aralık 1994'te yüzde 171,1 olarak gerçekleşmiştir. Aralık 1995'e gelindiğinde ise, söz konusu oran, yüzde 93 olarak gerçekleşmiştir.

¹⁵ Aktif karlılığı olarak adlandırılan Return On Assets (ROA) rasyosunun hesaplanması; "Vergi Sonrası Kar/Ortalama Toplam Aktifler"dir.

Şekil 3.9. Ocak 1994 Krizinde Yabancı Bankaların Aktif Karlılığı

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

3.5. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Davranışları ¹⁶

2000 yılında enflasyonu düşürmek ve ekonomide yeniden büyüme ortamını sağlamak amacıyla, 2000 yılında kur çıpasına dayalı ekonomik istikrar programı uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu program ile döviz kuru önceden açıklanan değerler üzerinden tespit edilmiş, böylece döviz kuruna belli sınırlamalar konulmak suretiyle enflasyon kontrol edilmeye çalışılmıştır. Nitekim kriz dönemlerine kadar enflasyonun bu yolla kontrol altına alınması konusunda önemli mesafeler alınmış ve bu şekilde enflasyon ile döviz kuru arasındaki bağ güçlenmiştir.

Söz konusu program, bankacılık sektörünün de bilanço yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Programa olan güven, enflasyonun ve faiz oranlarının düşeceğine olan inancı da artırmıştır. Böyle bir yapıda da, yüksek faizli kaynaklara uzun süreli bağlı kalmama yolu seçilmiştir. Ayrıca, döviz kurunun da önceden belirlenen oranda artış göstermesi, yabancı para

¹⁶ Bu bölümde, Aralık 2001 tarihi itibarıyla, enflasyon muhasebesi esas alınarak hesaplanan ve üç aşamalı denetimden geçen veriler kullanılmıştır. Bu nedenle, önceki dönemlerle karşılaştırıldığında sapmalara neden olmaktadır.

üzerinden olan borçlanmayı Türk lirası kaynaklara göre daha cazip kılmıştır. Böyle bir yapıda, bankacılık sektörü kaynak teminini kısa vadeli ve yabancı para üzerinden sağlarken, plasmanlarını ise uzun vadeli ve Türk lirası üzerinden gerçekleştirmiş ve yabancı para kur riskini üstlenmiştir. Bu durum, bankacılık sektörünün likidite, kur ve faiz risklerine duyarlılığını artırmıştır.

2000 yılı Kasım ayında ortaya çıkan ve ilk aşamada tamamen likidite krizi şeklinde yansıyan kriz, aslında kamu bankaları ve fon bankalarının aktiflerini likidite edememesi, fon fazlası olan bankaların bu bankalara olan depolarını kapatması ve bazı bankaların bilançolarında taşıdığı risklerin realize olmasından kaynaklanmış ve daha sonra likidite krizine dönüşmüştür (TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, 2001).

Şubat ayında Hazine ihalesi öncesindeki olumsuz gelişmeler uygulanan programa olan güvenin tamamen kaybolmasına neden olmuş ve Türk Lirasına karşı ciddi bir atak meydana gelmiştir. Nitekim, 19 Şubat'ta bir gün valörlü 7.6 milyar dolarlık döviz talebi olmuştur. Merkez Bankası yüksek seviyedeki bu döviz talebine karşı likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, likidite sıkışıklığı özellikle kamu bankalarının aşırı düzeyde günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur. 22 Şubat tarihinde IMF destekli ve döviz çıpasına dayalı programın yürütülmesinin, bankacılık sisteminin sorunlarını daha da ağırlaştıracağı ve ekonomi üzerine ek yükler getireceği anlaşılmış ve Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır (TCMB, 2001a).

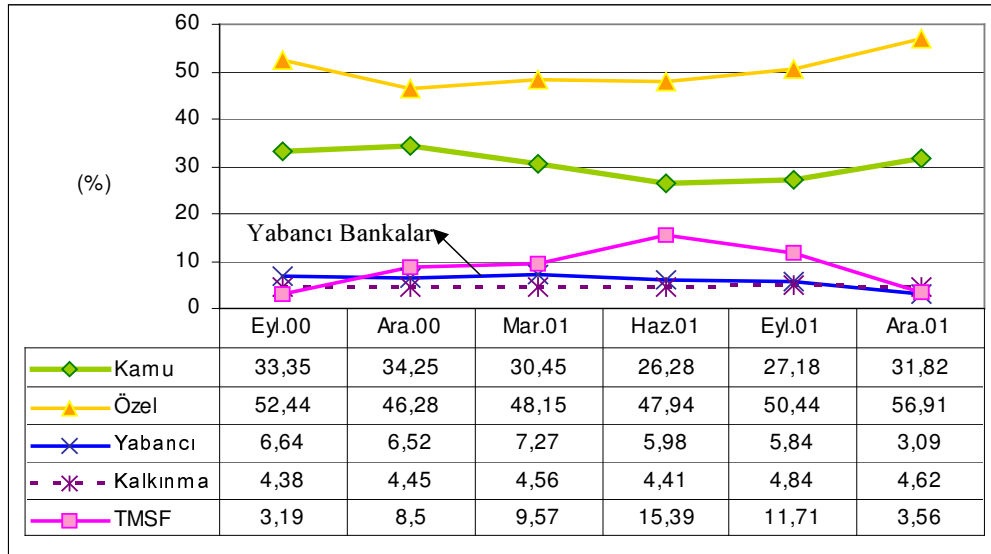
Kısaca, Kasım 2000 krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü, Şubat 2001 krizi ile bunlara ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır.

Programın terkedilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ortadan kaldırmak ve tekrar güveni tesis etmek, ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak amacıyla Hükümet tarafından "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulamaya konulmuştur. Bu programın ana unsurlarından birisi ise bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasıdır.

Kısaca değinilen bu ortamda, bankacılık sektörünün de bilanço büyüklükleri değişiklik göstermiştir. Bankalar, söz konusu iki krize yakalandıkları zaman sahip oldukları bilanço yapılarına göre kar edebilme ya da zararlarını en aza indirebilme çabaları içine girmişlerdir.

Yabancı bankaların aktifleri açısından sektör içindeki payları, kriz döneminde gruplarından çıkan veya satın alım yoluyla gruba giren yabancı bankalar nedeniyle ve de kriz ortamındaki istikrarsız ortamdan da etkilenmelerinden dolayı değişkenlik göstermiştir.

Mevduat kabul eden yabancı bankaların, Eylül 2000 tarihinde toplam aktifler içindeki payı yüzde 6,64 iken, Aralık 2000 tarihinde yüzde 6,5 olarak gerçekleşmiş, ve Şubat 2001 krizi sonrası Mart 2001 tarihinde ise yüzde 7,3'e yükselmiştir. 2001 yılında yabancı bankaların paylarının gerilemesi, daha önce de bahsedildiği üzere bankaların bazılarının özel bankalar grubuna geçmesinden kaynaklanmıştır. Kısaca, yabancı bankalar kriz dönemlerinde küçülme eğilimine girmemişlerdir. Yabancı sermayeli kalkınma bankalarının toplam aktifler içindeki payı ise incelenen dönemde yüzde 0,1-0,3 arasında seyretmektedir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10. Kasım 2000 Ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/veraporlar/tablolari/tablolari.htm>

Eylül 2000 - Aralık 2001 döneminde, yabancı bankaların bilanço yapıları incelendiğinde (Tablo 3.9), söz konusu grubun aktif kalemleri arasında, krediler, bankalardan alacaklar, menkul değerler cüzdanı, bağlı menkul değerler ve bankalararası para piyasasından alacaklar kalemlerinin, pasifte ise mevduat ve bankalara borçlar kalemlerinin önemli paya sahip olduğu görülmüştür.

Genel olarak, incelenen kriz döneminde, krediler kalemi bankacılık sektöründe daralış göstermiş, ancak yabancı bankalar kredi kullanımına devam etmiştir. Yabancı Bankaların kullandığı kredi tutarı Eylül 2000 tarihi itibarıyla 1.071 trilyon TL (1.069 milyon USD) iken, Eylül 2001'de 1.820 trilyon TL (1.199 milyon USD) olarak gerçekleşmiş, Aralık 2001 tarihinde ise 1.325 trilyon TL'ye (916 milyon USD) düşmüş ancak bu düşüş kredi azalışını değil yabancı banka grubundan özel banka grubuna transfer olan bankaların etkisini yansıtmıştır.

Kasım 2000 krizine likit olarak giren yabancı banka grubu, bankalardan alacaklar ve bankalararası para piyasaları işlemlerinden alacaklar kalemlerini artırıcı yönde işlemler yapmış, likidite sıkışıklığı olan bankalara yüksek faizlerden fon aktarımı ile faiz gelirlerini yükseltmiştir. Buna göre, Şubat 2001 krizi ardından, Mart 2001 tarihi itibarıyla, bankalardan alacaklar ve bankalararası para piyasaları işlemlerinden alacaklar kalemleri sırasıyla 3.065 trilyon TL (3.003 milyon USD) ve 1.149 trilyon TL (1.126 milyon USD) olarak gerçekleşmiştir.

Uzun yıllardır, kamu borçlanma gereğinin yüksekliği ve bu fon ihtiyacının büyük ölçüde iç borçlanma yoluyla karşılanma tercihi bankacılık sektörü aktiflerine yansımış ve sektörün menkul değerler portföyünün oranı artmıştır.

Yabancı bankaların, Eylül 2000-Aralık 2001 döneminde toplam aktifleri içinde bağlı menkul değerler ve menkul değerler cüzdanının payı yüksek seyretmiştir. Haziran 2001 döneminde, menkul değerler cüzdanı ani bir azalış göstermiş ve Mart 2001 tarihinde 1.027 trilyon TL'den (1.007 milyon USD), 3747 trilyon TL'ye (299 milyon USD) gerilemiştir.

Öte yandan, yabancı banka grubunun ağırlıklı olarak kaynak teminini oluşturan mevduat ve bankalara borçlar kalemleri ise, söz konusu bankalar grubu için büyük ölçüde yabancı para cinsindedir.

TABLO 3.9. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNDE YABANCI BANKALARIN BİLANÇO YAPISININ GELİŞİMİ

(Milyar TL)	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
Aktifler						
Krediler	1.071.271	1.106.578	1.380.472	1.518.040	1.820.414	1.325.066
B. Alacaklar	2.463.282	2.413.807	3.065.068	3.546.789	2.909.258	989.689
Bağlı M. D. (Net)	388.748	528.738	848.864	1.089.945	2.014.048	714.948
B. Pr Piy.İşl.Al.	263.008	588.915	1.148.948	839.931	638.430	565.978
MDC (Net)	1.276.898	1.131.461	1.027.257	374.434	359.277	476.088
Pasifler						
Mevduat	1.188.948	1.462.078	2.331.910	3.042.914	3.775.976	2.251.929
Bankalara Borçlar	3.928.074	3.979.123	4.364.064	4.089.678	3.770.801	1.297.750
Bilanço Büyüklüğü	6.366.937	6.792.650	9.153.905	9.085.332	9.916.739	5.217.829

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolalar/tablolalar.htm>

Yabancı bankaların bilanço büyüklüğünde önemli payı olan kredilerin alt kalemlerine bakıldığında, kriz döneminde ihracat kredilerinin payının (Aralık 2001 tarihinde yüzde 44) büyük olduğu görülmektedir. Yine büyük paya sahip olan tüketici kredileri ise, Aralık 2000 tarihinde 100 trilyon TL (149 milyon USD) iken, Şubat 2001 krizinde azalış kaydedip, Mart 2001 tarihinde 90 trilyon TL'ye (88 milyon USD) gerilemiştir. Buna karşılık kredi kartı kullandırımının aynı tarihler itibariyle 79 trilyon TL'den, 83 trilyon TL'ye yükseldiği görülmüş, ancak bu yükselişe yabancı para bazında bakıldığında az da olsa gerileme kaydettiği dikkati çekmiştir.

Öte yandan, bankacılık sektörünün Mart 2001 tarihinden itibaren devam eden dönemlerde, kredi kartı kullanımının arttığı, bunun da yaşanan krizlerle reel geliri azalan tüketicinin, bankaların kredi kullandırımını kısması dolayısıyla kredi alamaması sonucu, kredi kartı kullanımına yönelmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumun, bir ölçüde yabancı bankalarda da görüldüğü ifade edilebilir (Tablo 3.10).

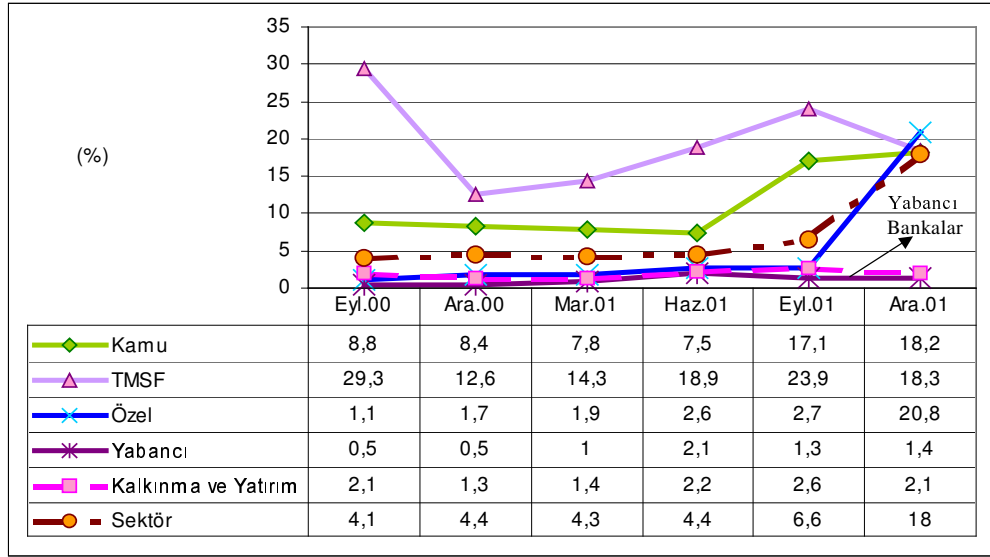
TABLO 3.10. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNDE YABANCI BANKALARIN KULLANDIRDIKLARI KREDİ TÜRLERİ

(Milyar TL)	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
İhracat Kredileri	353.501	385.049	661.942	721.652	900.622	586.073
Dğr Krediler	404.701	366.214	324.225	371.640	284.582	202.539
Tüketici Kredileri	64.601	99.784	90.198	72.701	61.800	199.874
Kredi Kartları	72.453	79.390	82.786	90.478	96.558	185.872
Dğr Yatırım Kred.	87.171	99.454	139.297	169.916	202.673	131.607
Toplam Krediler	1.071.272	1.106.577	1.380.472	1.518.040	1.820.415	1.335.084

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolari/tablolari.htm>

Kriz döneminde, TGA oranı yükselmiş, diğer bir ifade ile geri dönmeyen kredilerde artış kaydedilmiştir. Sektördeki TGA oranı, Eylül 2000 tarihi itibariyle yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiş iken, Eylül 2001 tarihine gelindiğinde yüzde 6,6'ya yükselmiştir. Ancak, bu oranların gerçekte daha yüksek olduğu düşünülmekte ve bankaların mali durumlarını olduğundan daha iyi göstermek için donuk kredilerini, canlı krediler arasında gösterdikleri bilinmektedir. Bunun en iyi göstergesi, Aralık 2001 tarihi itibariyle, üç aşamalı denetimden geçen özel bankaların TGA/Krediler oranının Eylül 2001'de yüzde 2,7 iken, Aralık 2001'de aniden yüzde 20,8'e yükselmesidir. Özel bankalar grubunun payının yüksek olması nedeniyle de, bankacılık sektörünün TGA/Krediler oranı Aralık 2001 tarihi itibariyle yüzde 18'e yükselmiştir (Şekil 3.11).

Yabancı bankaların, söz konusu oranı aşağıda incelenen dönemler itibariyle bir ölçüde artış kaydetse de, kredi kullanımında az müşteriyle büyük tutarlı kredi kullanımında bulunup, titiz davrandıkları bilinmektedir. Eylül 2000 tarihinde yüzde 0,5 gibi bir TGA oranına sahip yabancı bankaların, Aralık 2001 tarihi itibariyle söz konusu oranlarının sadece yüzde 1,4'e yükseldiği görülmüştür.

Şekil 3.11. Kasım 2000 Ve Şubat 2001 Krizlerinde Banka Grupları İtibariyle TGA/Krediler

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolari/tablolari.htm>

Daha önceden de değinildiği gibi, diğer banka gruplarına paralel olarak, yabancı bankaların da, Eylül 2000-Aralık 2001 döneminde bağlı menkul değerler ve menkul değerler cüzdanından oluşan menkul değerler portföyünün toplam aktifleri içindeki payı yüksek seyretmiştir. Yabancı bankaların bu portföyü içinde, menkul değerler cüzdanının yüksek seyretmesinde rolü olan alt kalemler; devlet tahvillerinin, hazine bonoları ve bir ölçüde de Eylül 2001 ve Aralık 2001 döneminde artış kaydeden dövize endeksli kamu borçlanma senetleridir. Devlet tahvillerinin, Şubat 2001 krizi ile birlikte ani bir azalış kaydetmesinin nedeni, müşteri adına saklama amaçlı tutulan DİBS portföyünün kriz sürecinde azalmasıdır (Tablo 3.11).

TABLO 3.11. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNDE YABANCI BANKALARIN MENKUL DEĞERLER CÜZDANI

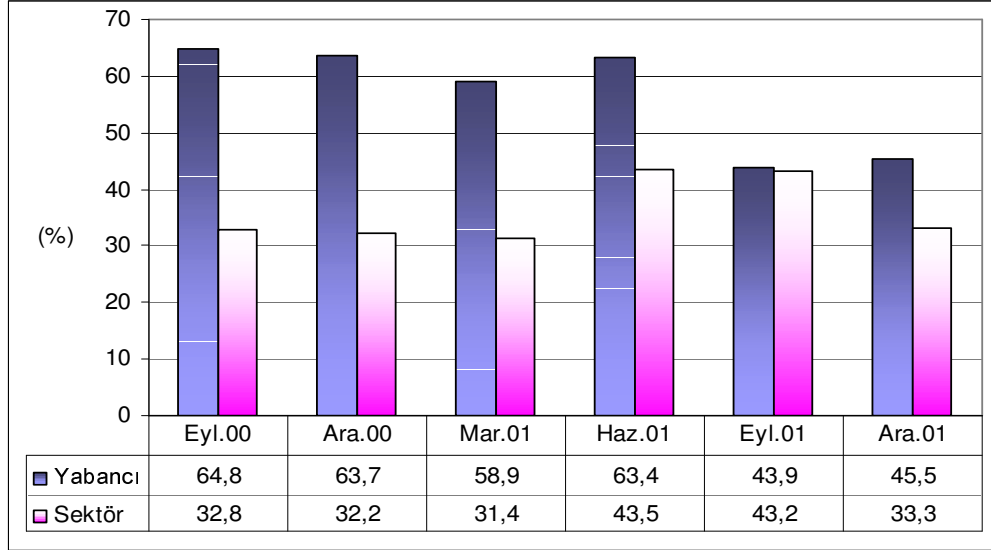
(Milyar TL)	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
MDC	1.276.901	1.131.458	1.027.257	374.433	359.278	474.424
Devlet Tahvilleri	890.236	942.458	872.780	201.645	223.236	308.004
Hazine Bonoları	71.818	44.587	109.278	125.445	71.266	105.891
Döv. End.Kamu B.Sen	244	245	444	532	61.919	57.447
Bağlı M. D.	388.748	528.738	848.864	1.089.947	2.014.049	711.524
TCMB'ye Tem. DİBS	194.521	305.307	690.687	375.430	1.273.416	584.432
D.Kur.Tem. M.D	180.264	201.131	111.904	54.627	629.515	30.744
Diğer	13.963	22.300	46.273	659.890	111.118	96.348

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/veraporlar/tablolari/tablolari.htm>

Kasım 2000 krizi ile bankacılık sektörü taşıdığı likidite ve faiz risklerinin realize olması nedeniyle önemli kayıplara uğramıştır. Bankacılık sektörünün, yüksek likidite ihtiyacının olduğu, aktif ve pasifler arasındaki vade uyumsuzluğunun olduğu, sektörün kısa vadelerde faize duyarlı pasiflerinin faize duyarlı aktiflerinden daha fazla olduğu ve yabancı kaynaklarının plasmanlara göre daha yüksek olduğu bilinmektedir. Bu yapıyla, likidite sıkışıklığının olduğu kriz döneminde yükselen piyasa faiz oranları nedeniyle faiz riski de realize olmuştur. Kriz döneminde piyasadan gerekli likiditeyi temin edemeyen bankalar, menkul kıymetler portföylerini düşük piyasa değerlerinden likide etmek zorunda kalmışlar veya yüksek faiz oranlarından borçlanmak durumunda kalmışlardır. Kısaca, DİBS portföyü yoğun, kaynakları yüksek maliyetli, kısa vadeli ve yabancı para ağırlıklı olan, yurt dışı borçlanma kabiliyetleri sınırlı bankalar ise krizlerden en çok etkilenen bankalar olmuştur (TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, 2002). Yabancı bankaların, likiditesi sektöre göre yüksek olduğundan, ileride bahsedileceği gibi yüksek faiz getirisi elde ederek, karlılıklarını korudukları bilinmektedir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri dönemlerinde, likit ve likide yakın aktiflerin toplam aktiflerin gelişimi incelendiğinde, yabancı bankaların sektörün geneline oranla çok daha fazla likit olduğu görülmüştür. Nitekim, bu özelliklerinden dolayı Kasım 2000 krizinde diğer bankalara yüksek faizlerle fon sağlayarak, faiz gelirlerini artırmışlardır. Haziran 2001 sonrası, yabancı

bankaların likiditesi bir ölçüde azalış kaydetmiş, ancak, yine de sektörden yüksek bir orana sahip olarak, Aralık 2001 tarihinde yüzde 45,5'lik bir likidite oranına sahip olmuşlardır (Şekil 3.12).

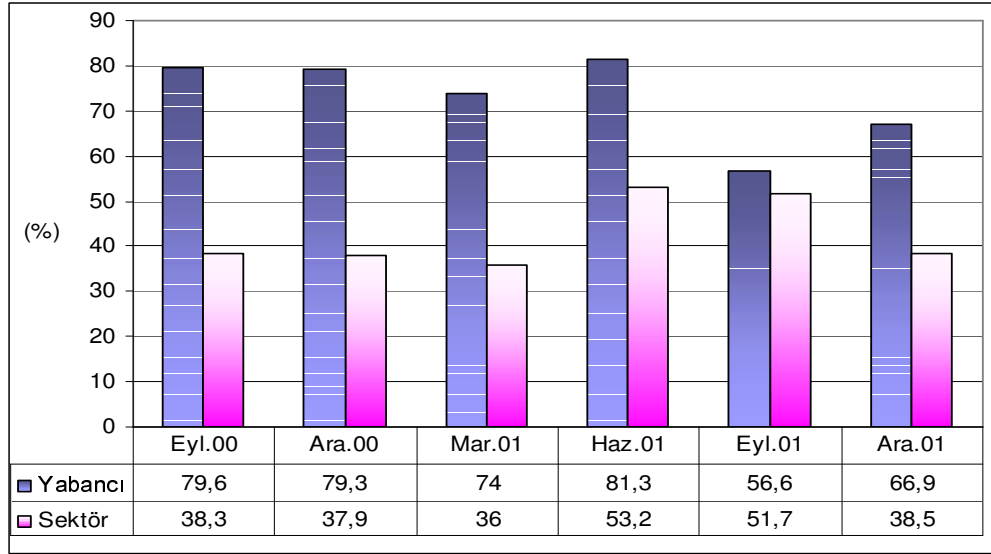

Şekil 3.12. Kasım 2000 Ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler / T.Aktifler Gelişimi

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Sektörde, mevduatın daha kısa vadede yoğunlaştığı, plasmanların ise uzun vadeye yayıldığı bilinmektedir. Bankacılık sektörünün likiditesini gösteren “likit aktifler/mevduat+mevduat dışı kaynaklar” ın gelişim rasyosunu incelediğimizde, yine yabancı bankaların sektöre oranla oldukça likit olduğu, yoğun bir şekilde likidite sıkışıklığı bulunan sektörün kriz yaşadığı görülmüştür. Nitekim, yabancı bankalar, Eylül 2000 tarihi itibarıyla yüzde 79,6 oranında bir “likit aktifler/mevduat+mevduat dışı kaynaklar” rasyosuna sahipken, sektörün söz konusu rasyosu çok daha aşağıda seyretmiş ve yüzde 38,3 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.13).

Şekil 3.13. Kasım 2000 Ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Likit Aktifler / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar) Gelişimi

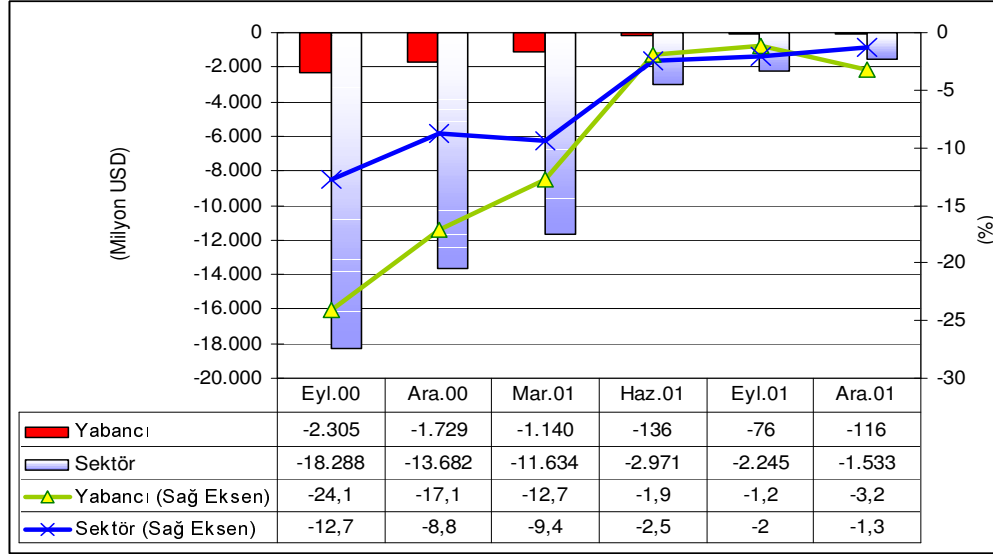
Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

2000 yılı başından itibaren kur çıpasına dayalı ekonomik istikrar programı uygulanmaya başlanması ile döviz kuru önceden açıklanan değerler üzerinden tespit edilmiştir. Bu durum da bankacılık sektörünün kaynaklarını yabancı para üzerinden, plasmanlarını ise Türk lirası üzerinden gerçekleştirmesine ve dolayısıyla döviz pozisyon açıklarına sebep olmuştur. Buna ek olarak, Hazine bonusu faizlerinin bahse konu kriz dönemine kadar azalış göstermesi de pozisyon açmayı sürdürmede etkili olmuştur.

Böyle bir yapı içinde, Eylül 2000 itibariyle sektördeki açık döviz pozisyonunun büyük bir kısmı özel bankalar ve TMSF bankalarında iken, yabancı bankaların da açık pozisyonla çalıştıkları görülmüştür. Şekil 3.14'ten de görülebileceği üzere yabancı bankalar grubunca tercih edilen bir finansman şekli olarak açık döviz pozisyon stratejisinin izlenmesi, bu ve diğer gruplar açısından yüksek kur riskini beraberinde getirmiştir. Şubat 2001 krizi sonrası açık döviz pozisyonları nedeniyle bankaların kur riskleri realize olmuş ve büyük boyutlarda zarara maruz kalmışlardır. Ancak, kriz döneminde likit olan ve az da olsa krize yabancı para pozisyonlarını kapatarak giren yabancı bankalar, hem piyasadaki yüksek faizler sonucunda yaşanan kaynak

maliyetleri artışını sınırlandırırken, hem de para piyasalarında ortaya çıkan yüksek faiz getirisi sağlama imkanlarını etkin şekilde kullanmış ve kriz dönemlerinden karlı çıkmışlar ve kriz öncesi karlılıklarını korumuşlardır.

Şekil 3.14. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Yabancı Para Bilanço İçi Pozisyonlarının Tutarları ve Bilançoları İçindeki Payları

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolalar/tablolalar.htm>

Yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, Tablo 3.12'den görüleceği üzere bankacılık sektörünün karlılığını negatif etkilemiştir. 2000 yılında uygulanan sabit döviz kuruna dayalı programa duyulan güven, bankaların daha fazla risk almalarına sebep olmuş ve ortaya çıkan krizlerle sektörün zararları büyük boyutlara ulaşmıştır. Özellikle, özel banka grubundan, TMSF'na devredilen bankaların zararlarının büyüklüğü göze çarpmaktadır. Şubat 2001'de gerçekleşen devalüasyon sonrası, özel bankaların ve fon bankalarının yüksek kambiyo zararı da, sektörün zararını artıran unsurlardandır.

Ayrıca, özellikle özel bankaların krizle birlikte realize olmuş büyük boyutlardaki kredi riskleri olmasına rağmen, söz konusu donuk kredilerini canlı krediler arasında göstermeleri, sektörün zararının üç aşamalı denetim ve enflasyon muhasebesi esas alınarak yapılan hesaplamadan önce de büyük boyutlarda olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca, bankaların gelir-gider yapısına bakıldığında; gelirlerinin büyük bir kısmı likide edilebilirliği daha güç

iken, giderlerinin nakit esasına dayandığı görülmektedir (TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, 2002). Bu durumun da, zararın aslında çok daha yüksek olduğunu gösterdiği açıktır.

Yaşanan iki krizden sonra, uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı ile kamu ve fon bankalarına verilen sermaye desteği ve kamu bankalarının görev zararlarının DİBS'lerle kapatılması ve yeni görev zararı üstlenmelerinin önlenmesi, sektörün daha büyük zararlarla karşılaşmasını önlemiştir.

Yabancı bankalarının, Eylül 2000-Aralık 2001 dönemi süresince kar eden tek banka grubu olduğu görülmektedir. Kasım 2000 krizinde zarar etmemekle birlikte karları düşüş gösteren söz konusu banka grubu, 2001 yılı içinde karlılığını korumuştur.

Aralık 2001 döneminde, özel banka grubunun ve bunun yansıması olarak sektörün zararında ani bir artış görülmesi, yine Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde gerçekleştirilen üç aşamalı denetim sonrasında sektörün gerçek zararının ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Aralık 2001 tarihinde, enflasyon muhasebeli ve denetimden geçtikten sonra hesaplanan sektörün gerçek net zararı -9.910 trilyon TL (6.851 milyon USD) olarak hesaplanmışken, öncesinde bankalarca gönderilen verilerden hesaplanan net zarar -1.366 trilyon TL olarak hesaplanmıştır. Bu durumda, yaşanan iki kriz döneminde bankacılık sektörünün gerçekte bildirilenden çok daha fazla zarar ettiği söylenebilir.

TABLO 3.12. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNDE BANKA GRUPLARI İTİBARIYLA NET KARIN GELİŞİMİ

(Milyar TL)	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
Kamu	48.435	-185.316	-607.303	-955.416	-407.205	-681.485
TMSF	-1.562.817	-3.309.927	-3.275.182	-4.493.025	-6.171.711	-2.343.882
Özel	1.266.847	371.430	218.708	113.672	768.459	-7.382.604
Yabancı	134.697	61.302	115.402	192.208	330.168	305.672
Sektör	57.152	-2.847.591	-3.470.952	-4.970.343	-5.103.389	-9.910.398

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolari/tablolari.htm>

Tablo 3.13'ten görülebileceği üzere, kriz dönemlerinde de karlılıklarını koruyan yabancı bankaların söz konusu karlarını büyük ölçüde faiz gelirlerinden elde ettikleri görülmektedir. İncelenen dönemler içinde zarar eden bankacılık sektörünün ise, zararlarını sınırlandıran ise faiz dışı gelirleridir.

TABLO 3.13. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNDE YABANCI BANKALARIN VE SEKTÖRÜN GELİR-GİDER YAPISI

Yabancı Bankaların Gelir-Gider Yapısı (%)						
	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	142,5	141,2	143,0	131,4	131,8	188,8
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler	58,5	52,9	54,5	41,0	44,0	44,8
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	116,7	115,6	130,8	118,6	119,2	145,7
Sektörün Gelir-Gider Yapısı (%)						
	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	134,7	125,8	129,7	139,2	146,2	144,9
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler	284,1	283,9	386,8	535,8	451,7	345,6
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	114,3	106,6	110,4	126,7	129,7	124,6

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolari/tablolari.htm>

Yabancı bankaların karlılığını şekillendiren kalemler Tablo 3.14'ten incelendiğinde, Eylül 2000 Aralık 2001 dönemlerinde net faiz gelirlerinin yüksek seyrettiği görülmektedir. Söz konusu bankaların toplam faiz gelirleri içerisinde kredilerden alınan, bankalardan alınan, bankalararası para piyasalarından alınan ve DİBS'lerden alınan faizler yüksek paya sahiptir. Nitekim, Kasım 2000 krizinde likidite sıkışıklığı yaşayan ulusal bankalara kaynak sağlayan yabancı bankaların, bankalardan alınan faizlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Toplam faiz giderlerinde ise bankalara verilen faiz gelirlerinin büyük paya sahip olduğu görülmektedir.

Net faiz dışı gideri kalemi ise, net faiz gelirinden daha düşük bir tutara sahiptir. Net faiz dışı gideri oluşturan kalemlerden en büyük paya sahip olan kalemler, personel giderleri ve vergi, resim, harç ve fonlardır. Yabancı

bankalar grubu da, Şubat 2001 krizinin ardından, kurlardaki artışın etkisiyle oluşan net kambiyo zararları ile karşı karşıya kalmış ve bu durum dönem karını negatif etkileyen bir unsur olmuştur.

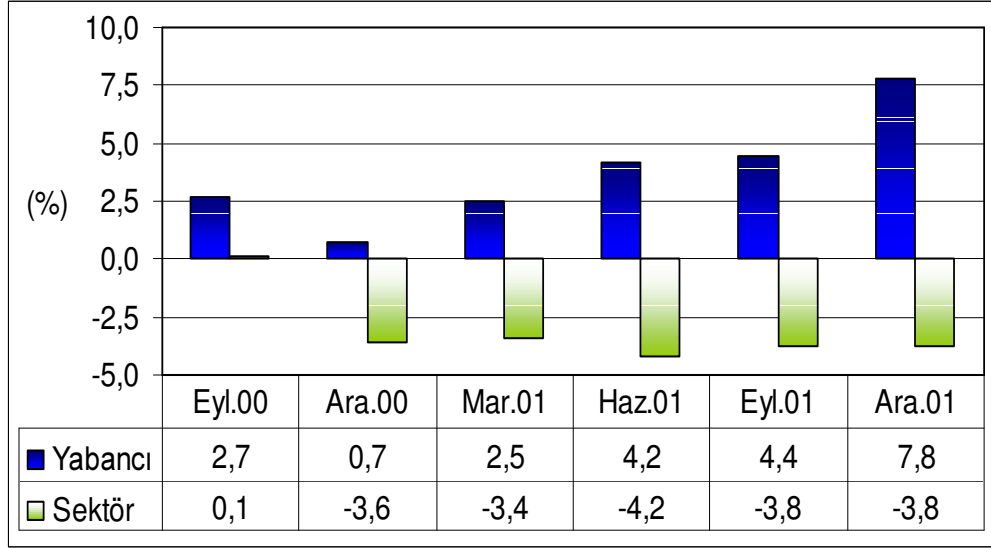
TABLO 3.14. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNDE YABANCI BANKALARIN KARLILIKLARINDA ETKİLİ OLAN KALEMLER

(Milyar TL)	Eyl.00	Ara.00	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01
Toplam Faiz Gelirleri	1.209.362	1.821.984	1.114.118	2.043.242	2.614.104	1.424.446
Kredilerden Alınan Faiz	198.479	282.304	173.745	319.604	414.097	276.926
Bankalardan Alınan Faiz	384.853	568.129	470.764	610.091	492.143	372.861
Interbank Piy.İşl.Al Faiz	35.033	93.737	116.626	290.617	326.510	387.676
DİBS'lerden Alınan Faiz	376.665	516.897	128.270	342.316	612.935	289.884
Toplam Faiz Giderleri	848.472	1.290.204	779.174	1.554.875	1.983.066	754.311
Bankalara Verilen Faiz	533.232	769.933	389.083	706.806	760.277	754.311
Net Faiz Geliri (Gideri)	360.890	531.780	334.944	488.367	631.038	670.135
T. Faiz Dışı Gelirler	219.592	278.412	67.914	104.787	146.398	144.316
T. Faiz Dışı Giderler	375.586	526.043	124.514	255.584	332.436	322.120
Net Faiz Dışı Gel. (Gider)	-155.994	-247.631	-56.600	-150.797	-186.038	-177.804
Net Ser.Piy.İşl Kar(Zarar)	244.803	175.934	143.448	313.174	103.344	183.398
Net Kambiyo Kar(Zarar)	-232.675	-286.051	-230.087	-310.174	-103.434	69.716
VER. ÖN. KAR (ZARAR)	196.981	150.234	174.848	310.869	391.424	563.824
DÖN. NET KAR(ZARAR)	134.697	61.302	115.402	192.208	330.168	305.672

Kaynak: BDDK-<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/tablolalar/tablolalar.htm>

Sektörün karlılığını gösterir bir başka gösterge de, daha önce de bahsedilen ROA'dır. Yaşanan ikiz krizlerle birlikte bankacılık sektörünün taşıdığı risklerin realize olması nedeniyle söz konusu aktif karlılığı düşüş kaydetmiş ve Eylül 2000'de yüzde 0,1 iken, Aralık 2000'de yüzde -3,6 ve Aralık 2001'de ise yüzde -3,8 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı bankalar grubunun ROA rasyosunu dönemsel olarak incelediğimizde de kriz döneminde artış kaydettiği, Aralık 2000'de yüzde 0,7 olan oranın, Aralık 2001'e gelindiğinde yüzde 7,8 olarak gerçekleştiği görülmüştür (Şekil 3.15).

Şekil 3.15. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinde Yabancı Bankaların Aktif Karlılığı

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aranlik2001/grupkumule/default.asp>

3.6. Yabancı Bankalarının Net Faiz Marjına Etkilerinin Modellendirilmesi

Dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de net faiz marjını etkileyen faktörler üzerinde önemle durulmaktadır. Bu çalışmada da, dünyada faiz marjı üzerinde etkili olan faktörler ve Türk bankacılık sektörünün faiz marjında etkili olan faktörler bir model aracılığıyla ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.6.1. Bankacılık Sektörünün Aracılık Faaliyetlerini Etkileyen Faktörler

Finansal aracılık maliyetlerini, finansal piyasaların etkililiğinin bir göstergesi olarak yorumlamak mümkündür. Dolayısıyla, net faiz marjını etkileyen değişkenlerin, finansal piyasaların işleyişi, özellikleri ve yaşanan krizler göz önüne alınarak değerlendirilmesi doğru olacaktır. Net faiz marjı, genel anlamıyla aracılık maliyetlerini sayısal olarak yansıtan bir gösterge olarak analiz edilmektedir. Söz konusu marjın, piyasa koşullarına göre genişlemesi veya daralması, sektörde faaliyet gösteren bankaların, finansal aracılık maliyetlerini nasıl yönettiklerini göstermektedir.

Günümüzde küresel finansal bütünleşme, finansal piyasaların deregülasyonu, enformasyon teknolojisinde yaşanan gelişmeler, finansal ürünlerin çeşitlilik kazanması gibi gelişmeleri bereberinde getirmiştir. Bu nedendir ki, aracılık faaliyetleri şekillendikçe, klasik bankacılık için geçerli olabilecek kredi ve mevduat faizlerinden hareketle hesaplanan net faiz marjı dışında da göstergeler karşımıza çıkabilmektedir. Bu bölümde yapacağımız değerlendirmelerde, literatürde sıkça analizine rastlanan net faiz marjı baz alınmaktadır.

Bankacılık sektörünün aracılık faaliyetlerini etkileyen faktörler, mikro ve makroekonomik faktörlerdir. Makro değişken olarak, döviz kuru, enflasyon, finansal derinlik, sermaye hareketleri rakamları kullanılabilir. Açıktır ki, uzun süreli yüksek ve değişken enflasyon yaşayan, istikrarlı makroekonomik koşullara sahip olmayan ülkeler açısından finansal sistemin ve aracılığın işleyiş etkinliği azalmaktadır. Makroekonomik istikrarsızlıkların yaşandığı ülkelerde, piyasaya güvenin azalmış olması, geleceğe yönelik beklentilerde netlikten uzak olma, finansal aracılık hizmetlerinin makroekonomik koşullardaki değişimlere duyarlılığını artırmaktadır. Bu nedendir ki, söz konusu değişkenlerin özellikle belirsizlik ortamında değişkenlik arz etmesi ve belirsizlik ortamının devam etmesi, kaynak maliyetlerini artırıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal piyasaların derinliği de, faiz marjını dolaylı da olsa etkileyen faktörlerden biridir. Şöyle ki, finansal derinliğinin olmadığı piyasalarda, faiz oranlarının yüksek değişkenlik gösterdiği, bu nedenle bankaların kredi ve mevduat faiz oranlarını ayarlamalarının oldukça maliyetli olabileceği görülmektedir.

Öte yandan, finansal aracılık maliyetlerini doğrudan etkileyen mikro faktörlerden kullanılanlar, yasal yükümlülük olan zorunlu karşılıklar, vergiler, sorunlu kredilerin yüksekliği, yabancı bankaların sektördeki varlığı ve sektördeki rekabettir. Yabancı bankaların varlığı, sektördeki rekabetin düzeyini belirleyen en önemli unsurdur. Zorunlu karşılıklar, merkez bankalarının uyguladıkları para politikaları doğrultusunda, ekonomideki likidite seviyesini kontrol edebilmek amacıyla şekillenmektedir. Söz konusu karşılıklar, kaynak maliyetlerine yansımaktadır. Bankalar, kar amaçlı kuruluşlar oldukları için artan fon maliyetlerini müşteriye yansıtarak faiz

marjlarının artmasına sebep olabilmektedir. Vergiler de, enflasyonun artışıyla artış gösteren bankaların fon maliyetlerini artırıcı, bankaya ek yük getirici uygulamalardır. Bankalar, yine vergiler nedeniyle karşı karşıya oldukları gelir kaybını, düşük mevduat faizi belirlemek yoluyla, ya da yüksek kredi faiz oranı belirlemek yoluyla müşteriye yansıtma yolunu mümkün olduğunca seçerler ve bu durum bankaların faiz marjlarının artışında doğrudan etkili olabilmektedir. Ayrıca, sorunlu krediler yani TGA'ların toplam krediler içindeki payının yüksekliği de bankanın uyguladığı faiz oranlarına ve dolayısıyla da faiz marjlarını artırıcı yönde etki etmektedir. Yabancı bankaların sektöre girişleri de, faiz marjını etkileyen faktörlerden biridir. Etkisi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık arz etmekle birlikte, aslında uzun vadede beklenen yabancı bankaların rekabeti artırması ile bankacılık sektörünün faiz marjının daralması ve karlılığının azalmasıdır.

3.6.2. Faiz Marjı İle İlgili Çalışmalar

Literatürde de, net faiz marjını etkileyen değişkenler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), 1988-1995 yılları arasında 80 ülkenin bankalarının faiz marjlarını belirleyen değişkenlere ilişkin araştırmalar yapmışlardır. Herşeyden önce, bankanın aracılık etkinliğinin, ex ante ve ex post farklar olarak hesaplanabileceği ifade edilmiştir. Ex ante farkın, gerçek kredi ve mevduat faiz oranı farkı olduğu ifade edilirken, ex post olarak hesaplanan farkın ise, kredi faiz gelirleri ile mevduat faiz ödemeleri arasındaki fark olarak açıklanmıştır. Demirgüç-Kunt ve Huizinga aynı çalışmada, bankaların faiz marjlarında, finansal yapıyı yansıtır değişkenlerin, kanuni uygulamaların veya yükümlülüklerin, vergilerin, bankanın sahibi olan grubun önemli olduğunun altını çizmişler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların, ulusal bankalara göre daha yüksek faiz marjıyla ve daha yüksek karlılıkla çalıştıklarını tespit etmişlerdir. Yine faiz marjını etkileyen diğer faktörlerin, enflasyon (pozitif yönlü ilişki), bankacılık sektörünün aktiflerinin GSMH içindeki payı (negatif yönlü ilişki) ve bankacılık sektörünün konsantrasyonu (pozitif yönlü ilişki) olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

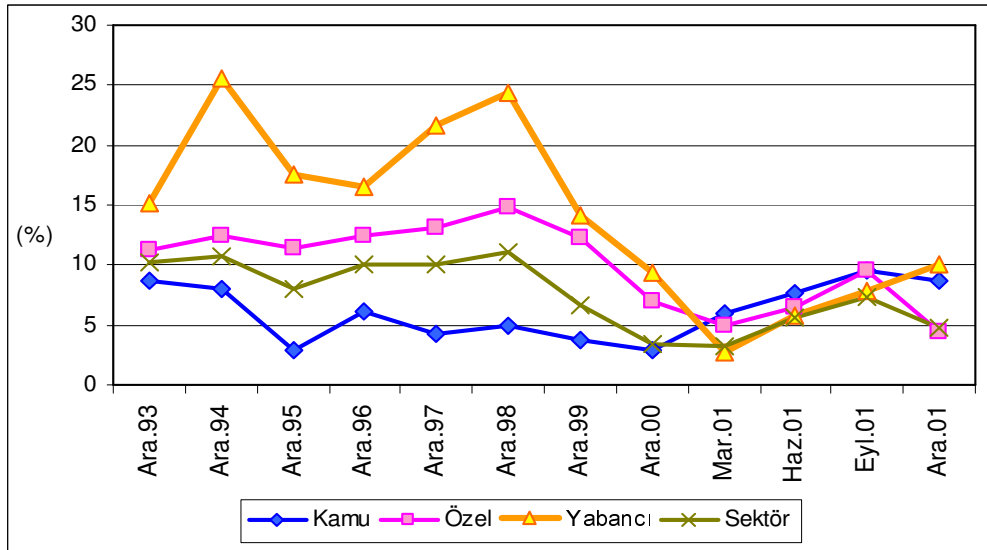
Öte yandan, Barajas, Steiner ve Salazar (1999b), banka faiz marjlarını dört faktöre bağlamışlardır. Bu faktörler, finansal vergiler, operasyon maliyetleri, piyasa güçleri ve kredi kalitesidir. Bu faktörleri daha detaylı açıklayacak olduğumuzda, finansal vergiler olarak zorunlu karşılıklar akla gelmektedir. Kredi kalitesi olarak da, sorunlu kredilerin modelde kullanıldığı görülmektedir.

Brock ve Rojas-Suarez (2000) beş Latin Amerika ülkesinin (Arjantin, Bolivya, Kolombiya, Şili ve Peru) faiz marjlarına ilişkin bir regresyon analizi yapmışlardır. Bağımsız değişken olarak, sorunlu kredileri, operasyon maliyetlerini, sermaye rasyosunu, likidite rasyosunu (kısa vadeli varlıkların toplam mevduata oranı) ve kukla değişkenleri kullanmışlardır. Ulaştıkları sonuçlar, etkilerinin büyüklükleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, yüksek operasyon maliyetlerinin, tıpkı sorunlu krediler gibi, faiz marjını genişlettiğine yöneliktir. Buna ek olarak, zorunlu karşılıkların da faiz marjına genişletici etki yarattığı ve yine bağımsız değişken olarak yansıtmaya çalıştıkları, bankaların karşı karşıya kaldıkları makroekonomik belirsizliklerin ise, bankaları yüksek faiz marjına yönelttiğini ifade etmişlerdir. Makroekonomik değişkenlerden, faiz oranının değişkenliği, enflasyon oranı ve GSMH'nin büyüme oranını kullanmışlar, yine ülkeden ülkeye değişkenlik göstermekle birlikte, faiz oranının değişkenliğinin ve enflasyon oranının anlamlı sonuçlar vermekle birlikte, büyüme oranının istatistiki olarak anlamlı olmadığını görmüşlerdir. Kısaca, Latin Amerika'daki mikroekonomik ve makroekonomik koşullar sonucu marjın açılmasına etki ettiği sonucuna ulaşmışlardır.

3.6.3. Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Marjı

Türk bankacılık sektörünün faiz marjlarına gruplar itibariyle baktığımızda, söz konusu şekilde en yüksek marja yabancı bankaların sahip olduğu görülmektedir. Özel bankaların faiz marjı, sektörün ortalama faiz marjının üzerinde seyrederken, kamu bankalarının özel bankalara göre düşük faiz marjı ile çalıştığı görülmektedir (Şekil 3.16).

Sistemde, net faiz marjının genel olarak yabancı bankalarda yüksekken, kamu bankalarında düşük olmasının nedeni, kamu bankalarının temel fon kaynaklarının mevduat olması dolayısıyla maliyetinin yüksek olması ve mevduat faizlerininin yüksekliğinin faiz giderlerini artırarak net faiz gelirlerini düşürmesidir. Buna karşın, yabancı bankaların fon kaynaklarının kompozisyonunun farklılığı bu gruptaki bankaların faiz marjının yüksek seyretmesinde etkilidir. Yabancı bankaların fon kaynaklarını daha ucuz ve kolay yoldan sağlamalarına rağmen, plasmanlarında ulusal bankalarla benzer fiyatlandırmaya gitmeleri, faiz marjlarını sektöre göre daha yüksek tutmalarına neden olmuştur.

Şekil 3.16. Bankacılık Sektörünün Faiz Marjı Gelişimi¹⁷

Kaynak:TBB-

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>

Net faiz marjının gelişimini inceledikten sonra, daha önce değinilen söz konusu marja etki eden faktörlerden bazıları, Türkiye açısından da analiz edilmektedir.

Grafikte ex post olarak hesaplanan net faiz marjı gruplar itibariyle incelenmiştir. Modelde ise, öncelikle söz konusu marj, yine ex post olarak bir başka ifade ile faiz gelir-giderlerin farkının bilanço büyüklüğüne bölünmesiyle

¹⁷ Şekil 3.16'daki faiz marjı gelişimi ex post olarak, kredi faiz gelirlerinin mevduat faiz giderlerinden çıkarılması ve bulunan sonucun toplam aktiflere bölünmesi yoluyla hesaplanmıştır.

hesaplanan yöntemle analiz edilmek istenmiştir. Ancak, karlılık tablolarının kümülatif olmamasına karşın, bilançonun kümülatif verilerle hesaplanması nedeniyle, elde edilen söz konusu rasyo dönem başlarında düşük, dönem sonlarında ise yüksek çıkmaktadır. Bu yapıda bir veri dönemsel olarak analiz edilebilmekle birlikte, modelde kullanıldığında, bağımsız değişkenler anlamlı çıkmamaktadır. Bu nedenle modelde söz konusu değişken ex ante olarak hesaplanmıştır. Burada karşılaşılan zorluk ise, mevduat faiz oranları kamuya açıklanırken, kredi faiz oranlarının açıklanmamasıdır. Dolayısıyla, toplam sektörün gerçekleşen faizlerinden hesaplanan marj kullanılmamıştır. Bunun yerine, mevduat faiz oranları açıklanan verilerden hareketle kullanılırken, kredi faiz oranları için elde edilebilen bir bankanın kredi faiz oranları kullanılmıştır.

Model;

$$\text{Faiz Marjı} = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 Y + \beta_3 Z + \beta_4 W + \beta_5 Q + \epsilon \quad (3.1)$$

biçiminde tanımlanmaktadır.

Analizimizde net faiz marjı bağımlı değişken olarak kullanılırken, açıklayıcı değişken olarak da (bağımsız değişkenler); finansal derinlik göstergesi olarak M2Y'nin GSMH'ya oranı (X), enflasyonun aylık artışı (Y), yabancı bankaların aktif büyüklüklerinin, toplam aktifler içindeki payı (Z), hazine faizlerinin reel getirisi (W) kullanılmıştır. Ayrıca, regresyonda Şubat 2001 krizi sonrası verilerde gözlenen kırılma nedeniyle, Mart 2001 döneminde "1", diğer dönemlerde "0" değerlerini alan bir kukla değişken (Q) kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında yer alan değişkenlere ilişkin 3 aylık dönemlere ilişkin veriler, 1996 yılının ikinci çeyreğinden başlayan ve 2001 yıl sonuna kadar devam eden dönemi kapsamakta ve 23 gözlemden oluşmaktadır. Bağımsız değişken olarak kullanılan veriler, TCMB ve TBB'nin internet sitesinden elde edilerek hesaplanmıştır. İncelenen değişkenlerin kapsadığı zaman serisinin kısa olduğu bilinmektedir. Ancak, modelde tüm değişkenler için elde edilebilen en geniş dönem incelemeye alınmıştır. Tahmin sürecimiz, en küçük kareler yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Modelimizde ϵ hata

terimini, β bağımsız değişkenlerin katsayılarını simgelemektedir. β ve ε denklemin bilinmeyenleridir. Faiz marjı denklemin tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (Tablo 3.15).

TABLO 3.15. FAİZ MARJİ DENKLEMİ TAHMİN SONUÇLARI

Bağımlı Değişken: Faiz Marjı				
Metod: En Küçük Kareler Yöntemi				
Örneklem: 1996:2 2001:4				
Gözlem sayısı: 23				
Bağımsız Değişkenler	Değişken	Katsayı	t-ist	Olasılık Değeri
Regresyon Sabiti	β_0	34,962	3,572	0,0023
M2Y/GSMH (-4)	X	-1,761	-5,399	0,0000
Enflasyonun Aylık Artışı (-1)	Y	1,347	1,809	0,0882
Yabancı Banka Aktif/ T. Aktif (-4)	Z	8,508	4,197	0,0006
Hazine Faizlerinin Reel Getirisi (-4)	W	0,210	3,702	0,0018
Kukla Değişken	Q	-87,844	-13,492	0,0000
$R^2 = 0,958$				
Durbin-Watson = 1,996964				
Log Likelihood = -69,68820				

Modelden;

- Finansal derinlik arttıkça, faiz oranlarının daha az değişkenlik göstermesi ve dolayısıyla faiz oranlarını ayarlamanın kolaylaşmasıyla faiz marjlarının düşme eğilimi göstermesi, yani negatif yönlü bir ilişkinin regresyonda kendini göstermesi,
- Bir diğer bağımsız değişken olarak enflasyonun arttıkça faiz marjının da artmasına sebep olması ve bu durumda da pozitif yönlü bir ilişkinin olması,
- Yabancı bankaların paylarının arttıkça, dönem içinde rekabeti artırarak faiz marjlarının azalması nedeniyle, faiz marjı ile negatif yönlü bir ilişkinin olması,
- Hazine faizlerinin reel getirileri ile faiz marjları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olması

beklenmektedir.

Nihai olarak, yukarıda gösterilen regresyon analizindeki bağımsız değişkenler kullanılmakla birlikte, literatür taraması ile karşımıza çıkan faiz marjını etkileyebileceği düşünülen diğer değişkenler de test edilmiştir.

Yasal yükümlülük olarak zorunlu karşılıkların ve vergilerin, Türk bankacılık sektöründe net faiz marjını genişletici etkisi olacağı düşünülmüştür. Ancak, yüksek enflasyon ve buna paralel bankacılık sektöründe yüksek faiz oranlarının, ayrıca finansal istikrarsızlığın olduğu bir yapı söz konusu iken, bankaların karşılık ve vergilerinin değişiminin, kaynak maliyetinde önemli bir değişim yaratmadığı, diğer bir ifade ile faiz marjının bu iki değişkene duyarlılığının olmadığı görülmüştür.

Döviz kurunun aylık değişiminin de, net faiz marjını pozitif yönde etkileyeceği beklenmiştir. Kurlardaki artışların, dövize yönelmeyi engellemek amaçlı mevduat faizlerini de artıracığı ve faiz marjını önce negatif etkileyeceği, ancak sonraki dönemlerde kredi faizlerinin de artış göstererek faiz marjının artacağı düşünülmüştür. Ancak, faiz oranlarının yeterince yüksek olması, plasmanların daha çok hazine bonusu ve devlet tahvillerine yönelmeye başlaması ile kredilere plasman yapma tercihinin azalması, bankalar açısından kredi kullanılabilecek verimli ve randımanlı firmaların azalması ve ekonomideki daralma ile kredi maliyetlerindeki artışa bağlı olarak kredi talebinde gerilemeler görülmesi, öte yandan kredi kullandırmalarının genelde bankaların kendi grup firmalarına olması nedeniyle, beklenen anlamlı ilişki regresyon analizinde kurulamamıştır.

Sonuç olarak, Tablo 3.15'te yansıtılan tahmin sonuçları aşağıdaki gibi yorumlanmaktadır:

- Finansal derinlik değişkenlerinin faiz marjını dört dönem gecikmeli olarak ve negatif yönde etkilemiş olduğu görülmüştür. Burada, finansal derinlik göstergesinin faiz marjını dolaylı olarak etkilemesi nedeniyle 4 dönem sonra etkisini gösterdiği düşünülmektedir.

- Enflasyonun diğer değişkenlerle karşılaştırıldığında olasılık değerinin daha yüksek olduğu ve enflasyon artışının nominal faiz artışı ile mevduat-kredi faizlerini ve dolayısıyla faiz marjını artırdığı görülmüştür. Enflasyon nedeniyle ortaya çıkabilecek riskleri karşılayabilme ve gelir kaybına uğramama güdüsü, beklendiği gibi faizler üzerinde doğrudan etki yaratmıştır. Sonuç olarak, enflasyon faiz marjını bir dönem gecikmeli olarak ve pozitif yönde etkilemiştir.
- Yabancı bankaların sektör içindeki varlıkları, bağımlı değişken olan faiz marjını başta beklenenin aksine pozitif yönde etkilemiştir. Bu sonucun, Türk bankacılık sektörü içinde payları oldukça düşük olan yabancı bankaların, rekabeti artırarak sektörün faiz marjını azaltma etkilerinin henüz gerçekleşmemesi nedeniyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, yabancı bankaların yüksek faiz marjıyla çalıştıkları, ülkemizde de aynı yapının söz konusu olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ve ayrıca ulusal bankaların kaynak maliyetlerini azaltmak yoluyla faiz marjlarını aşağı çekememeleri nedeniyle, Z bağımsız değişkenin faiz marjını dört dönem gecikmeli olarak ve pozitif yönlü bir ilişki ile etkilemiş oldukları düşünülmektedir.
- Hazine faiz oranlarının reel getirisinin artması, özellikle kredi faiz oranlarının da yükselmesi eğilimini artırabildiğinden, net faiz marjı ile pozitif yönlü bir ilişkisi olduğu ve bir istatistiki olarak anlamlı bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, kaynak ihtiyacının alternatif fon kaynakları ile sağlanmaya başlanması da, mevduat faizlerinin artışının sınırlı olmasına sebep olmuş ve sonuç olarak söz konusu bağımlı değişkenin, Hazine faiz oranlarının artışından dört dönem gecikmeli olarak etkilediği görülmüştür.

Modelin içsel bağıntı sorunu olup olmadığı, Durbin Watson testi ile analiz edilebilmektedir. Bu testin istatistiği (d istatistiği) $4 \geq d \geq 0$ aralığında değişir. Tablo 3.15'ten de görüleceği üzere, gözlem sayısı 23, yüzde 5 anlamlılık düzeyinde ve bağımsız değişken sayısı 4 iken, $d = 1,996$ bulunmuştur. Söz konusu verilerden hareketle, $d_a = 0,99$ ve $d_{\bar{u}} = 1,79$ olarak bulunmuştur. Bu kısa açıklamadan sonra, sonuçları yansıtılan Durbin Watson testine göre, modelde otokorelasyon sorunu bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, değişkenler ekonomik ve istatistiki olarak anlamlı bulunmuş ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklama yüzdesi yüksek çıkmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyada finansal piyasalardaki entegrasyon 1980'lerde belirgin olarak artış kaydetmiştir. Aynı dönemde, birçok ülke kısıtlamaları kaldırarak sermaye girişlerini teşvik etmeye başlamıştır. Asya, Latin Amerika ve Orta Avrupa gibi ülkelerdeki gelişmekte olan ekonomiler ve geçiş ekonomileri, uluslararası finansal işlemlerdeki kısıtlamaları kaldırmışlar, aynı zamanda ulusal piyasalardaki operasyonlara ilişkin düzenlemeleri esnekletmişlerdir.

Uluslararası alanda bu gelişmelerin yaşanıyor olmasının en önemli nedenleri, gelişmiş ülkelerin yeni ve karlı pazar arayışları ve gelişmekte olan ülkelerin de büyüme ve kalkınma finansmanının sağlanabilmesi amacıyla fon talep etmeleridir. Finansal liberalleşmeye bu bağlamda hep karlı bir politika olarak bakılmıştır. Yatırımcılara, portföylerini ve dolayısıyla riski dağıtma imkanı vermektedir.

Yabancıların katılımlarına olanak sağlamayı destekler politikaya ilişkin argümanlar, henüz dünyaca kabul görmekten oldukça uzaktır. Özellikle hızla liberalleşmeye geçilmesi konusunda, beklenilenin tersine problemlerle karşılaşılması kaygısı mevcuttur.

Finansal liberalleşmeye yönelik politikalar devam etmekteyken, yabancı bankaların girişine izin verme şeklindeki düzenlemeler de bu paralelde yerini almıştır. Yabancı bankaların önündeki kısıtlayıcı politikaların kalkmasıyla birlikte, söz konusu bankalar, şube, temsilcilik açma ya da bir ulusal bankayı satınalma yoluyla, ulusal ekonomideki yerlerini almışlardır.

Yabancı bankaların ulusal ekonomiye olumlu etkileri olabileceği gibi, olumsuz etkileri de olabilmektedir. Yabancı banka girişlerinin rekabetçi bir baskı oluşturmak suretiyle bankacılık sisteminin verimliliğini artırdığı düşünülmekle birlikte, daha istikrarlı bir bankacılık sistemi ve daha az değişken kredi arzı yaratmaya katkıda bulunması hususunun daha az açık olduğu ifade edilmektedir. Ancak, belki de en kabul görmüş görüş, yabancı banka girişlerinin ulusal finansal sistemde iki karşıt etkisinin olabileceği yönündedir. Bu etkiler; ulusal şoklara azalan hassasiyet ve uluslararası bankaların, merkez ülkelerdeki şoklara artan riskidir.

Yabancı bankaların olumlu etkilerinin arasında;

- Bankacılık sektöründe rekabeti artırarak yerel bankaların etkinliğini artırabilmesi,
- Yeni teknoloji ve bankacılık ürünlerinin kullanımını artırabilmesi,
- Getirdikleri yeni uygulamaların yurtiçi bankalar tarafından da kullanılmaya başlanması sonucu, yurtiçi finansal piyasaların modernleşmesine büyük katkıda bulunabilmeleri,
- Ulusal bankaların, bu bankalardan idari eğitim almaları ve bunu yurtiçi sektöre transfer etmeleri durumunda, modern bankacılık teknikleri ve becerilerin yerel ekonomiye yayılması,
- Finansal regülasyon/denetim ve kanuni/yaptırım yetersizlikleri gibi kurumsal altyapı eksikliklerinin giderilmesini hızlandırabilmesi,
- Ülkelerin dış sermaye piyasalarına açılmalarını sağlayabilmesi

yer almaktadır.

Yabancı bankaların olumsuz etkileri arasında ise;

- Ortaya koydukları rekabet nedeniyle kısa dönemde birçok yerel bankayı sıkıntıya düşürebilmesi,
- Eğer yabancı bankalar bankacılık sektörünün önemli bir kısmını ele geçirmişlerse, daha çok büyük veya yabancı şirketlerle çalıştıkları için küçük yerel firmaların kredi elde etmekte zorlanabilmesi,
- Yabancı bankaların kendi ülkelerindeki ekonomik sıkıntılar yüzünden girdikleri ülkeden çekilip, ulusal ekonomide gereksiz bir sıkıntıya yol açabilmesi

yer almaktadır.

Yabancı bankaların yurt içi sektörün performansına etkisi, piyasa girişlerinin şekillerine de bağlıdır. Yabancı bankaların büyük müşterilere (uluslararası kuruluşlara bağlı kuruluşlarına) hizmet vermesi ve şube ağının sadece şehir merkezlerinde olması gibi piyasa bölümlere ayrılmışsa, liberalizasyondan kaynaklanacak rekabet kazançları gerçekleşmez.

Dünyadaki liberalleşme politikaları ve yabancı banka katılımlarına paralel, 1980 yılına kadar içe kapalı, oligopolistik bir yapıda faaliyet gösteren Türk mali sisteminde de, 1980 yılında liberalizasyon politikaları uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda, hem mevcut bankacılık sisteminin etkinliğinin artırılmasına, hem mali sistemdeki eksik yapıların giderilmesine çalışılmıştır.

Finansal liberalleşmeye yönelik politikalarla birlikte 1980'lerden itibaren yabancı bankalar çok hızlı bir şekilde artış kaydetmiş ve finansal sistem uluslararası piyasalarla entegre hale gelmiştir. Söz konusu bankaların varlığı, ulusal piyasada rekabeti artırmış ve bu durum bir ölçüde verimliliğe de etki etmiştir. Ancak, yabancı bankalar, sektördeki paylarının küçük olması nedeniyle oligopolistik yapıyı ve yüksek konsantrasyonu fazla etkileyememişlerdir.

Öte yandan, yabancı banka girişinin niceliksel yönüne bakıldığında, Türkiye’de finansal sektörün gelişimine katkılarının, özellikle finansal planlama, kredi analizi/pazarlama ve insan sermayesi yönünde olduğu düşünülmektedir.

Türk bankacılık sisteminin uzun yıllar içine kapalı bir yapı içinde şekillenmesi, Türk bankacılığının bu gününü, diğer bir ifade ile bugünkü gelişmişliğini derinden etkilemiştir. Ancak, 1980 sonrası liberalleşme ile Türk bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı bankaların, özellikle kriz dönemlerinde kaynaklarını krizin etkilerini en aza indirecek yönde kullanmadıkları, aksine kendi karlılıklarını göz önüne alarak krizi tetikleyici yönde faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Bu dönemlerde, kaynaklarını yurtdışına çıkarmaya hazır bir yapı izlemeleri, ülkemiz için yabancı bankaların büyümeye katkı sağlama, istikrarlı bir bankacılık sektörüne sahip olunması yönünde öncü olma amacında olmadıklarını açıkça göstermiştir. Kriz döneminde ulusal bankacılık sektörüne girdikleri görülmekle birlikte, bu durumun krizi fırsat bilmelerinden kaynakladığı düşünülmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalar ve bu bankaların ulusal ekonomideki rolleri ve etkilerine ilişkin araştırma ve değerlendirmeler yapıldıktan sonra, Türkiye açısından göz önüne alınması gerektiği düşünülen ve yabancı bankaların bankacılık sektörüne getirisini en üst seviyeye çıkaracak etkenlere değinmek yerinde olacaktır:

- Finansal entegrasyonu büyütme ve liberalleşmenin, uluslararası finansal sistemin gelişiminde önemli etkileri vardır. Ancak, dünyadaki tüm mali piyasaların mevcut düzenlemeleri, hala gelişmişlikle ve yaşanabilecek finansal krizlerle başedecek durumda değildir. Bu durum, bankacılık sektörü ve bu sektöre giriş yapan yabancı bankalar için de geçerlidir. Teknolojik altyapının oluşturulması, yabancı bankaların gelişi ve ülkenin kapılarını dünyaya açması ile gelişmeye başlayan bir bankacılık sisteminde çağdaş ve günümüzde karşılaşılabilecek soru ve sorunlara cevap olabilecek kanunların uygulamaya konulması, güçlü ve sistemdeki aksaklıkları anında görebilecek bir gözetim

ve denetim sisteminin oluşturulması veya eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

- Sektörde, Türk ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap verecek özellikte ve niyette olan yabancı bankalar faaliyet göstermelidir. Türkiye'de istihdam olanaklarını genişleten yabancı bankalara ihtiyaç olduğu açıktır. Bunun yanısıra, Türkiye'deki yabancı bankaların, ülkenin finansman ihtiyacına cevap verecek, tecrübeli ve etkin bir bankacılık ağına sahip olmaları fayda maksimizasyonunu sağlayacaktır. Kısaca, sektördeki yabancı bankaların, ekonomiye katkı sağlayacak, yatırımları ve büyümeyi teşvik edecek şekilde faaliyet göstermeleri önem arz etmektedir. Ayrıca, aracılık faaliyetlerinin etkin çalışmasına katkıda bulunacak ve özellikle kriz dönemlerinde, krizden çıkışı hızlandırmakta ve olumsuz etkilerini en kısa zamanda ortadan kaldırmakta katkısı olacak yabancı bankaların ülkeye girişleri özendirilmelidir.
- Türk bankacılığı uluslararası rekabete açılma, gelişmiş ülkelerin sahip olduğu bilgi, beceri ve altyapıya ulaşabilme çabası içindedir. Böyle bir durumda, özellikle ülkeye giriş yapan bankaların güçleri ve büyüklükleri gözönüne alındığında, ulusal bankaların da, bu bankalarla rekabet edebilecek büyüklükte ve güçte olmaları gerekmektedir. Bunun için, özellikle küçük ölçekli bankaların birleşme yoluna gitmeleri gerekmektedir. Ayrıca, sistemin işleyişini tehdit eden ve sisteme yük olabilecek bankaların, sistem dışına çıkarılması ya da uygun görüldüğü takdirde birleştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Daha önce de ifade edildiği gibi, Türk bankacılık sektöründeki oligopolistik yapı ve yüksek konsantrasyon bilinmektedir. 1980'lerden sonra, yabancı bankaların girişi ile bu yapı düzelmemiş ve aynı konsantrasyon devam etmiştir. Ülkemizde yabancı bankaların payları az olmakla birlikte, sektör içindeki paylarının bir ölçüde artırılması, ülkenin sıklıkla ihtiyaç duyduğu

fonlama ihtiyacına katkıda bulunmalarında ve istikrarlı kredi kaynağı olmalarında etkili olacaktır. Bu nedendir ki, kendi merkezlerinden ülkeye kredi kullandıran yabancı bankalar değil, ülkeye fiziksel olarak giriş yapan yabancı bankaların teşviki önem arz etmektedir. Ancak, yabancı banka girişleri her ne kadar olumlu bir gelişim olarak görülse de, ulusal kredi ve para politikalarının etkin çalışabilmesi açısından, söz konusu bankaların sektör içindeki paylarının büyüklüğünün önem taşıdığı ve bu nedenle özenle takip edilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

- Türk ekonomisinin ve banka sisteminin yapısal sorunlarını çözecek tedbirler almak ve düzenlemeler yapmak ve böylece bankacılığın uluslararasılaşma derecesini değiştirebilecek gelişimleri gerçekleştirmek çok önemlidir. Bunları gerçekleştirmek, yabancı banka girişlerini teşvikte en önemli adımlardır. Finansal istikrarın olmadığı bir ülkede yabancı bankaların varlıklarını sürdürmeleri beklenemez. Yabancı bankaları ülkeye ancak, finansal istikrarı sağlayarak çekebilir ve sonrasında da söz konusu bankalardan ve tüm bankacılık sektöründen finansal istikrarın devamlılığını sağlamalarını bekleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Tamer. Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslarüstü Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım). Sermaye Piyasası Kurulu, 1998.
- AKYÜZ, Yılmaz. “On Financial Deepening and Efficiency: The key Issues.” UNCTAD Discussion Papers, No:43, 1992.
- ALKİN, Erdoğan. “Ocak 1994 Şubat 2001 Karşılaştırması.” İktisat Dergisi, (Şubat-Mart 2001).
- AGENOR, Pierre-Richard. “Benefits and Costs of International Financial Intergration: Theory and Facts.” The World Bank. Eylül 2001. <http://econ.worldbank.org/view.php?type=5&id=2585> (16 Temmuz 2002)
- BARAJAS, Adolfo, Roberto Steiner ve Natalia Salazar. “Foreign Investment in Colombia’s Financial Sector.” IMF Working Paper 99/150. Kasım 1999a. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp99150.pdf> (06 Ocak 2003)
- “Interest Spreads in Banking in Colombia, 1974-96.” 1999b. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/staffp/1999/06-99/barajas.htm> (20 Haziran 2003)
- BIS PAPERS, “The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition, Consolidation and Systemic Stability.” Monetary and Economic Department. No: 4. Ağustos 2001. www.bis.org/publ/bispap04g.pdf (20 Mayıs 2003)
- BORDO, Michael D. “Monetary Policy Regimes and Economic Performance:The Historical Record.” National Bureau of Economic Research Working Paper Series. Eylül 1997. <http://www.nber.org/papers/w6201> (20 Şubat 2003)

- BROCK, Philip ve Liliana Rojas-Suarez. "Understanding the Behavior of Bank Spreads in Latin America." *Journal of Development Economics*. 63(1): s.113-34. 2000.
<http://www.bcentral.cl/esp/estudiospublicaciones/estudios/articulos/216.htm> (20 Haziran 2003)
- CALVO, Guillermo A., Leonardo Leiderman ve Carmen M. Reinhart. "Capital Inflow to Latin America: The Role of External Factors." *IMF Staff Papers*, (1993), Cilt:40. No:2. s. 108-151.
- CLAESSENS, Stijn, ve Thomas Glaessner. "Internationalization of Financial Services in Asia." *The World Bank*. Mayıs 1998.
<http://www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers/WPS1900series/wps1911/wps1911-abstract.html> (06 Ocak 2003)
- CLAESSENS, Stijn, Aslı Demirgüç-Kunt ve Harry Huizinga. "How Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market?" *The World Bank*. Haziran 1998.
<http://econ.worldbank.org/view.php?type=5&id=631> (7 Mart 2002)
- _____ "How Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market?" *Journal of Banking&Finance*. 2001.
- CLAESSENS, Stijn ve Jong-Kun Lee. "Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts." *The World Bank*. Haziran 2002.
<http://www1.fee.uva.nl/fm/papers/Claessens/Foreign%20Banks.pdf>
- CLARKE, George, Robert Cull, Laura D'amato ve Andrea Molinari. "The Effect of Foreign Entry on Argentina's Domestic Banking Sector." *Nisan* 1999.
<http://www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers/wps2000series/wps2158/wps2158-abstract.html> (06 Ocak 2003)
- CLARKE, George, Robert Cull, Maria Soledad Martinez Peria ve Susana M. Sánchez. "Bank Lending to Small Businesses in Latin America: Does Bank Origin Matter?" *The World Bank*. Ocak 2002.
[http://wbIn0018.worldbank.org/LAC/lacinfoclient.nsf/d29684951174975c85256735007fef12/9bba198f9ea0df0d85256c600055b260/\\$FILE/Bank origin and sme lending in Latin America_october 2002.pdf](http://wbIn0018.worldbank.org/LAC/lacinfoclient.nsf/d29684951174975c85256735007fef12/9bba198f9ea0df0d85256c600055b260/$FILE/Bank%20origin%20and%20sme%20lending%20in%20Latin%20America_october%202002.pdf) (22 Ekim 2002)
- DAGES, B. Gerard, Linda Goldberg ve Daniel Kinney. "Foreign and domestic bank participation in emerging markets: Lessons from Mexico and Argentina." *Economic Policy Review from Federal Reserve Bank of Newyork*. 2000. http://www.ny.frb.or...econ_pol/800dage.pdf (7 Mart 2002)

- DEMİRGÜÇ-KUNT, Aslı ve Harry Huizinga. "Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence." The World Bank Economic Review. s. 379-408. 1999. <http://www.worldbank.org/research/journals/wber/revmay99/pdf/article7.pdf> (20 Haziran 2003)
- DENİZER, Cevdet. "The Effects of Financial Liberalization and New Bank Entry on Market Structure and Competition in Turkey" Macroeconomics and Growth Development Research Group, The World Bank. Mayıs 1999. www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers/WPS1800series/wps1839/wps1839.pdf (18 Aralık 2002)
- ELOSEGUI, Pedro ve George Pinteris. "Privatization, Foreign Entry, and Bank Risk in Emerging Banking Systems: Evidence from Argentina." Eylül 2002. University of Illinois at Urbana-Champaign. http://www.cba.uiuc.edu/gpinteri/Argentina_risk.pdf (18 Aralık 2002)
- GENÇKOL, Metin. "Bank Privatization and Foreign Entry In Emerging Countries." University of Illinois at Urbana-Champaign. Nisan 2002. www.cba.uiuc.edu/gpinteri/metinpaper.doc (16 Mayıs 2003)
- GRAHAM, Edward. "Opening up Banking to Foreign Competition." Open Doors. Foreign Participation in Financial Systems in Developing Countries. s. 289-326. 2001.
- HAAS, R.T.A. ve I.P.P. van Lelyveld. "Foreign Bank Penetration and Private Sector Credit in Central and Eastern Europe." DNB Staff Reports. Eylül 2002. <http://econwpa.wustl.edu:8089/eps/if/papers/0209/0209002.pdf> (13 Ocak 2003)
- KAYA, Yasemin Türker "Sermaye Hareketleri ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Modellenmesi: Türkiye Örneği." DPT, Yayın No:2487, Ağustos 1998.
- KRAFT, Evan. "Characteristics and Behavior of Foreign Banks During and After the Banking Crisis." 5 th Conference on Financial Sector Reform in Central and Eastern Europe:The Impact of Foreign Banks Entry. Nisan 2002.
- LEVINE, Ross. "Denying Foreign Bank Entry: Implications for Bank Interest Margins." University of Minnesota. Kasım 2002. http://www.bcentral.cl/eng/studiesandpublications/conferences/annual/pdf/ross_levine.pdf (16 Ocak 2003)
- MATHIESON, Donald J ve Jorge Roldos. "The Role of Foreign Banks in Emerging Markets." VI. 2000. http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/Role_of_Foreign_Banks_in_Emerging_Markets_body.pdf (7 Mart 2002)

- MCKINNON, Ronald I. ve Pill, Huw. "Credible Economic Liberalizations and Overborrowing." American Economic Review Papers and Proceedings, (Mayıs 1997), 87. s.189-193..
- MISHKIN, Frederic S. Prudential Supervision: Why Is It Important and What Are The Issues? The University of Chicago Press, 2001, s. 1-29.
- NEGRO, Marco ve Stephen J. Kay. "Global Banks, Local Crises: Bad News From Argentina." Federal Reserve Bank of Atlanta, Economic Review. Third Quarter 2002.
http://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/delnegro_kay03.pdf (19 Şubat 2003)
- OKSAY, Suna. "Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Reregulation) İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi." Öneri Dergisi. Haziran 2000. <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf> (17 Mart 2003)
- ÖZBİLEN, Şevki. "Finansal Deregülasyonun Türkiye Ekonomisine Etkileri." Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. 1999.
www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/sevki1.pdf (19 Mart 2003)
- PEEK, Joe ve Eric S. Rosengren. "Implications Of The Globalization Of The Banking Sector: The Latin American Experience." Ekim/Kasım 2000.
<http://www.bos.frb.org/.../eer2000/neer500c.pdf> (7 Nisan 2002)
- PEHLİVAN, Hatice ve Colin Kirkpatrick. "The Impact of Transnational Banks on Developing Countries' Banking Sector: An Analysis of The Turkish Experience, 1980 –1989." British Journal of Middle Eastern Studies. Mart 1993. <http://www.emu.edu.tr/~hjenkins/images/impact.pdf> (3 Haziran 2003)
- POMERLEANO, Michael ve George J. Vojta. "What Do Foreign Banks Do In Emerging Markets? An Institutional Study." The World Bank, IMF ve Brookings Institution 3rd Annual Financial Markets and Development Conference, Nisan 2001.
- SARAÇ, Gülfem. "Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi" Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. Kasım 2002. <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler> (10 Ocak 2003)
- ŞAHÖZKAN, Burak Cem. Banka Birleşmeleri. TBB. Yayın No: 233, Temmuz 2003.
- TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. "Son Gelişmeler Çerçevesinde Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi." Mart 2001. (Kurum içi rapor olup yayımlanmamıştır.)

TCMB, "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı." 2001a.
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.doc (19
Şubat 2003)

TCMB, "Para Politikası Raporu.", 2001b

TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. "Bankacılık Sektörü Karlılık Analizi." Eylül 2002. (Kurum içi rapor olup yayımlanmamıştır.)

THE World Bank. "Finance for Growth: Policy choices in a Volatile World"
Oxford University Press, 2001.

EKLER

BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TOPLAM BİLANÇO YAPISI

(Milyon USD)	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
AKTİF										
Likit Aktifler	5.812	10.215	19.094	25.452	30.347	31.683	38.074	47.882	49.825	38.291
Nakit Değerler	757	1.303	2.494	2.914	1.627	1.791	1.726	1.970	1.545	1.719
Bankalar	819	3.001	5.443	10.150	10.182	11.553	12.456	14.174	20.024	11.666
TC Merkez Bankası	1.445	1.028	1.084	465	955	1.047	1.261	1.785	1.880	1.608
Diğer Mali Kurumlar	-	-	16	1	22	24	28	268	41	344
İnterbank	-	-	291	395	556	323	484	1.047	2.605	5.897
Menkul Değerler Cüzdanı	1.201	2.548	5.997	7.315	12.639	12.447	16.612	22.955	17.850	11.703
Mevduat Munzam Karşılıkları	1.591	2.334	3.769	4.211	4.366	4.498	5.507	5.683	5.879	5.354
Krediler	10.011	11.343	27.342	29.305	35.906	43.037	45.019	40.206	50.919	28.329
Donuk Aktifler	896	1.583	4.626	5.224	6.109	6.312	9.237	12.490	22.920	38.635
Takipteki Alacaklar	-	-	338	351	278	423	1.805	1.640	2.173	2.973
İştirakler	500	912	1.832	1.015	362	323	466	854	2.812	1.345
Bağlı Değerler	-	-	-	-	1.352	1.706	2.388	5.945	13.055	31.678
Sabit Kıymetler	395	671	2.455	3.858	4.118	3.860	4.578	4.050	4.880	2.639
Diğer Aktifler	1.913	3.903	7.109	8.965	10.975	13.612	25.069	32.956	31.283	9.765
Toplam Aktifler	18.631	27.044	58.171	68.946	83.337	94.645	117.399	133.533	154.947	115.020
PASİF										
Mevduat	9.132	17.365	32.564	44.788	57.165	61.273	77.097	89.361	101.884	80.960
TL	14	15.355	24.864	20.122	28.192	28.836	38.122	45.019	54.953	32.623
DTH	-	2.010	7.700	24.666	28.973	32.436	38.975	44.342	46.931	48.337
Mevduat Dışı Kaynaklar	1.155	2.497	11.760	9.880	11.851	15.724	18.218	22.934	29.435	18.418
İnterbank	-	-	439	527	431	351	1.204	1.714	2.414	2.796
TCMB	-	852	1.326	207	226	344	181	176	148	264
Yurtiçi Bankalar	496	540	1.361	2.502	2.518	2.590	2.462	2.505	3.258	1.535
Yurtdışı Bankalar	-	858	3.460	3.188	5.143	7.472	8.401	12.073	16.284	8.424
Diğer Krediler	-	-	800	901	1.298	2.034	2.965	2.839	2.450	2.051
Fonlar	-	1	3.053	1.035	1.311	1.436	2.123	2.753	3.918	2.323
Menkul Kıymetler	659	246	1.322	1.520	923	1.498	882	875	963	1.025
Diğer Pasifler	7.316	4.764	7.944	8.123	6.886	8.719	11.595	13.398	12.909	7.392
Özkaynaklar	762	1.949	4.535	4.221	5.028	6.121	6.786	3.644	7.514	6.727
Ödenmiş Sermaye	761	1.233	2.652	2.292	2.712	4.458	5.220	5.900	8.302	7.398
Yedek Akçeler	184	736	753	740	834	718	1.161	1.167	5.048	2.236
Değerleme Fonları	-	-	1.302	1.547	1.565	1.736	2.168	2.291	4.661	2.411
Zarar	(184)	(20)	(172)	(358)	(82)	(792)	(1.764)	(5.714)	(10.497)	(5.320)
Kar	266	469	1.368	1.934	2.406	2.809	3.703	4.195	3.205	1.523
Toplam Pasifler	18.631	27.044	58.171	68.946	83.337	94.645	117.399	133.533	154.947	115.020

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

YABANCI BANKALARIN BİLANÇO YAPISI

(Milyon USD)	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
AKTİF										
Likit Aktifler	257	453	855	1.130	1.516	2.594	3.060	4.670	5.352	1.588
Nakit Değerler	6	27	60	43	18	19	18	27	21	51
Bankalar	95	312	346	641	724	1.563	1.450	1.800	2.996	659
TC Merkez Bankası	80	22	136	43	55	90	174	265	222	65
Diğer Mali Kurumlar	-	-	-	-	-	0	1	-	0	0
İnterbank	-	-	11	47	9	31	58	252	877	391
Menkul Değerler Cüzdanı	37	48	219	256	592	738	1.195	2.186	1.080	276
Mevduat Munzam Karşılıkları	40	45	82	101	119	153	163	140	156	145
Krediler	176	385	969	556	630	1.172	1.317	1.148	1.438	937
Donuk Aktifler	10	27	51	98	117	147	201	289	1.057	662
Takipteki Alacaklar	-	-	6	4	3	6	6	9	8	13
İştirakler	4	2	8	8	2	7	4	14	17	5
Bağlı Değerler	-	-	-	-	8	23	35	105	838	557
Sabit Kıymetler	5	25	37	86	103	111	157	161	193	87
Diğer Aktifler	92	115	137	209	224	539	566	866	555	306
Toplam Aktifler	536	980	2.011	1.994	2.487	4.453	5.143	6.973	8.403	3.493
PASİF										
Mevduat	212	473	776	1.217	1.454	2.092	2.068	2.427	3.300	1.664
TL	-	322	524	419	559	777	681	843	1.172	311
DTH	-	152	253	798	895	1.315	1.387	1.584	2.127	1.352
Mevduat Dışı Kaynaklar	-	210	613	221	331	1.353	1.524	2.800	3.450	712
İnterbank	-	-	104	22	44	50	179	174	210	0
TCMB	-	6	25	-	-	5	-	10	0	0
Yurtiçi Bankalar	-	203	77	86	94	265	77	86	40	13
Yurtdışı Bankalar	-	1	199	67	192	945	1.240	2.502	3.089	686
Diğer Krediler	-	-	208	45	0	89	207	202	111	12
Fonlar	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
Menkul Kıymetler	-	-	-	0	-	-	-	-	0	0
Diğer Pasifler	298	158	397	266	349	527	708	695	843	420
Özkaynaklar	12	92	157	171	218	284	354	454	547	380
Ödenmiş Sermaye	7	67	130	99	171	229	264	358	486	327
Yedek Akçeler	5	25	29	39	28	26	39	40	125	51
Değerleme Fonları	-	-	17	47	36	35	52	58	82	53
Zarar	-	(1)	(18)	(13)	(16)	(6)	(1)	(3)	(146)	(52)
Kar	14	48	67	118	134	196	310	422	263	318
Toplam Pasifler	536	980	2.011	1.994	2.487	4.453	5.143	6.973	8.403	3.493

Kaynak: TBB - <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>

BANKALARIN YABANCI BANKA GRUBUNDA FAALİYET GÖSTERDİKLERİ TARİHLER

YABANCI BANKA İSİMLERİ	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Yabancı Banka Grubuna Giriş Tarihi	Yabancı Banka Grubundan Çıkış Tarihi
DEMİRBANK T.A.Ş.																x		27.10.2001	19.12.2001
BANCA DI ROMA S.P.A.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	01.09.1911	-
ABN AMRO BANK N.V.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	01.09.1921	-
OSMANLI BANKASI A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			01.01.1863	30.11.2000
ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	01.04.1977	-
CITIBANK N.A.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	01.01.1981	-
BANK MELLAT	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	16.04.1982	-
BANK OF CREDIT AND COMMERCE	x	x	x	x	x	x	x	x										01.01.1986	31.05.1994
TURKISH BANK A.Ş.						x	x	x	x	x	x	x	x	x				29.12.1991	30.11.2000
HABİB BANK LTD	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	04.01.1983	-
JP MORGAN CHASE AND CO.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	09.02.1984	-
TÜRK SAKURA BANK A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				10.06.1995	30.04.2000
ULUSAL BANK T.A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			07.11.1985	31.01.2001
BANKEUROPA BANKASI A.Ş.																	x	28.01.2002	-
ŞİTEBANK A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x							19.06.1984	28.02.1997
KAPİTAL BANK TÜRK A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x									01.01.1986	28.02.1995
WESTDEUTSCHE LANDESBANK A.G.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	02.01.1986	-
BNP-AK DRESDNER BANK A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	03.12.1985	-
CREDIT LYONNAIS			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	25.08.1987	-
BİRLEŞİK TÜRK KÖRFEZ BANKASI A.Ş.			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				01.09.1987	30.11.2000
KIBRIS KREDİ BANKASI LTD				x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					22.06.1989	28.09.2000
SOCIETE GENERALE S.A.					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	15.11.1989	-
HSBC BANK A.Ş.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	13.09.1990	-
ING BANK N.V.												x	x	x	x	x	x	09.06.1997	01.07.2003
RABOBANK NEDERLAND												x	x	x	x			07.09.1998	02.04.2002
CREDIT SUISSE FIRST BOSTON														x	x	x	x	14.04.1999	-
MORGAN GUARANTY TRUST COMPANY														x	x			16.08.1999	09.11.2001

Kaynak: TCMB